

Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată

Catedra Științe juridice și securitate criminologică

APROBAT

la ședința Catedrei

_____ 2013

**Șef catedră,
V. Guțuleac**

CAIET DE CURS LA DISCIPLINA DREPT CIVIL GENERAL

Autor: *Bâcu Adelina, dr., conf. univ.*

CHIȘINĂU, 2013

TEMA 1: CARACTERISTICA GENERALĂ A DREPTULUI CIVIL

1. Noțiuni generale privind dreptul civil
2. Obiectul și metoda de reglementare juridică a dreptului civil
3. Principiile dreptului civil
4. Delimitarea dreptului civil de alte ramuri ale dreptului. Sistemul dreptului civil
5. Izvoarele dreptului civil
6. Aplicarea legii civile în timp, spațiu și asupra persoanelor

-1-

Noțiuni generale privind dreptul civil. Ce este dreptul civil? Acest termen desemnează acea parte a dreptului care reglementează relațiile patrimoniale și unele relații nepatrimoniale. *Termenul „Drept civil”* a apărut de demult. El a fost cunoscut *Dreptului Roman* și provine din latinescul „**JUS CIVILE**”, ce înseamnă „dreptul cetățenilor romani” (Zivil recht, droit civil, civil law). Ulterior a căpătat o largă răspândire. Actualmente acest termen e cunoscut tuturor sistemelor de drept. Actual termenul de „drept civil” poate fi înțeles în mai multe accepțiuni:

- *drept civil ca ramură de drept*, ce reprezintă o totalitate de norme de drept care reglementează o anumită categorie de relații sociale ce apar între anumite subiecte;
- *drept civil ca știință* reprezintă o sistemă de idei, cunoștințe despre evenimentele juridico-civile, despre obiectul de cercetare a dreptului civil, despre dreptul civil ca ramură de drept;
- *drept civil ca disciplină de studiu* reprezintă o totalitate de opinii, teorii privitor la fenomenele juridice civile.

O să studiem dreptul civil ca ramură a dreptului. În literatura de specialitate au fost formulate mai multe definiții ale dreptului civil.

Într-o *primă* accepțiune, prin drept civil se desemnează un element al conținutului raportului juridic civil, adică posibilitatea subiectului activ de a avea o anumită conduită, de a pretinde subiectului pasiv o conduită corespunzătoare, iar în caz de nevoie de a recurge la forța coercitivă a statutului. Aceasta definește **dreptul subiectiv civil**.

În a doua accepțiune prin drept civil se desemnează o ramură de drept, adică un ansamblu de norme juridice. Aceasta formează sensul dreptului civil ca **drept obiectiv**.

-2-

Obiectul și metoda de reglementare juridică a dreptului civil. Din cursul de „Teorie generală a dreptului” cunoaștem că dreptul în RM formează o sistemă compusă din mai multe ramuri de drept. Noi ne propunem să studiem dreptul civil numai din acest sistem, pe care trebuie să-l deosebim, delimităm de alte ramuri. Ca criterii de delimitare a ramurilor de drept ne servesc: *I. obiectul reglementării juridice; II. metoda de reglementare juridică.*

Obiectul de reglementare juridică reprezintă o categorie omogenă de relații sociale ce sunt reglementate de un ansamblu de norme juridice, care sunt unitare. Obiectul de reglementare este criteriul determinat în constituirea și delimitarea ramurilor de drept. Fiecare ramură de drept este compusă din norme juridice menite de a influența asupra societății, de a regla relațiile sociale. Prin urmare obiectul reglementării juridice a dreptului civil îl constituie categoria de relații sociale ce cad sub influența dreptului civil. Aceste relații sunt deosebit de diverse și multe. Este imposibil de enumerat relațiile sociale ce sunt reglementate de normele dreptului civil, aceasta nici nu este necesar. Știința dreptului civil are ca scop găsirea calităților ce ne permite de a uni anumite relații în obiectul dreptului civil. În dependență de *calitățile* lor relațiile reglementate de dreptul civil se împart în *două categorii*:

➤ *relații patrimoniale* reprezintă relațiile a căror conținut pot fi exprimate în bani. Aceste relații sunt cele mai des întâlnite și constituie cea mai mare parte a relațiilor reglementate de dreptul civil. Dreptul civil reglementează nu toate relațiile patrimoniale ci numai: relațiile marfa-bani, schimbul, donația ș. a. În categoria raporturilor patrimoniale reglementate de dreptul civil distingem următoarele subdiviziuni:

- raporturile reale, adică acele raporturi care au în conținutul lor drepturile reale, respectiv dreptul de proprietate (publică sau privată) și celelalte drepturi reale principale - dreptul de uzufruct, de uz, de abitație, de servitute, de superfiție ;

- raporturile obligaționale, adică acele raporturi care au în conținutul lor drepturile de creanță, în virtutea cărora subiectul activ (creditorul) poate pretinde subiectului pasiv (debitorul) să dea, să facă sau să nu facă ceva .

Întră în această categorie raporturile juridice născute din acte juridice civile unilaterale (raporturile de succesiune născute dintr-un testament) ori din acte juridice bilaterale (raporturile născute din contractul de vânzare-cumpărare, donație, locație, împrumut etc.). Din această categorie mai fac parte raporturile născute din fapte licite, respectiv, îmbogățirea fără justă cauză, precum și raporturile născute din fapte ilicite care declanșează răspunderea civilă delictuală.

➤ *relațiile personal nepatrimoniale* reprezintă relațiile a căror conținut nu pot fi exprimate în bani. Aceste relații au următoarele trăsături caracteristice: a) apar în privința valorilor nemateriale (spirituale), astfel ca cinstea, onoarea, demnitatea, numele, reputația, dreptul de autor; b) aceste relații sunt strâns legate de persoană.

Dacă *obiectul de reglementare a dreptului civil* răspunde la întrebarea „*ce relații sunt reglementate de normele dreptului civil*”, atunci *metoda de reglementare* răspunde la întrebarea „*cum sunt reglementate aceste relații*”. *Metoda de reglementare reprezintă un mijloc specific cu ajutorul căruia statul printr-un sistem de norme juridice impune participanților raporturilor juridice civile o anumită conduită.*

-3-

Principiile dreptului civil. *Dreptul civil* ca și alte ramuri ale dreptului, atât din țară cât și de peste hotare, are principiile sale, care caracterizează sistemul raporturilor juridice civile. Principiile dreptului civil au o vocație generală pentru întreaga ramură de drept civil. Aceste principii pătrund în toată legislația civilă și de ele ne conducem permanent. Principiile date ne ajută în cazul apariției lacunelor în lege. Toate principiile dreptului civil se împart în: **Principii generale ale dreptului civil, Principii ale unor instituții de drept civil.**

Principii generale ale dreptului civil. Principiile date sunt idei călăuzitoare pentru întreaga legislație civilă. În această categorie se includ:

- *Principiul protecției proprietății,*
- *Principiul inviolabilității proprietății,*
- *Principiul egalității în fața legii civile,*
- *Principiul îmbinării intereselor generale cu cele personale,*
- *Principiul inadmisibilității intervenției în viața privată,*
- *Principiul garantării și ocrotirii drepturilor subiective civile.¹*

Principii ale unor instituții de drept civil se aplică fie numai într-o instituție a dreptului civil, fie în două sau mai multe instituții de drept civil, având o vocație mai redusă. La aceste principii se atribuie:

- *Principiul consensualității privind forma actului juridic civil,*
- *Principiul chemării la moștenire în ordinea claselor de moștenitori legali,*
- *Principiul ocrotirii bunei credințe,*
- *Principiul libertății contractului, principiul forței obligatorii a contractului*

Caracteristica principiilor dreptului civil:

Principiul inviolabilității proprietății. Acest principiu este consacrat în Constituția RM și dezvoltat de normele dreptului civil. Normele constituționale se referă la protecția proprietății private: dreptul de proprietate privată este garantat, proprietatea privată este ocrotită indiferent de titular. În baza normelor civile nimeni nu poate fi privat de proprietate decât numai în baza unei hotărâri judecătorești. Art.316 al Codului Civil al RM reglementează Garantarea dreptului de proprietate, prin care proprietatea este inviolabilă iar dreptul de proprietate este garantat. Nimeni nu poate fi silit de a ceda proprietatea sa decât numai pentru o cauză de utilitate publică și cu o dreaptă și prealabilă despăgubire. Autoritatea publică în caz de lucrări de interes general poate folosi solul oricărui proprietar cu obligația de a despăgubi proprietarul pentru daunele aduse solului, plantațiilor sau construcțiilor, precum și pentru alte daune. Despăgubirile se determină de comun acord cu proprietarul, iar în caz de divergențe, prin hotărâre judecătorească.

Principiul libertății contractului. Subiectele de drept civil singure hotărăsc de a încheia sau nu contractul. Art. 667 al CC al RM reglementează libertatea contractului, prin care părțile pot încheia în mod liber, în limitele normelor imperative de drept contracte și pot stabili conținutul lor. Excepție fac cazurile de încheiere forțată (art.667 alin.2, 3). Părțile pot încheia contracte prevăzute de Codul Civil precum și neprevăzute dar care nu contravin legislației civile.

Principiul inadmisibilității intervenției în viața privată. Normele constituționale prevăd inviolabilitatea vieții private, a corespondenței, tainei personale.

Principiul libertății exercitării drepturilor civile. Acest principiu este reglementat de art.9 al CC al RM: subiectele dreptului civil trebuie să-și exercite drepturile cu bună-credință, conform legii, contractului, ordinii publice și bunelor moravuri.

¹ Gabriel Boroi, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*. București 2001.

Principiul garantării și apărării drepturilor subiective civile. Acest principiu este consacrat în **art.10 al CC: apărarea juridică a drepturilor civile, art.11 al CC: metodele de apărare a drepturilor civile.**

Acele internaționale de asemenea consacră acest principiu. Art.26 al Pactului Internațional privind drepturile civile și politice ale omului din 16 decembrie 1966, în vigoare din 23 martie 1976, dispune „toate persoanele sunt egale în fața legii și au dreptul la o ocrotire egală din partea legii”, pentru RM în vigoare din 11 iunie 1991.

Principiul forței obligatorii (pacta sunt servanda - contractul trebuie respectat). Contractul încheiat trebuie respectat, executat conform condițiilor.

-4-

Delimitarea dreptului civil de alte ramuri ale dreptului. Dreptul civil are următoarele criterii de delimitare de alte ramuri de drept:

➤ *Obiectul de reglementare,* care reprezintă criteriul hotărâtor în constituirea și delimitarea ramurilor de drept,

➤ *Metoda de reglementare,* ce constă în modalitatea de influență a relațiilor sociale de către stat prin edictarea normelor juridice.

➤ *Calitatea subiectelor.* În fiecare ramură subiectele au o calitate specială, în dreptul civil este caracteristic faptul că normele sale nu pretind o calitate specifică, specială subiectelor. Este suficient ca ele să fie persoane fizice sau juridice, dar pentru aceasta este necesar de a anumită capacitate juridică.

➤ *Caracterul normelor.* Majoritatea normelor de drept civil sunt dispozitive (permissive, suplative, interpretative). Normele interpretative în dreptul civil sunt în număr redus.

➤ *Caracterul sancțiunii.* În dreptul civil „sancțiunea” are scop restabilirea drepturilor subiective, încetarea acțiunii de vătămare a dreptului personal nepatrimonial și repararea daunelor patrimoniale. Sancțiunile intervin în caz de nerespectare a normelor dreptului civil.

Sistema dreptului civil. Normele dreptului civil ce reglementează relațiile patrimoniale și relațiile personal nepatrimoniale nu sunt expuse haotic ci se află într-o sistemă. Repartizarea sistemică a normelor de drept are importanță atât teoretică cât și practică pentru organele de realizare a normelor de drept și cele legislative, de creare a dreptului.

Sistemul dreptului civil este constituit din:

- Dispoziții generale (dispoziții comune, persoanele, actul juridic și reprezentarea, termenele),
- Drepturile reale (patrimoniul, posesia, proprietatea, alte drepturi reale),
- Obligațiile (despre obligații în general, despre contracte în general, categorii de obligații),
- Dreptul succesoral (dispoziții generale cu privire la moștenire, moștenirea legală, succesiunea vacantă, regimul juridic al moștenitorului, confirmarea dreptului la moștenire, partajul averii succesoriale,
- Dreptul internațional privat (dispoziții generale, normele conflictuale).

-5-

Izvoarele dreptului civil. Termenul de “*izvor de drept*” provine din dreptul roman. În doctrină se evidențiază că izvorul de drept este forma exterioară de exprimare a normelor de drept ce au caracter obligatoriu.

Recunoașterea, instituirea de către stat a unei sau altui izvor de drept are o mare importanță juridică, deoarece numai normele ce se cuprind în actele normative recunoscute de stat pot reglementa relațiile din societate. Izvoarele de drept ce nu sunt recunoscute formal (oficial) ca și normele ce se cuprind în ele nu au nici o importanță juridică.

Forma dominantă a izvoarelor de drept civil o reprezintă:

➤ *actele normative*, din care *legile* ocupă locul prioritar, ca acte ce au *forța juridică supremă*. În sistema actelor normative nu mai puțin importante sunt și *actele normative subordonate legii*. În sfera dreptului civil toate actele normative se cuprind în noțiunea de **legislație civilă** (art.3 al Codului Civil al RM).

Participarea statului în relații economice internaționale a contribuit la includerea în izvoarele dreptului civil a principiilor și normelor drepturilor internaționale: *convențiilor, contractelor internaționale*. Deci un alt izvor de drept civil sunt:

➤ *Convențiile, pactele, tratatele și alte acte internaționale.*

În sfera raporturilor patrimoniale datorită complicității lor, un loc important ocupă obiceiurile juridice, uzanțele, cutumele. În dreptul civil sovietic obiceiul nu era recunoscut ca izvor de drept. Însă odată cu trecerea la economia de piață și a dezvoltării circuitului economic, rolul obiceiurilor. Art. 4 al Codului Civil al RM ne reglementează **uzanța**.

➤ *Practica judiciară* este izvor de drept dar care nu poartă un caracter obligatoriu și reprezintă sistematizarea, generalizarea soluționării unor categorii de cauze, litigii întrunite în hotărâri ale organelor judecătorești superioare, în RM –Curtea Supremă de Justiție ce au caracter de recomandare. În practică, însă, au o valoare importantă majoră.

Jurisprudența (în dreptul roman prin jurisprudență se înțelegea activitatea jurisconsulților, mai ales cea practică). Cu timpul ea desemna atât deciziile judecătorești cât și cunoștințele teoretice, știința dreptului. Actualmente jurisprudența este totalitatea soluțiilor pronunțate de instanțele judecătorești dar care nu constituie izvor de drept. Interesantă este practica acestor instanțe asupra unor probleme de drept.

➤ Nu este recunoscută ca izvor al dreptului civil *doctrina civilă*, care reprezintă concluziile învățaților. *Doctrina* este o opinie susținută în comun de teoreticieni. Din doctrină fac parte opiniile științifice argumentate privind o problemă principală de drept.

➤ *Normele morale*. Morala este izvor la dreptului civil în măsura în care se face trimitere la ea. Art.207 al CC prevede că convenția nu trebuie să contravină ordinii publice și bunelor moravuri, art.220 al CC ne reglementează cauza actului juridic civil, ea trebuie să fie legală. Actele amorale se sancționează cu nulitatea absolută fiind lipsit de orice eficiență juridică.

-6-

Acțiunea legii civile în timp, spațiu și asupra persoanelor

Legislația civilă este dinamică în temeiul raporturilor patrimoniale și nepatrimoniale reglementate în dreptul civil. De aceea o mare importanță a căpătat problema intrării în vigoare și a ieșirii din vigoare a legilor civile.

Momentul *intrării în vigoare* a legii civile marchează data la care legea devine obligatorie pentru destinatarii ei și de la care nimeni nu poate invoca necunoașterea ei. Actele normative cu caracter civil și cele ce conțin norme civile urmează a fi publicate oficial. Publicarea este importantă pentru stabilirea momentului intrării în vigoare a unui act normativ și pentru cunoașterea lui de populație. Publicarea este oficială dacă se conține în Monitorul oficial al RM. Conform Constituției RM actele normative, cele civile la fel, intră în vigoare de la data publicării în Monitorul Oficial. Unele acte normative intră în vigoare mai târziu decât sunt publicate. Acestea sunt actele codificate – Codurile. Unele acte normative nu se publică din care cauză intră în vigoare la data indicată în cat – actele cu caracter secret etc.

Actul normativ *iese din vigoare* în cazul: ajungerii la termen, desuetudinii – încetarea forței obligatorii a legii care este doar formal în vigoare, dar care nu se mai aplică fiind incompatibilă cu noile concepții juridice, caducității legii civile. Aceasta are loc în cazul când obiectul reglementării juridice nu mai există, de exemplu dispariția unui bun a cărui regim juridic este special reglementat). Abrogării, care poate fi *expresă* (directă și indirectă) și *tacită*.

Conflictul de legi în timp. Aici ne referim la perioada de interferențe a două reglementări, numită perioadă de tranziție. Principiile ce guvernează soluționarea principiile sunt:

➤ *Principiul neretroactivității legii civile*

➤ *Principiul aplicării imediate a legii civile.*

Principiul neretroactivității legii civile. Legea civilă nu are caracter retroactiv. Legea civilă nu modifică și nici nu suprimă condițiile de constituire a unei situații juridice constituite anterior, nici condițiile de stingere a unei situații juridice stinse anterior. Legea nouă nu modifică și nici nu desființează efectele deja produse ale unei situații juridice sau cele în curs de realizare.

Legea nouă se aplică situațiilor în curs de realizare la data intrării în vigoare. Din momentul intrării în vigoare a legii noi legea veche încetează, cu excepția cazurilor în care legea nouă prevede altfel. Dacă legea nouă nu prevede altfel, clauzele unui act juridic încheiat anterior intrării în vigoare a legii noi contrare dispozițiilor ei imperative sînt, de la această dată, lipsite de orice efect juridic.

Deci, legea nouă nu se aplică, nu se extinde asupra situațiilor consumate, care au fost realizate înainte de intrarea în vigoare a legii noi. Situațiile în curs de formare, modificare, stingere și cele viitoare cad sub incidența legii noi.

Principiul aplicării imediate a legii civile reprezintă consecința firească a principiului neretroactivității legii civile.

Ultraactivitatea legii civile este o excepție de la principiul aplicării imediate a legii. Supravețuirea legii vechi este explicată de nevoia că situația juridică care a început să se constituie să se stingă sau să se modifice de legea veche (în cazul când persoanele beneficiază de o situație mai favorabilă). După concepția clasică drepturile câștigate se supun legii vechi, iar drepturile în curs de formare - legii noi. Potrivit art.6 alin.4 în raporturile contractuale care sunt în curs de realizare la data adoptării noii legi acestea vor fi guvernate de legea veche dacă legea nouă nu prevede altfel.

Acțiunea în spațiu a legii civile. Legea civilă se aplică în limitele teritoriale ale statului. Aplicarea în spațiu vizează aspectul intern și internațional. Aspectul intern: legislația civilă se aplică pe tot teritoriul RM, iar actele locale, numai pe un teritoriu determinat.

Legile civile se aplică cetățenilor RM, persoanelor juridice și unităților publice, stat. De asemenea sunt ce se aplică cetățenilor străini, apatrizilor. Sunt acte ce se referă la o categorie de persoane: - consumatori.

TEMA 2: RAPORTUL JURIDIC CIVIL

1. Noțiunea și elementele raportului juridic civil. Particularitățile raportului juridic civil

2. Structura raportului juridic civil:

- a. *subiectele raportului juridic civil.*
- b. *conținutul raportului juridic civil. Noțiunea, conținutul și categoriile drepturilor civile. Noțiunea, conținutul și clasificarea obligațiilor civile.*
- c. *obiectul raportului juridic civil.*

-1-

Noțiunea și elementele raportului juridic civil. Particularitățile raportului juridic civil

S. Baieș, N. Roșca susțin că, raportul juridic civil este un raport social patrimonial sau personal nepatrimonial reglementat de o normă de drept civil. Natura raporturilor juridice civile depind de natura relațiilor reglementate, astfel deosebim: raporturi patrimoniale, ce izvorăsc din dreptul de proprietate, din contracte etc.; raporturi nepatrimoniale legate de personalitatea omului (dreptul la nume, cinste, domiciliu).

Raportul juridic civil ne stabilește esența dreptului civil – reglementarea relațiilor sociale cu caracter patrimonial și nepatrimonial de norme de drept civil edictate de către stat.

Caracterele raporturilor juridice civile sunt:

- raportul juridic civil este un raport social, deoarece tot timpul apare între persoane, fie luate individual, fie colectiv. Deci, normele de drept civil reglementează numai relațiile dintre oameni, dintre subiecte.
- raportul juridic civil are caracterul volițional, deoarece norma de drept civil este adoptată de Parlament, deci, se exprimă voința statului în acest caz, iar actele juridice civile se încheie doar la exprimarea liberă a voinței părților. În consecință, putem spune că raportul juridic civil are caracter volitiv dublu.
- poziția de egalitate a părților. Spre deosebire de raporturile juridice din dreptul public, în raporturile juridice civile părțile se află pe poziție de egalitate juridică, altfel spus în aceste raporturi juridice nici una din părți nu impune celeilalte voința și raportul poate fi modificat sau stins numai la voința părților. Poziția de egalitate nu trebuie confundată cu principiul egalității în drepturi.
 - un temei tipic de apariție a raportului juridic civil este *contractul*.
 - subiectele au patrimoniu distinct și sunt independente.
 - în calitate de garanții juridice în exercitarea reală a drepturilor subiective și în executarea obligațiilor părților raportului juridic civil se utilizează măsuri cu caracter patrimonial (arvuna, clauza penală etc).

-2-

Structura raportului juridic civil

Subiectele raportului juridic civil. Participanții la raporturile juridice se numesc subiecte. Ca și celelalte raporturi juridice cele civile au loc între oameni. De aceea în calitate de subiecte a raportului juridic civil apar indivizii luați aparte și colective de persoane. Subiecții individuali se numesc persoane fizice, iar cele colective - persoane juridice.

Astfel, ca *subiecte a raporturilor juridice civile apar:*

- persoana fizică, cetățenii Republicii Moldova, cetățenii străini și apatrizii, formează subiectul individual, adică omul privit ca titular de drepturi și obligații civile (art. 17 CC al RM).
- persoana juridică (cunoaștem mai multe categorii: publice și private, cu scop lucrativ și fără scop lucrativ, naționale și străine) este un subiect colectiv titular de drepturi subiective și obligații civile și o putem defini astfel: persoana juridică este unitatea organizațională ce dispune de un patrimoniu distinct, dobândește și exercită drepturi, își asumă și execută obligații în nume propriu, poartă răspundere desinestătătoare și poate apărea în calitate de reclamant și reclamat în instanța de judecată.

- statul, municipiul ca persoane juridice.

Toate aceste subiecte sunt încorporate în noțiunea de „persoane”. Ca subiecte ale dreptului civil „persoanele” se caracterizează prin ceea ce *sunt purtătorii de drepturi subiective și obligații civile*.

În raportul juridic civil, persoana care dobândește drepturi civile reprezintă *subiectul activ*, iar persoana care își asumă obligații se numește *subiect pasiv*. În raporturile juridice civile de obligații subiectul activ se numește *creditor*, iar subiectul obligat – *debitor*, deoarece datorează o prestație de a da, de a face sau a nu face ceva. În marea majoritate a raporturilor juridice civile ambele părți au calitatea și de creditor și de debitor.

În raporturile juridice civile sunt prezente totdeauna cel puțin două părți, care pot fi reprezentate de două persoane sau mai multe persoane. În primul caz avem un raport juridic civil simplu, iar în cel de-al doilea caz un raport complex (de exemplu: mai multe persoane ce au moștenit o casă o vând unei persoane).

În virtutea faptului că raporturile juridice civile sunt dinamice este posibilă schimbarea subiectelor. În acest caz trebuie să ținem cont de conținutul raportului juridic deoarece schimbarea subiectelor este posibilă numai în raporturile patrimoniale. În raporturile obligaționale poate fi schimbat atât subiectul activ cât și cel pasiv. În primul caz avem *cesiunea de creanță*(art. 556 – 566 C Civil), iar în al doilea - *remiterea de datorie* (art. 567 – 571 C Civil).

Pentru a avea calitatea de subiect al dreptului civil persoana fizică și juridică trebuie să dispună de *capacitate juridică civilă*, care include:

- *capacitatea de folosință* – aptitudinea persoanei de a avea drepturi și obligații.
- *capacitatea de exercițiu* – aptitudinea persoanei prin acțiuni proprii să dobândească și să exercite drepturi, să-și asume și să execute obligații(săvârșirea actelor juridice civile, exercitarea drepturilor civile și executarea obligațiilor civile, răspunderea juridică civile).

Conținutul raportului juridic civil îl formează totalitatea drepturilor subiective dobândite de subiectele active și totalitatea obligațiilor asumate de subiectele pasive. Drepturile subiective și obligațiile subiective nu sunt caracteristice altor raporturi sociale, ci doar raporturilor juridice. Deci, subiectele raporturilor juridice sunt titulare de drepturi și obligații. Drepturile formează latura activă a conținutului raportului juridic civil, iar obligațiile – latura pasivă.

Dreptul subiectiv este posibilitatea recunoscută de dreptul obiectiv subiectului activ (persoanei fizice sau juridice) de a avea o conduită proprie în limitele ordinii de drept și de a pretinde altora o anumită conduită, iar în caz de nevoie de a apela la forța coercitivă a statului. Deci, *dreptul subiectiv civil* este măsura acordată de lege a comportamentului persoanei. Posibilitățile juridice ca parte a dreptului subiectiv civil se numesc **împuterniciri**.

Categoriile drepturilor subiective:

- *patrimoniale și personal nepatrimoniale*,
- *absolute și relative*. Dreptul subiectiv absolut este opozabil tuturor, *erga omnes*, de exemplu: dreptul la viață, integritate fizică, morală, dreptul de proprietate. Dreptul subiectiv relativ este opozabil numai unor persoane determinate (de exemplu: drepturile vânzătorului, ale arendașului etc).
- *Principale și accesorii*. Drepturile principale au o existență de sine stătătoare cum sunt drepturile personal nepatrimoniale, majoritatea drepturilor de creanță. Drepturile accesorii depind de cele principale.
- *Drepturi pure și simple*,
- *Drepturi afectate de modalități*. În aceste cazuri existența sau exercitarea drepturilor depinde de evenimente viitoare (termenul și condiția).
- *Drepturi eventuale*. În aceste raporturi lipsește fie subiectul, fie obiectul succesiunea viitoare.

Obligația subiectivă civilă reprezintă măsura unui comportament posibil cerut subiectului pasiv. Acest comportament constă în săvârșirea sau abținerea de la săvârșirea unor acțiuni. Drepturile subiective și obligațiile corelative sunt legate între ele și fiecărui drept al subiectului activ îi corespunde o obligație a subiectului pasiv. Altfel nu poate exista. Drepturile subiective trebuie exercitate conform legii, bunelor moravuri și ordinii publice. Depășirea limitelor drepturilor subiective atrage apariție abuzului de drept. Teoria abuzului de drept a fost elaborată de doctrina franceză la începutul sec. XX punându-se accentul pe aspectul subiectiv. Actualmente prin abuz de drept se înțelege deturnarea unui drept de la finalitatea sa, o exercitare anormală prin care se aduce prejudiciu altora.

Obiectul raporturilor juridice civile

Un element structural al raportului juridic civil este **obiectul**. Prin obiect al raportului juridic civil înțelegem ceea ce este îndreptat acest raport. Și deci ca obiect al raporturilor juridice civile apare comportamentul subiectelor îndreptat spre valorile materiale sau nemateriale. Comportamentul constă în săvârșirea acțiunilor sau abținerea de la anumite acțiuni pentru atingerea scopului: dobândirea dreptului de proprietate asupra bunului etc). Obiectul raportului juridic civil nu trebuie confundat cu conținutul raportului juridic civil, care reprezintă totalitatea drepturilor și obligațiilor. De asemenea obiectul raportului juridic civil nu

trebuie confundat cu obiectul material al raportului juridic civil care ne servesc: bunurile, serviciile, lucrările, rezultatele activității intelectuale, bunurile nemateriale, informația.

Tipurile raporturilor juridice civile. Clasificarea raporturilor juridice civile are importanță atât teoretică, cât și practică ce contribuie la stabilirea corectă a drepturilor și obligațiilor părților.

După caracterul corelației dintre persoana împuternicită și cea obligată deosebim: raporturi absolute și relative, patrimoniale și nepatrimoniale, reale și obligaționale.

TEMA 3. OBIECTELE DREPTULUI CIVIL

1. Noțiunea și categoriile obiectelor dreptului civil

2. Noțiunea și clasificarea bunurilor

3. Bani și titlurile de valoare ca obiecte a raportului juridic civil

-1-

Noțiunea și categoriile obiectelor dreptului civil. Obiect al raportului juridic civil este acțiunea sau inacțiunea persoanei conform căreia se dobândește drepturi subiective și obligații civile. Obiectul material constituie bunurile și rezultatele activității intelectuale. În acest temei deosebim *obiectul raportului juridic civil*, care constituie acțiunile persoanei și *obiectele drepturilor civile*, care constituie bunuri materiale și nemateriale. Totalitatea bunurilor sînt obiecte și a obligațiilor civile. Astfel în opinia lui Suhanov E.A. obiectul drepturilor civile coincide cu obiectul raportului juridic civil. În realitate comportamentul participanților raportului juridic civil nu poate fi analizat separat de bunuri, în acest temei și apare raportul juridic. Comportamentul nu poate fi fără obiect, fără scop.²

Deci, în literatura juridică se deosebesc noțiunile: „obiect al raportului juridic civil”, „obiect al dreptului civil” și „obiect de reglementare a dreptului civil”, care nu sunt identice. De asemenea, în literatura juridică este menționat faptul neconfundării *conținutului* raportului juridic civil cu *obiectul* raportului juridic civil.³ Obiectul raportului juridic civil este concret și constă în acțiunile concrete sau inacțiunile subiectelor.

Din cele expuse rezultă că nu trebuie de confundat obiectul raportului juridic civil cu bunurile care reprezintă obiectul material, obiectul acțiunii sau inacțiunii, deci, ele formează elementul exterior al raportului juridic civil.

Dintre obiectele materiale cele mai frecvent întâlnite sunt bunurile. Nu mai puțin importante sunt și serviciile, rezultatele activității intelectuale și drepturile personal nepatrimoniale.

Esența categoriei bunurilor constă în determinarea regimului juridic, adică în determinarea posibilității sau imposibilității de a săvârși ace juridice civile cu ele ce au ca consecință un rezultat juridic. Regimul juridic determină comportamentul participanților raportului juridic ce se referă la bunuri corporale sau incorporale.

-2-

Noțiunea și clasificarea bunurilor. Printre obiectele raportului juridic civil un loc deosebit îl ocupă **bunurile**. Acest fapt este determinat de ceea că bunurile sunt cele mai frecvent întâlnite în raporturile dintre subiecte și că asupra bunurilor apar raporturile de proprietate.

Potrivit art. 285 al Codului Civil al RM „bunuri sunt toate lucrurile susceptibile aproprierii individuale sau colective și drepturile patrimoniale”. Deci, legiuitorul prin acest termen înțelege *orice element al patrimoniului persoanei* – lucrurile, animalele, drepturile asupra lor, care pot fi patrimoniale (reale și obligaționale), drepturile personal nepatrimoniale.

Definiția: Bun este orice lucru, care are valoare economică utilă pentru satisfacerea necesităților materiale sau spirituale ale omului și sunt susceptibile de apropiere sub forma dreptului material (*bunuri sînt lucrurile din lumea înconjurătoare, lucrul este util, perceput de om, privitor la care apar drepturi și obligații civile*). Toate lucrurile, care nu corespund condițiilor: *de a fi util omului, de a avea o valoare economică și de a fi susceptibil de apropiere sub forma de drepturi și obligații în patrimoniul unei persoane fizice sau juridice* nu pot fi considerate bunuri. Aceasta rezultă din dispoziția art. 285 (1).

Codul Civil al RM reglementează și relațiile privitor la animale, art. 287 prevede: „*Animalele nu sunt lucruri. Ele sunt ocrotite prin legi speciale. În privința animalelor se aplică dispozițiile referitoare la lucruri, cu excepția cazurilor stabilite de lege*”. Deci, animalele nu sunt egalate cu lucrurile și de aceea în privința lor sunt stabilite reguli speciale de comportament al subiectelor, art. 325 (3). Dar, cu toate acestea modul de dobândire, posesiune, folosință, dispoziție a animalelor se reglementează prin normele cu privire la lucruri.

² Суханов Е.А. Гражданско право. Том 1, 2-е издание. Москва 2000. с.294.

³ Baieș, S., Roșca, N. Drept civil. Partea generală. Persoana fizică. Persoana juridică. Chișinău 2004, pag. 95.

Criteriile de clasificare a bunurilor:

I. După natura juridică:

a) *mobile*, b) *imobile*.

Această clasificare este recunoscută în toate sistemele de drept contemporan, dar care a fost negată la începutul anilor 20 ca concepție burgheză.

Această clasificare vine din dreptul roman.

Mobile sunt bunurile care pot fi mutate în alt loc fără să-și piardă valoarea economică. Mobile bunurile sunt după natura lor sau după determinarea legii ???.

Imobile sunt bunurile care nu pot fi mutate din loc fără ași schimba valoarea economică, în literatură des este exprimat că acestea sunt bunurile strâns legate cu pământul (pământul și construcțiile, plantațiile...). Navele aeriene, maritime, obiectele cosmice sunt imobile deoarece legea le-a determinat așa după valoarea lor.

Întreprinderea (obiect imobil specific) reprezintă un complex patrimonial folosit pentru desfășurarea activității de antreprenariat. În patrimoniul întreprinderii intră diferite bunuri: pământ, construcții, utilaje, materie primă, drepturi de creanță, datorii, denumiri de firmă, mărci.

Specificul regimului juridic al bunurilor imobile:

* apariția, transmiterea, încetarea dreptului de proprietate (ipoteca) are o formă și procedură specifică - forma scrisă, autenticată notarial, înregistrat la OCT.

II. După modul de determinare:

a) *bunuri individual determinate* - orice bun ce poate fi determinat (evidențiat) dintr-o masă de bunuri prin calități individuale. Nu pot fi înlocuite (nu pot constitui obiect al contractului de împrumut). Astfel de obiecte sunt picturile, sculpturile originale, un televizor de o anumită marcă, serie etc.

b) *bunuri determinate generic* - bunurile ce fac parte din același gen dar se individualizează prin măsurare, cântărire, numărare (un kg de zahăr, un metru de stofa...).

III. După faptul divizării:

a) *bunuri divizibile*, b) *bunuri indivizibile*

IV. După corelația dintre bunuri:

a) *principale*, b) *accesorii*.

V. După faptul consumării la utilizare:

a) *consumabile*, b) *neconsumabile*

VI. După regimul circulației juridice a bunurilor:

a) *bunuri care se află liber în circuitul civil*, b) *bunuri limitate în circuit*, c) *bunuri scoase din circuitul liber*.

VII. După cum pot fi sau nu înlocuite:

a) *bunuri fungibile*. Aici se atribuie bunurile determinate generic.

b) *bunuri nefungibile* - bunurile determinate individual.

VIII. După criteriul financiar - economic:

a) *mijloace economice*: *fonduri fixe, *fonduri circulante.

b) *surse ale mijloacelor economice*: *capital propriu, *capital atras.

-3-

Banii și titlurile de valoare ca obiecte a raportului juridic civil. Conform legislației civile banii se atribuie la bunurile mobile. Sunt bunuri determinate generic (cu toate că pot fi individualizate). Deci în acest caz e vorba de monede, bani cheși. Conform art. 130 p.3 al Constituției RM dreptul exclusiv de a emite monede îl are Banca Națională. Moneda națională este leul moldovenesc. Deci, banii constituie o modalitate de plată, dar pot apărea și ca marfă - obiect de sine stătător al unor contracte: *împrumut, *credit.

În cadrul apărării dreptului de proprietate prin acțiunea în revendicare banii nu pot fi ceruți de la dobânditorul de bună credință.

Banii în numerar constituie:

- modalitate de plată (pot fi ușor transformați în bani cheși);
- nu reprezintă bunuri, ci drepturi de creanță (este folosit termenul mijloace bănești);
- se include în noțiunea de patrimoniu.

Într-o economie dezvoltată obiect al schimbului de mărfuri sunt nu numai bunurile, dar și *drepturile patrimoniale*, inclusiv cele exprimate în documente speciale - *hârtii de valoare* (titluri de valoare).

Titlu de valoare - document ce dovedește un drept patrimonial, drept ce nu poate fi realizat decât numai prin prezentarea documentului.

Drepturile patrimoniale există numai în formă de titlu și deci transmiterea hârtiei de valoare este transmiterea dreptului, pierderea hârtiei - pierderea dreptului. Numai cel ce are dreptul asupra hârtiei de valoare dispune de drept și-l poate exercita.

Hârtiile de valoare sunt bunuri mobile; determinate generic, pot fi determinate individual (cambia, biletul de loterie).

Clasificarea titlurilor de valoare:

- nominative: acțiuni, obligațiuni, conosament, cec, cambie.
- la ordin: cambia, cecul, conosamentul.
- la purtător: acțiuni, obligațiuni, cecul, conosamentul, cambia.

Hârtii de valoare:

- bănești (prin care se cere plata unei sume de bani: cambia, cecul, obligațiunea).
- ce exprimă dreptul asupra unor bunuri (conosamentul, foaia de trăsură).
- corporative (ce exprimă dreptul de a participa la administrarea unei companii: acțiuni, certificate).

TEMA 4: DREPTURILE PERSONALE NEPATRIMONIALE

1. **Noțiuni privind drepturile personale nepatrimoniale. Importanța drepturilor personale nepatrimoniale.**
2. **Tipurile drepturilor personale nepatrimoniale**
3. **Exercitarea și apărarea drepturilor personale nepatrimoniale**

-1-

Noțiuni privind drepturile personale nepatrimoniale. Drepturile personale nepatrimoniale sunt strâns legate de persoană și existența lor, garantarea realizării acestor drepturi reprezintă o valoare socială. Reglementarea juridică a acestor drepturi rezultă din ideile umanismului, din politica statului și din cauze economice. Trecerea la economia de piață ce generează libertatea activității de antreprenariat creează temei pentru libertatea economică a persoanei, iar aceasta determină necesitatea obiectivă în libertatea privată și spirituală. Drepturile personale nepatrimoniale formează un institut complex ce conține norme din diferite ramuri de drept: norme din dreptul constituțional (proclamă drepturile personale ale cetățenilor, stabilește garanțiile de realizare a lor, astfel prin Constituție se proclamă și se garantează drepturile și libertățile omului și a cetățeanului recunoscute în dreptul internațional); normele dreptului penal care sînt îndreptate la lupta împotriva atentărilor asupra principalelor drepturi personale cum sînt viața, sănătatea, inviolabilitatea fizică, cinstea, demnitatea – art. 164 răpirea unei persoane, art.165 traficul de ființe umane, art.166 privarea ilegală de libertate, art.167 sclavia și condițiile similare, art.168 munca forțată, art.169 internarea ilegală în o instituție psihiatrică, art.170 calomnia; normele dreptului civil care recunoaște egalitatea persoanelor, inviolabilitatea persoanei și a drepturilor persoanei.

Legislația civilă, potrivit obiectului de reglementare juridică, reglementează și relațiile nepatrimoniale privitor la drepturile care nu pot fi înstrăinate, libertățile omului și alte valori nemateriale, dacă din esența lor nu rezultă altceva. Drepturile personale nepatrimoniale în sensul dreptului civil reprezintă reglementarea comportamentului subiecților de drept privind valorile personal nepatrimoniale. Deci, drepturile personale nepatrimoniale sunt drepturi subiective care apar în rezultatul reglementării juridice. Art. 2 al Codului Civil al Republicii Moldova ne stipulează faptul că normele dreptului civil reglementează și apără drepturile personal nepatrimoniale, dar care? Ce drepturi personale nepatrimoniale sunt reglementate de Codul Civil al Republicii Moldova? (art. 15, 16)

Actele internaționale: Declarația universală a drepturilor omului din 10 decembrie 1948, Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 4 noiembrie 1950, în vigoare din 3 septembrie 1953 reglementează principalele drepturi personal nepatrimoniale.

Drepturile subiective personale nepatrimoniale se caracterizează prin:

- **caracterul strict personal și indivizibile de titular** – aparțin persoanei de la naștere, nu pot fi înstrăinate decât numai în cazul stabilit prin lege, pot fi apărute și de moștenitori,
- **caracterul exclusiv** – aparțin numai unui anumit subiectului de drept,
- **caracterul nepatrimonial**. Cu toate acestea în cazul lezării dreptului titularul are posibilitatea de ași repara prejudiciul moral și material. Acest fapt nu schimbă caracterul nepatrimonial ale acestor drepturi. Prejudiciul moral se compensează numai în cazurile prevăzute de lege (articolele 1422 – 1424).

- **sînt drepturi absolute** (*erga omnes*) după caracterul lor. Cu toate că aceste drepturi se opun tuturor ele se deosebesc de celelalte drepturi absolute (cum ar fi drepturile reale (dreptul de proprietate)) prin faptul că titularul dispune de 2 împuterniciri: 1. *de a cere de la tot cercul de persoane să se abțină de la acțiunile ce i-ar leza dreptul*, 2. *dreptul de a se apăra în cazul lezării dreptului*.

- **Sunt drepturi inalienabile** – însă, cu toate acestea aceste drepturi pot fi apărate și de către moștenitori, iar unele drepturi personal nepatrimoniale ale persoanei juridice se pot afla în circuitul civil (denumirea persoanei juridice poate face obiect a contractului de franchising).

-2-

Tipurile drepturilor personale nepatrimoniale:

- **Drepturile personale nepatrimoniale ce stau la baza individualizării persoanei:** dreptul la nume, la domiciliu, la apărarea onoarei și demnității, dreptul la dezmințire,

- **Drepturile personale nepatrimoniale îndreptate la asigurarea inviolabilității persoanei:** dreptul la viață, la sănătate, la inviolabilitatea corporală, inviolabilitatea imaginii,

- **Drepturile personale nepatrimoniale care asigură inviolabilitatea și taina vieții private:** dreptul la inviolabilitatea locuinței, ale documentelor personale, taina vieții private, inclusiv taina medicală.

Aceste drepturi trebuie să aibă un caracter individual, personal și trebuie să asigure posibilitatea restabilirii lor.

-3-

Exercitarea și apărarea drepturilor personale nepatrimoniale. În virtutea faptului că drepturile personale nepatrimoniale sunt absolute ele se exercită la dorință, iar debitorii se abțin de la diferite acțiuni care le-ar leza drepturile titularilor. Drepturile personale nepatrimoniale trebuie să fie exercitate cu bună-credință, în limitele stabilite de lege. Legea stabilește anumite limite la exercitarea acestor drepturi. Art.8 (2) al Constituției RM stabilește o restricție privind amestecul autorităților publice în exercitarea drepturilor personale nepatrimoniale. Totodată trebuie să se țină cont și de normele morale și de etică. De exemplu mijlocele de informare în masă nu pot să intervină în viața privată a persoanei sau să atenteze la cinste, demnitate. Unele drepturi personale nu pot fi exercitate prin reprezentant și încetează odată cu moarte persoanei. Acțiunile privind apărarea acestor drepturi sînt imprescriptibile.

Unele drepturi nepatrimoniale strict personale (dreptul la nume, onoare) nu pot fi exercitate prin intermediul terților și încetează odată cu moartea persoanei fizice nefiind transmise prin moștenire.

Apărarea drepturilor personale nepatrimoniale. Apărarea drepturilor subiective este posibilă doar în cazul încălcării lor. Apărarea are loc prin metodele stabilite în Codul Civil al RM (art.11, 13) fapt ce rezultă din art.15 al CC al RM.

În cazul lezării drepturilor personale nepatrimoniale între titular și persoana vinovată apare un raport juridic relativ. Răspunderea persoanei ce a lezat dreptul dat apare indiferent de vinovăție, aceasta fiind o excepție de la regula generală (în cazurile lezării drepturilor patrimoniale este necesară existența vinovăției ca condiție de atragere la răspundere). În cazul când persoanei i se aduc daune fizice ele se repară în baza răspunderii pentru cauzarea de daune. În cazurile stabilite de lege persoanele pot cere și repararea daunei morale, reglementată prin art.1422, 1423 ale CC al RM. Mărimea compensației prejudiciului moral se stabilește de către instanța de judecată, Codul Civil al RM nestabilind careva limite.

Apărarea cinstei, onoarei, reputației persoanei. Onoarea reprezintă evaluarea persoanei de către public, aprecierea socială a persoanei. Demnitatea este autoevaluarea și autoaprecierea calităților morale, profesionale etc. ale persoanei. Reputația profesională (utilizată în CC al RM numai din 2002) reprezintă opinia publicului privind calitățile profesionale și neajunsurile persoanei formată în decursul unei perioade de timp. Cea mai prețioasă este demnitatea persoanei, care ocupă un loc central.

Persoanele fizice și juridice au dreptul să ceară dezmințirea informațiilor ce le lezează cinstea, demnitatea, reputația, dacă cel ce a răspândit aceste informații nu va putea demonstra că sînt veridice. Deci, cinstea, reputația trebuie să se formeze din informații veridice pentru ca evaluarea morală de public să corespundă realității.

Raportul juridic de rezultă din dreptul subiectiv la cinste, demnitate are caracter absolut, dar din momentul lezării dreptului apare un raport relativ deoarece subiectul pasiv se reduce la anumite persoane concrete care au lezat dreptul titularului.

Apărarea onoarei, demnității și reputației profesionale se reglementează de art. 16 CC al RM și poate fi definită ca dreptul personal de a cere divedirea faptului că afirmațiile răspândite nu corespund realității.

TEMA 5: EXERCITAREA ȘI APĂRAREA DREPTURILOR SUBIECTIVE CIVILE

1. *Dreptul subiectiv. Mijloacele de exercitare a drepturilor subiective și de executare a obligațiilor și principiile de exercitare a drepturilor și de executare a obligațiilor.*
2. *Limitele de exercitare a drepturilor subiective civile. Abuzul de drept.*
3. *Apărarea drepturilor civile.*

-1-

Un drept subiectiv este valoros dacă este realizat. Exercițarea dreptului subiectiv reprezintă realizarea împuternicirilor. Prin realizarea drepturilor subiective titularul obține un scop (dobândește un drept, săvârșește acte juridice etc.), își satisface necesitățile. Potrivit art. 9 al Codului Civil al Republicii Moldova (CC al RM) persoanele fizice și juridice trebuie, după bunul plac, să-și exercite drepturile și să-și execute obligațiile ce le aparțin. Aceasta ne permite să afirmăm că toate acțiunile asupra drepturilor subiective, adică realizarea lor, precum și renunțarea la drepturile subiective, transmiterea lor altor persoane sunt efectuate de persoanele împuternicite la propria convingere. Pe parcursul exercitării drepturilor și a executării obligațiilor persoanele împuternicite trebuie să acționeze cu bună-credință, trebuie să respecte legea, contractul, ordinea publică și bunele moravuri.

Potrivit alin. (2) al art. 9 neexercitarea drepturilor nu duce la stingerea drepturilor – *regula generală*, cu excepția cazurilor prevăzute de lege. Astfel, art.440 CC al RM stipulează că *servitutea se stinge prin radierea ei din registrul bunurilor imobile în caz de neuz pe o perioadă de 10 ani*; art. 1170 alin. (2) prevede: *În cazul în care termenul nu este determinat, fidejusiunea încetează dacă creditorul, în decursul unui an de la scadența obligației garantate, nu a intentat nici o acțiune contra fidejursorului.*

Potrivit opiniilor doctrinare⁴ unele drepturi subiective sunt totodată și obligații civile (art.40-44), iar prin exercitarea drepturilor subiective civile trebuie de avut în vedere drepturile subiective civile concrete ale persoanelor. Legislația civilă nu admite limitarea posibilității exercitării drepturilor subiective civile viitoare (art.23 alin. (4) CC al RM).

*Prin exercitare a drepturilor se înțelege realizarea de către titularul dreptului subiectiv civil a conținutului acestui drept.*⁵

Elementul central al fiecărui drept subiectiv este libertatea alegerii comportamentului de către titularul dreptului. De aceea drepturile subiective civile se exercită la propria dorință a titularului prin acțiuni, care sunt cele mai des întâlnite. Doctrina evidențiază *mijloace reale și mijloace juridice* de exercitare a drepturilor subiective civile. Mijloacele reale reprezintă acțiunile – altele decât cele care îmbracă forma actelor juridice civile (în cazul dreptului de proprietate acestea constau în acțiuni îndreptate spre exercitarea atributelor de posesiune și folosință ce aparțin proprietarului). Mijloacele juridice sunt acțiunile, care îmbracă forma actelor juridice civile, alte acțiuni cu caracter juridic. Exercițarea dreptului de proprietate înseamnă exercitarea atributului de *dispoziție*. Dreptul de retenție (de a reține un bun de către creditor potrivit legii) este o acțiune cu caracter juridic.

Executarea obligațiilor civile. Drepturile și obligațiile civile sunt în strânsă legătură în raporturile juridice civile. Din această cauză respectarea obligației civile și executarea obligației corespunzător atrage realizarea dreptului civil. Obligațiile pot fi executate fie prin *acțiuni* – în cazul raporturilor civile relative (de obligații) sau prin *inacțiuni* – în cazul raporturilor civile absolute, de către subiectul pasiv. Executarea obligației active poate avea loc *benevol* sau *forțat*. În cazul când sunt mai multe persoane pasive (mai mulți debitori) executarea obligației poate avea loc: *pe cote părți* sau *solidar*. În cazul schimbării componenței participanților la raportul juridic civil executarea obligației se face potrivit normelor de cesiune a creanței sau preluarea a datoriei (art.556-571 CC RM); în cazul succesiunii este vorba despre răspunderea moștenitorilor și obligațiile care se transmit prin cesiune (art.664CC RM). Este necesar de deosebit aceste lucruri de *executarea obligației de către o terță persoană* (art.581 CC RM).

Principiile de exercitare a drepturilor și de executare a obligațiilor sunt:

- principiul legalității (art.9),
- principiul respectării ordinii publice și a bunelor moravuri (art.9, art.66 alin.(4), art.87 alin.(1), art.220 alin.(2) etc.),

⁴ Tolstoi, Iu. K și Sergeev, A. P. P.315-316. Baieș, S. Și Roșca, N. Drept civil. Partea generală. Persoana fizică. Persoana juridică. p. 143.

⁵ Baieș, S. Și Roșca, N. Op. cit., p. 143.

- principiul rezonabilității și a bunei – credințe (art.9). În majoritatea cazurilor legea civilă protejează persoana de bună-credință.
- Principiului interesului solidar și al colaborării. Acest principiu capătă expresie în institutul răspunderii reciproce (vinovăția dublă, micșorarea valorii daunei de către instanța de judecată reieșind din vinovăția creditorului). **Găsiți articolele în Codul Civil al RM?**

-2-

Limitele de exercitare a drepturilor subiective civile. Abuzul de drept. Drepturile subiective trebuie exercitate în limitele firești (materiale și juridice) stabilite de lege. Astfel, art.352 CC al RM interzice înstrăinarea unui bun proprietate comună pe cate-părți cu încălcarea dreptului de preemțiune. În cazul depășirii limitelor de exercitare a dreptului nu putem fi apărați de către justiție. Limitele sunt stabilite de lege. În primul rând, când vorbim de limitele exercitării drepturilor civile trebuie să respectăm drepturile și interesele altor persoane ocrotite de lege. Deci, exercitarea dreptului nu trebuie să prejudicieze dreptul altor persoane. Uneori acest lucru legiuitorul îl stipulează expres (art.46 alin.(5) din Constituția RM, art.315 CC al RM). Deci, exercitând un drept nu trebuie să uităm că cineva are un drept similar, care deasemenea este ocrotit de legea civilă.

Exercitarea drepturilor și executarea obligațiilor este garantată numai într-un stat dezvoltat economic, politic, legislativ, numai într-o societate cu un sistem economic civilizată și cu o cultură juridică înaltă.

Exercitarea drepturilor are granițe în timp. Legea stabilește termenul de exercitare și apărare a drepturilor. Legea permite numai anumite metode de realizare a drepturilor.

Depășirea limitelor la exercitarea drepturilor atrage apariția **abuzului de drept**. Abuzul de drept reprezintă o formă specifică de încălcare a principiului de exercitare a dreptului subiectiv potrivit scopului social-economic, legii, regulilor de convețuire socială. Aceasta reprezintă realizarea drepturilor subiective prin forme ilegale în temeiul legii. Abuzul se determină prin analiza factorilor obiectivi și subiectivi. Abuzul de drept are ca efecte: pricinuirea pagubelor „intenționat” (pagubele sunt scopul acțiunilor) sau fără „intenție” (pagubele nu sunt scopul acțiunilor) (adresare unei cereri la instanța de judecată de a recunoaște dreptul asupra unei părți din casă, potrivit normelor privind succesiunea, în care locuiește fratele invalid a cărei situație se înrăutățește mult. Poziția dominantă pe piață are ca efect limitarea concurenței și lezarea drepturilor altor subiecte). De cele mai dese ori abuzul de drept se face prin acțiuni ce au ca scop pricinuirea de pagube. Abuzul de drept se poate manifesta în relațiile contractuale și extracontractuale.

-3-

Apărarea drepturilor civile. Orice drept, precum și cel subiectiv are importanță pentru titular, dacă poate fi apărat, apărarea fiind una din împuternicirile subiectului activ.

Dreptul subiectiv la apărare este posibilitatea juridică a persoanei împuternicită de a folosi măsurile de ocrotire legală cu scopul restabilirii situației și curmarea acțiunilor de încălcare a dreptului.

Conținutul dreptului la apărare este determinat de complexul normelor materiale și procesuale ce determină: Conținutul măsurii de ocrotire, Temeiul de utilizare, Cercul de subiecte împuternicite de a folosi dreptul la apărare, Ordinea procesuală,

- Drepturile materiale și procesuale referitor la care se aplică măsura dată.

Măsura de ocrotire juridică reprezintă mijloacele de apărare. Există diverse metode de apărare a drepturilor civile. În art. 11 CC al RM se stabilesc metodele de apărare a drepturilor. Ordinea și limitele aplicării unei metode depinde de conținutul dreptului subiectiv lezată și de caracterul lezării dreptului. Fiecare metodă poate fi folosită în o ordine procedurală. Ordinea dată reprezintă **forma de apărare a drepturilor civile**. Se cunoaște:

- **Forma jurisdicțională (judiciară)** – apărarea drepturilor civile de către organele statului în ordine administrativă sau judiciară (apărarea dreptului conform competenței jurisdicționale: instanțele de drept comun, judecătoria economică etc.)
- **Forma nejurisdicțională** – apărarea prin acțiuni proprii fără adresare la instanța de judecată sau alte organe ale statului competente. Aceasta poate avea loc prin **autoapărare**.

TEMA 6: ACTUL JURIDIC CIVIL ȘI CONDIȚIILE DE VALABILITATE ALE ACESTUIA

1. Noțiunea actului juridic civil.
2. Clasificarea actelor juridice civile.
3. Condițiile actului juridic civil. Capacitatea de a încheia actul juridic. Consimțământul. Obiectul actului juridic. Cauza.

-1-

Izvoarele raportului juridic civil cuprind *evenimentele juridice* (împrejurări, fapte care se produc independent de voința omului și de care legea leagă apariția, modificarea sau încetarea raportului juridic civil) și *acțiunile omenești*. Acțiunile, după intenția de a produce sau nu efecte juridice, se împart în: acțiuni săvârșite cu intenția de a produce efecte juridice, care mai sunt desemnate cu expresia de „acte juridice” și acțiuni săvârșite fără intenția de a produce efecte juridice.

În dependență de faptul permisiunii legii acțiunile se împart în: **acțiuni legale** și **acțiuni ilegale**. Ambele categorii de acțiuni pot duce la apariția raportului juridic civil. La categoria **acțiunilor ilegale** care duc la apariția raporturilor juridice civile se atribuie: cauzarea de daune (delictele), încălcarea obligațiilor contractuale, îmbogățirea fără justă cauză, abuzul de drept, acțiunile săvârșite ca acte juridice recunoscute nule, acțiunile ce lezează drepturile exclusive: dreptul de autor, inventator, dreptul la marcă, desen sau model industrial etc.

Acțiunile legale cuprind: **actele juridice, acțiunile juridice**. Actele juridice sunt acțiunile legale săvârșite de subiecții dreptului civil ce au ca scop apariția, modificarea sau încetarea raporturilor juridice civile. Deci, **actul juridic** constituie izvorul raportului juridic civil concret și nemijlocit. **Acțiunile juridice (юридическкие поступки)** sunt acțiuni legale ale subiecților de care legea leagă apariția unui rezultat juridic indiferent de faptul dacă subiectul a avut acest scop sau nu (ca în cazul lucrurilor găsite, comorii), deci, chiar dacă persoana nu a urmărit scopul de a deveni proprietar, el devine proprietar. Dreptul de autor apare ca rezultat al creării operei indiferent de orice formalitate. La această categorie nu se atribuie crearea invențiilor, desenelor și modelelor industriale, a mărcilor de produse sau servicii etc.

Definirea actului juridic civil.

Potrivit art. 195 al CC al RM **actul juridic civil este manifestarea de către persoanele fizice și juridice a voinței îndreptate spre nașterea, modificarea sau stingerea drepturilor și obligațiilor civile.**

În literatura de specialitate întâlnim următoarele definiții: A. Ionașcu: „actul juridic civil acutul de voință săvârșit în scopul de a produce efecte de drept, adică de a crea, modifica, transmite sau stinge raporturi juridice”; T. Popescu: „actul juridic este un act de voință săvârșit cu scopul de a produce efecte juridice, adică de a crea, modifica, transmite sau de a stinge un raport juridic”.

Mai târziu apare opinia că la definirea actului juridic nu trebuie utilizat numai criteriul subiectiv, dar și cel obiectiv. Astfel unii autori: Doru Cosma, teoria generală a actului juridic civil, București 1969, Gabriel Marty, Pierre Raynaud, Droit civil, Paris 1961 etc. Definesc actul juridic civil ca „o manifestare de voință săvârșită cu intenția de a stabili, modifica sau stinge, potrivit dreptului obiectiv, raporturi juridice, cu condiția ca de existența acestei intenții să depindă însăși producerea efectelor juridice”. O altă definiție susținută de C. Stătescu (Teoria generală a obligațiilor) este: *actul juridic civil este o manifestare de voință făcută cu intenția de a produce efecte juridice – adică de a crea, modifica sau stinge un raport juridic – efecte care se produc numai dacă, potrivit legii civile, o asemenea intenție a existat.*

Actul juridic civil face parte din categoria faptelor juridice, dar, după cum am observat, se deosebește de evenimentele și acțiunile omenești săvârșite fără intenția de a produce efecte juridice. Acest act juridic se deosebește de actul juridic normativ, care constituie izvor al dreptului civil și de actul juridic de aplicare a dreptului, care constituie hotărârea judecătorească etc. Actul juridic se deosebește de actele administrative ale organelor de stat, organele autoadministrării locale, care duc la apariția, modificarea sau încetarea drepturilor și obligațiilor unui subiect de drept concret. Astfel de acte administrative sunt: licențierea, rechiziția, retragerea loturilor de pământ dacă nu sunt folosite după destinație. Actul juridic civil este provocat și produs de voința persoanelor cu scopul de a produce anumite efecte juridice.

Termenul de act are două înțelesuri:

- „act” – manifestarea de voință făcută cu intenția de a produce efecte juridice. Acest sens mai este desemnat prin expresia latină: „*negotium juris*”, adică, operațiune juridică.
- „act” – *înscris* constatator al operațiunii juridice, adică mijlocul probator al operațiunii juridice.

Importanța actului juridic civil este determinată de realitatea că actul juridic reprezintă principalul izvor de drepturi și obligații civile. Cunoașterea actului juridic civil este utilă pentru o corectă aplicare a legii, deoarece actul juridic civil este un instrument principal prin care se realizează dinamica circuitului

civil și a circuitului economic. Sub aspect științific teoria actului juridic civil este cea care elaborează noțiuni, concepte de bază folosite nu numai în cadrul unor instituții ale dreptului civil, cum sunt: drepturile reale, obligațiile, succesiunile, contractele, dar și de către alte ramuri ale dreptului.

Trăsăturile caracteristice ale actului juridic civil sunt:

- actul juridic civil este o manifestare de voință, ce provine de la una sau mai multe persoane fizice sau juridice,
- manifestarea de voință este exprimată cu intenția de a produce efecte juridice, dar se deosebește de faptele juridice ce au loc cu intenția de a produce efecte, care se produc în temeiul legii,
- efectele juridice urmărite sînt crearea, modificarea sau stingerea unui raport juridic civil concret, spre deosebire de alte rapoarte juridice civile din alte ramuri de drept.

Subiectele ce pot săvârși acte juridice sunt: *persoana fizică și persoana juridică*.

Din cele expuse putem conchide că: **actul juridic civil** constituie numai *acțiuni legale* (actul juridic e o acțiune legală, ce are consecințe juridice dorite care sunt și în concordanță cu legea) *sesizate de persoanele fizice sau juridice, acte volitive*, care au ca scop anumite consecințe juridice (aparitia, modificarea sau încetarea drepturilor și acțiunilor).

-2-

Clasificarea actelor juridice civile

Actul juridic este un concept general obținut printr-un proces de abstractizare, generalizare a carterelor comune diferitelor acte. Astfel, o clasificarea a actelor juridice civile este necesară pentru o mai bună cunoaștere a acestei instituții principale a dreptului civil. Criteriile după care pot fi clasificate actele juridice sunt destul de numeroase, noi ne vom referi la principalele criterii:

1. După numărul părților și exprimarea voinței lor:

Acte unilaterale – în care numai o singură parte își exprimă voința (procura, testamentul, anunțarea concursului, promisiunea publică a unei recompense, acceptarea unei succesiuni, recunoașterea unui copil, mărturisirea, denunțarea unilaterală a contractului, oferta etc.). Este important de accentuat că în cazul acestor acte *voința este manifestată de către o singură parte, dar nu de o singură persoană*.

Acte bilaterale – în care se exprimă voința ambelor părți ale raportului juridic. Actul juridic civil bilateral *tipic* este contractul. Contractele, după conținutul lor, pot fi clasificate în ***contracte unilaterale*** și ***contracte bilaterale***. *Contractul unilateral* este un act juridic bilateral care dă naștere la obligații numai în sarcina uneia din părți, cealaltă parte având numai drepturi, cum este contractul de împrumut (prin contractul de împrumut o parte, numită împrumutător, se obligă să dea în proprietatea celeilalte părți, numită împrumutatul, bani sau alte bunuri fungibile, iar acesta se obligă să restituie banii în aceeași sumă sau bunuri de același gen, calitate, cantitate la expirarea termenului pentru care i-au fost date), contractul de comodat (prin contract de comodat o parte, numită comodat, dă cu titlu gratuit un bun în folosința celeilalte părți, numită comodat, iar aceasta se obligă să restituie bunul la expirarea termenului pentru care i-a fost dat), contractul de donație (prin contract de donație, o parte (donator) se obligă să mărească din contul patrimoniului său, cu titlu gratuit, patrimoniul celeilalte părți (donatar)). *Contractul bilateral* este tot un act bilateral, care dă naștere la obligații atât pentru o parte cât și pentru cealaltă parte, adică în aceste contracte fiecare parte este atât debitor cît și creditor.

Acte multilaterale – în care se exprimă voința a trei sau mai multor părți. Spre deosebire de actele juridice civile bilaterale, care reprezintă majoritatea actelor juridice civile, cele multilaterale sunt mai puține la număr. Sunt multilaterale contractele de societate, adică actele prin care mai multe părți se asociază pentru realizarea unui scop comun, aducându-se contribuția lor.

2. După scopul urmărit la încheierea lor:

Acte juridice cu titlu oneros sunt acele acte în care ambele părți primesc un folos patrimonial (contractul de vânzare-cumpărare, transport, leasing, arendă etc.). Toate contractele se prezumează a fi cu titlu oneros.

Acte juridice cu titlu gratuit sunt acele acte în care numai o parte primește un folos patrimonial (testamentul, contractul de donație, contractul de împrumut fără procente ș.a.) Acest act este făcut cu scopul de a gratifica (*animus donanti*).

Actele cu titlu oneros și cele cu titlu gratuit se subdivid în câte 2 categorii. *Actele cu titlu oneros sunt: comutative sau aliatorii*. Actele comutative sunt acele acte cu titlu oneros în care părțile cunosc sau pot cunoaște, chiar din momentul încheierii lor, existența și întinderea obligațiilor ce le revin (contractul de vânzare-cumpărare). Actele aliatorii sunt acele acte cu titlu oneros în care părțile au posibilitatea unui câștig sau riscul unei pierderi, de care fac să depindă existența sau întinderea obligației (jocul loto, contractul de rentă viageră, contractul de asigurare).

Actele cu titlu gratuit se împart în: *liberalități* și *acte dezinteresate*. Liberalitățile sunt actele în temeiul cărora urmează să se transmită gratificatului un bun, o fracțiune de patrimoniu sau un patrimoniu. Sunt liberalități donațiile și

legatele (testatorul poate acorda prin testament unei persoane avantaje patrimoniale (legat) fără a o desemna în calitate de moștenitor. Obiectul legatului poate fi transmiterea în proprietate, folosință sau cu un alt drept real a bunurilor care fac parte din patrimoniul succesoral, îndeplinirea unei munci, prestarea de servicii etc.) Actele dezinteresate sunt acele acte în temeiul cărora nici un bun nu urmează să iasă din patrimoniul celui care procură altuia un folos, de exemplu: împrumutul fără dobândă, mandatul gratuit (prin contract de mandat o parte (mandant) împuternicește cealaltă parte (mandatar) de a o reprezenta la încheierea de acte juridice, iar aceasta, prin acceptarea mandatului, se obligă să acționeze în numele și pe contul mandantului).

3. După modul de încheiere:

Acte consensuale (provine de la latinescul „consensus” - înțelegere) sunt acele acte care se consideră încheiate și drepturile și obligațiile părților apar din momentul când părțile au ajuns la un consens (înțelegere), deci. Aceste acte iau naștere prin simpla manifestare de voință a părților (exemple: vânzarea-cumpărarea, schimbul, mandatul, actul de acceptarea a succesiunii).

Acte reale (provine de la latinescul „res” - lucru) sunt actele care se consideră încheiate și drepturile și obligațiile părților apar din momentul transmiterii bunului (exemple: împrumutul, depozitul, transportul de mărfuri).

Acte solemne (numite și formale) sunt acele acte pentru formarea cărora, simpla manifestare de voință este insuficientă, legea cerând ca voința să îmbrace o formă specială. Forma cerută este o condiție de valabilitate (exemple: donația, vânzarea-cumpărarea unor imobile, testamentul).

4. După momentul procedurii efectelor lor:

Acte între vii sunt actele efectele cărora se produc în timpul vieții subiectelor de drept care le încheie și reprezintă marea majoritate a actelor juridice civile (exemple: contractul de vânzare-cumpărare, de mandat, de transport, de împrumut, de depozit etc.)

Acte pentru cauză de moarte sunt actele de a căror esență este producerea efectelor numai la moartea autorului lui, aceste acte fiind făcute tocmai în considerarea morții (exemple: testamentul, contractul de vânzare-cumpărare cu condiția întreținerii pe viață, donația de bunuri viitoare, asigurarea asupra vieții). Pentru ca un act să fie considerat *mortis causa* nu este de ajuns ca efectele să se producă după moartea autorului actului, ci este necesar ca evenimentul morții să reprezinte un element intrinsec structurii actului respectiv, astfel ca să nu-și poată produce efectele decât numai în cazul survenirii decesului.

5. După efectele lor:

Acte constitutive sunt acele acte prin care se creează raporturi juridice care au un conținutul lor drepturi și obligații, inexistente anterior. Actele de constituire a unei ipotecă, a unui uzufruct sunt constitutive.

Acte translativă sunt acele acte prin care se strămută un drept dintr-un patrimoniu în altul (exemple: contractul de vânzare-cumpărare, cesiunea de creanță)

Acte declarative sunt actele care definitivează drepturile preexistente (exemplul: partajul, tranzacția).

4. După importanța lor în raport cu un bun sau un patrimoniu:

Acte de conservare – actele care reprezintă o măsură de preîntâmpinare a pierderii unui drept, deci este vorba de un act care este menit să păstreze un drept în patrimoniul unei persoane. Actul de conservare este totdeauna avantajos (exemple: întreruperea unei prescripții, înscrierea unei ipotecă, somația).

Acte de administrare – actele prin care se tinde la o punere în valoare, la o normală exploatare a unui bun sau a unui patrimoniu (exemple: perceperea, încasarea și folosirea fructelor și veniturilor, reparațiile de întreținere, asigurarea unor bunuri).

Acte de dispoziție – actele care au ca rezultat ieșirea din patrimoniu a unui drept sau grevarea cu sarcini reale a unui bun (exemple: vânzarea, donația, constituirea asupra unui bun, a dreptului de uzufruct, superficie, ipotecă, gaj, renunțarea la un drept). Aceste acte prin consecințele lor sunt cele mai importante.

7. După modalitatea de încheiere:

Acte strict personale (contractul matrimonial, testamentul etc.) și

Acte încheiate prin reprezentare. Actele juridice civile pot fi încheiate atât personal cât și prin reprezentare. Numai că există o categorie de acte care nu pot fi făcute prin reprezentare. *Actul strict personal* este actul care nu poate fi încheiat prin reprezentare (testamentul, căsătoria, recunoașterea filiației).

8. După corelația dintre ele:

Acte juridice principale – actele care au o existență desinestătătoare, independente.

Acte juridice accesorii – actele existența cărora depind de un alt act.

Marea majoritatea a actelor juridice civile sunt acte principale.

-3-

Condițiile actului juridic civil.

Conform legislației în vigoare actul juridic este valabil dacă sunt respectate anumite condiții:

I. Legalitatea conținutului actului juridic.

Conținutul trebuie să corespundă cerințelor legale, principiilor stabilite prin lege.

II. Capacitatea de a contracta

Constă în aptitudinea persoanei de a deveni titular de drepturi și obligații prin încheierea actelor de drept civil.

Persoana fizică trebuie să dispună de capacitatea de exercițiu deplină, iar minorii pot să exercite acele acte conform capacității lor în limitele legii.

Persoana juridică după capacitatea de folos poate încheia orice acte, dar să nu contravină obiectului de activitate din documente le constituire, unele categorii de acte juridice pot fi încheiate numai dacă dispune de licență. Consecințele juridice apar pentru persoana juridică iar actul e încheiat de organul executiv sau reprezentative ale persoanei juridice.

III. Consimțământul - condiția esențială, de fond, generală ce constă în hotărârea (luarea deciziei de către persoană) de a încheia un act juridic manifestat. Ne corespunderea voinței interioare cu cea exterioară este temei de declarare nulă a actului juridic. Până la constatarea acestui fapt de către instanța de judecată sau demonstrarea acestui fapt într-un proces judiciar există prezumția că actul este legal.

Pentru a fi valabil consimțământul trebuie să îndeplinească următoarele condiții:

- Să emane de la o persoană cu discernământ,
- Să fie făcută cu intenția de a produce efecte juridice,
- Să fie exteriorizată,
- Să nu fie alterată de un viciu.

Consimțământul trebuie să emane de la o persoană cu discernământ. Condiția de discernământ nu poate fi redusă la condiția „consimțământul să emane de la o persoană capabilă, cu capacitatea de exercițiu”, întrucât pot fi lipsite de discernământ nu numai persoanele lipsite de capacitatea de exercițiu dar și persoanele cu capacitate de exercițiu deplină. Lipsa de discernământ se poate datora vârstei fragede, alienației sau debilității mintale permanente dar și persoanele în stare de tulburare a minții vremelnice. Aceasta se întâmplă în cazul beției, hipnozei, mâniei puternice. Unii autori numesc această stare „incapacitate naturală”.

Lipsa de discernământ se echivalează cu lipsa consimțământului. Cerința consimțământului rezultă din natura actului juridic, care este o manifestare de voință făcută în mod conștient, cu reprezentarea urmărilor juridice.

Consimțământul trebuie făcut cu intenția de a produce efecte juridice. Prin aceasta se înțelege că prin manifestarea dată de voință persoana se angajează juridic (realizarea acestui raport juridic este susceptibil de obținut prin forța de constrângere a statului, la nevoie). De obicei se consideră că lipsește intenția de a produce efecte juridice în cazurile:

- când manifestarea de voință a fost făcută din glumă,
- când manifestarea de voință a fost făcută din prietenie, curtuazie,
- când manifestarea de voință a fost făcută cu o rezervă mintală,
- când manifestarea de voință este foarte vagă.

Consimțământul trebuie exteriorizat. Pentru a dobândi valoare juridică de consimțământ, voința interioară, psihologică trebuie să se manifeste în exterior. Exteriorizarea manifestării de voință făcută cu intenția de a produce efecte juridice este dominată de principiul alegerii libere a formei de manifestare a voinței. Manifestarea de voință poate fi *expresă* sau *tacită*. Modurile obișnuite de manifestare a voinței sunt următoarele: verbal, scris, prin gesturi sau alte fapte concludente. În privința tăcerii putem spune că tăcerea prin ea însăși nu valorează consimțământ, dar prin excepție valorează consimțământ în cazurile:

- când legea prevede,
- când părțile stabilesc, prin voința lor, când, după obicei, tăcerea se consideră acceptare sau neacceptare.

Viciile de consimțământ

Viciile de consimțământ sunt acele împrejurări care afectează caracterul conștient și liber al voinței de a face un act juridic. În cazul viciilor de consimțământ manifestarea de voință există însă este viciată, fie în conținutul său intelectual, conștient, cum este în cazul dolului, fie în caracterul său liber, ca în cazul violenței, al leziunii.

Eroarea. Eroarea este o falsă reprezentare a realității la încheierea unui act juridic. În doctrină se deosebesc mai multe tipuri de eroare:

➤ ***după natura realității fals reprezentată se deosebește:***

- *eroarea de fapt* – falsă reprezentare a unei situații faptice în legătură cu încheierea și la momentul încheierii actului juridic;
- *eroarea de drept* – falsă reprezentare a existenței sau conținutului acului normativ, la încheierea unui act juridic.

➤ ***După gravitatea și consecințele ce le produce se deosebește:***

- *eroare obstacol* este eroare care datorită gravității împiedică formarea actului juridic, deoarece în cazul actelor bilaterale manifestarea de voință a părților nici nu se întâlnesc. Acest tip de eroare cuprinde: *eroarea asupra naturii juridice a actului juridic – error in negotio* (de exemplu: o parte crede că încheie un act de vânzare-cumpărare, iar altă parte crede că încheie un act de donație) și *eroare asupra identității obiectului acului – error in corpore* (se confundă obiectul contractului de către părți, astfel o parte crede că obiect a contractului este casa A, iar cealaltă crede că este casa B).

Acest tip de eroare atrage nulitatea absolută a actului juridic.

- *eroare – viciu de consimțământ* este o alterare a consimțământului, care există. Această eroare are 2 forme: ***eroarea asupra substanței obiectului acului juridic***. O persoană crede c cumpără un tablou original, însă în realitate cumpără o copie și ***eroare asupra identității persoanei***.
- *eroare-indiferență* este falsă reprezentare a unor elemente neesențiale la încheierea actului juridic și nu produce efecte asupra valabilității actului juridic civil.

Dolul (viclenia) este o cauză de nulitate a actului, când mijloacele viclene, întrebuintate de una din părți care fac ca cealaltă parte să încheie contractul. Prin dol persoana se introduce în eroare prin mijloace viclene cu scopul de a o face să încheie contractul. Deci, dolul este o eroare provocată. După natura elementelor deosebim:

➤ *dolul principal*, are la bază elemente determinate la încheierea contractului. În lipsa erorii date contractul nu ar fi fost încheiat. Acest dol atrage anularea actului juridic.

➤ *dolul incident*, cade asupra unor elemente nedeterminate la încheierea actului juridic. Pentru a constitui viciu de consimțământ, dolul trebuie să îndeplinească condițiile: să fie determinant, să provină de la cealaltă parte.

Violența este un viciu de consimțământ prin care o persoană este amenințată cu un rău de natură să-i provoace o temere ce determină persoana să încheie actul juridic, pe care în condiții obișnuite nu l-ar fi încheiat. După efectele pe care le produce violența este de 2 feluri: *violența fizică* și *violența psihică* sau morală. Violența presupune următoarele elemente: element obiectiv și exterior, ce constă în amenințarea cu un rău, elementul subiectiv, de natură psihologică, care constă în insuflarea unei temeri care determină pe victimă să încheie un act juridic pe care, în lipsa temerii, nu l-ar fi încheiat. Pentru a fi viciu de consimțământ violența trebuie să întrunească condițiile: *să fie determinantă* pentru încheierea ctului juridic, *să fie injustă, ilicită*.

Leziunea este paguba materială pe care o suferă una din părți din cauza disproporției vădite de valoare dintre cele două prestații, existentă ghiar la momentul încheierii contractului.

IV. **Obiectul actului juridic civil** - este conduita persoanei (acțiuni sau inacțiuni), care trebuie: să existe, să fie determinat, posibil, licit și moral. Obiect pot fi și bunurile viitoare. Obiectul actului juridic civil este însăși obiectul raportului juridic civil la care dă naștere actul juridic civil, adică constă în obiectul obligației generate din actul juridic, deci în prestația, care înseamnă transmiterea unui drept, a unui fapt (pozitiv sau negativ). Condițiile de valabilitate ale obiectului actului juridic sunt:

- să existe. Este o condiție importantă întrucât dacă obiectul nu există nu se poate pune problema celorlalte condiții. Această condiție privește bunul (bunurile) ca obiect al actului juridic. Actul juridic nu este lipsit de obiect dacă se referă la *bunurile viitoare*. În unele acte juridice obiectul în mod obișnuit constă în bunuri viitoare (contractul de creare a operei științifice, contractul de vânzare a roadei etc.) Nu pot forma obiectul actului juridic civil succesiunile viitoare.

- să fie în circuitul civil. Această condiția de asemenea se refră la bunuri ca obiect al actului juridic civil.

- să fie determinat sau determinabil,
- să fie posibil. Această condiție este importantă deoarece nimeni nu poate fi obligat la imposibil.

Imposibilitatea obiectului echivalează cu lipsa obiectului ceea ce duce la nulitatea actului juridic. Aceasta are loc atunci când obiectul nu poate fi îndeplinit de nimeni. Imposibilitatea poate fi materială sau juridică.

- să fie în conformitate cu legea.
- Să fie licit.

V. *Cauza actului juridic civil*. Cauza constă în scopul urmărit la încheierea actului juridic civil. Cauza este o parte a voinței juridice, cealaltă parte fiind consimțământul. Cauza este un element al actului juridic de natură psihologică care ne dă răspuns la întrebarea *pentru ce este încheiat actul juridic?* Cauza este o condiție ce nu trebuie confundată nici cu consimțământul, nici cu obiectul actului juridic.

Elementele cauzei:

- *scopul imediat*, este un element abstract, obiectiv și invariabil în cadrul aceleiași categorii de acte juridice (scopul imediat pentru cumpărători este de a dobândi dreptul de proprietate, iar al vânzătorilor de a primi prețul).

- *scopul mediat*, numit și scopul actului juridic civil – este acel element care constă în motivul determinant pentru încheierea actului juridic.

Condițiile de valabilitate a cauzei:

- Cauza trebuie să existe.
- Cauza să fie reală.
- Cauza trebuie să fie licită.

V. Forma actului juridic civil

Forma actului juridic civil este modalitatea de exteriorizare a manifestării de voință cu intenția de a crea, modifica sau stinge un raport juridic civil. În art.208 CC se conțin regulile generale cu privire la forma actului juridic civil și sunt determinate modalitățile existente de exprimare a manifestării voinței de a încheia un act juridic civil: verbal, în scris, în formă autentică, prin acțiuni concludente, prin tăcere.

Conform *principiului consensualismului*, simpla manifestare de voință este suficientă pentru ca actul juridic civil să ia naștere în mod valabil din punct de vedere al formei. În consecință, pentru a produce efecte, manifestarea de voință nu trebuie să îmbrace o formă specială, decât în cazurile expres prevăzute de lege.

Codițiile de formă ale actului juridic civil se clasifică, în funcție de consecințele nerespectării lor, în următoarele categorii:

- forma cerută pentru valabilitatea actului juridic – *ad validatem*; în cazul când forma este cerută de lege ca condiție a valabilității actului juridic civil, nerespectarea ei atrage nulitatea actului (art. 211 alin 2; art. 213 alin.1 CC);

- forma cerută pentru probarea actului juridic – *ad probationem*; nerespectarea ei nu atrage nulitatea actului, ci imposibilitatea dovedirii lui prin proba cu martori (art.211 alin. 1 CC);

- forma cerută pentru opozabilitate față de terți; nerespectarea acestei cerințe se sancționează cu inopozabilitatea, ceea ce înseamnă că terța persoană este în drept să ignore actul juridic care trebuia adus la cunoștința altor persoane prin îndeplinirea formalităților impuse de lege.

Comportamentul persoanei care arată vădit voința ei de a încheia un act juridic (acțiuni concludente) produce efecte juridice, numai în cazul când asemenea act juridic poate fi încheiat verbal. Exemple de încheiere a actelor juridice civile prin acțiuni concludente sunt: procurarea mărfurilor prin automat (art. 806 CC), retragerea de numerar prin distribuitorul automat de bancnote (“bancomat”), acceptarea succesiunii prin intrarea în posesiunea patrimoniului succesoral (art. 1516, alin. 3 CC), acceptarea ofertei prin acțiuni ce atestă consimțirea ei (art. 687, alin. 1 CC).

Tăcerea în sine nu produce efecte juridice, după cum menționează un doctrinar roman, deoarece nu permite de a deduce cu certitudine voința persoanei de a încheia un act juridic. [38, p.126] Tăcerea se consideră ca exprimare a voinței de a încheia un act juridic civil numai în cazurile expres prevăzute de lege sau de acordul părților. De exemplu, conform art.904, alin.1 CC, contractul de locațiune se consideră prelungit pe un termen nedeterminat dacă raporturile contractuale continuă tacit după expirarea termenului contractului.

TEMA 7. NULITATEA ACTULUI JURIDIC CIVIL

1. *Definiția și funcțiile nulității*
2. *Delimitarea nulității de alte cauze de ineficacitate a actului juridic civil*
3. *Cauzele nulității*
4. *Clasificarea nulităților*
5. *Efectele nulității actului juridic*

-1-

Definire. Termenul *nulitate* derivă de la latinescul *nullitas* și fr. *nullite* și are în mod obișnuit trei sensuri: 1) lipsă totală de valoare, de talent; 2) persoană fără competență; 3) ineficacitatea unui act juridic din cauza absenței unei condiții de fond sau de formă (*Le petit Larousse*, 1994, p. 706).

În legislația noastră civilă nu există o definiție a nulității; de aceea definirea ei, asemeni altor instituții, a revenit doctrinei. O definiție care s-a impus prin conciziunea sa este aceea care definește nulitatea ca fiind cea sancțiune "care lipsește actul juridic de efectele contrarii normelor juridice edictate pentru încheierea sa valabilă" (G/? *Beleiu*, op. cit., p. 192; *E. Lupan*, op. cit., p. 232; *G. Boroi*, op. cit., p. 172).

Deși acesta definiție poate fi reținută, la o analiză de detaliu observăm că ea circumscrie conținutul noțiunii de nulitate prin caracteristici negative ("efectele contrarii normelor juridice") și nu pozitive, afirmative. De altă parte, definiția reprodușă lasă impresia că în urma sancțiunii nulității *actul juridic* există în continuare, că acesta ar supraviețui, ceea ce evident nu este exact, în adevăr, ceea ce rămâne dintr-un act juridic lovit de nulitate este doar existența sa materială (învelișul sau coaja sa), care însă, în contextul analizat, nu ne interesează, întotdeauna desființarea actului juridic - totală sau parțială - va desființa în aceeași măsură și efectele sale. În sfârșit, nu trebuie uitat că vorbim în primul rând de nulitatea actului juridic civil și numai apoi de nulitatea efectelor unui astfel de act.

De aceea, ni se pare mai simplu și mai logic a defini *nulitatea ca fiind sancțiunea de drept civil care desființează actul juridic atunci când a fost încheiat cu nesocotirea condițiilor sale de validitate (de fond sau de formă) impuse de lege*. Pentru că un asemenea act este contrar legii, el este considerat ca și când nu ar fi existat iar părțile sunt repuse în situația anterioară. Trebuie apoi reținut că nulitatea are o mare arie de acțiune; ea poate invalida toate actele juridice (acte unilaterale, bi și multilaterale).

Nulitatea este principala și cea mai vastă specie a ineficacității actului juridic civil.

Funcțiile nulității. Ca sancțiune juridică civilă, nulitatea îndeplinește o *funcție preventivă* pentru că părțile știind că actul lor va fi lipsit de efecte dacă nu respectă cerințele legii, vor fi diligente să-l încheie cu respectarea tuturor condițiilor legale de validitate; de asemenea o *funcție represivă* sancționând încălcarea săvârșită; și o *funcție reparatorie* prin care se asigură, pe de o parte, restabilirea ordinii de drept încălcate iar pe de altă parte, repararea prejudiciului cauzat prin încălcarea sancționată și, uneori, în măsura prevăzută de lege, adaptarea sau refacerea actului juridic prin înlocuirea de drept a clauzei ilegale cu clauza conformă dispoziției legale imperative.

Nulitatea poate fi invocată independent de orice cerere de executare, și pe cale de acțiune fie înainte, fie după executare (în acest din urmă caz, în scopul de a obține restituirea prestațiilor săvârșite).

-2-

Delimitarea nulității de alte cauze de ineficacitate a actului juridic civil. Pentru a contura mai precis specificul sancțiunii nulității și pentru evitarea confundării ei cu alte sancțiuni civile vom face câteva delimitări esențiale între nulitate și alte cauze de ineficacitate a actelor juridice civile.

a. *Rezoluțiunea* este sancțiunea civilă care constă în desființarea cu efect retroactiv (*ex tunc*) a unui contract sinalagmatic cu executare imediată, la cererea uneia din părți ca urmare a neexecutării obligației celeilalte părți din cauze imputabile acesteia (M *Mureșan*, în *M.N. Costin, M. Mureșan, V. Ursa*, Dicționar..., p. 469).

Exemplu: între două persoane s-a încheiat un contract de vânzare-cumpărare; deci în momentul încheierii sale actul respectiv este valabil, obligațiile părților existând reciproc. Dacă însă în momentul executării acestui contract una dintre părți nu a îndeplinit obligația sa, celălalt contractant - pentru a evita o pagubă mai mare - poate cere instanței desfacerea contractului; în acest fel, dacă instanța îi va admite cererea, el va fi dezlegat de propria obligație.

Deși are același efect (desființarea retroactivă a actului), rezoluțiunea se deosebește de nulitate prin:

- *domeniul de aplicare;* în timp ce rezoluțiunea se aplică numai contractelor sinalagmatice cu executare dintr-odată, nulitatea se aplică oricăror acte juridice. Prin *contract sinalagmatic* înțelegem cea convenție care

de la data încheierii ei, produce obligații reciproce și interdependente în sarcina ambelor părți, obligația fiecărei părți avându-și cauza în obligația celeilalte;

- *cauzele care o determină*; câtă vreme rezoluțiunea intervine pentru cauze ulterioare încheierii valabile a actului (neexecutarea culpabilă a obligației uneia din părți) nulitatea intervine pentru cauze anterioare sau concomitente încheierii, constând în nerespectarea condițiilor cerute de lege pentru valabilitatea actului;

- *modul de aplicare*; în timp ce în cazul rezoluțiunii, instanța, chiar dacă se dovedește neexecutarea culpabilă a obligației, nu este obligată să pronunțe rezoluțiunea putând acorda mai întâi un termen de grație debitorului, în cazul nulității judecătorul nu are nici o putere de apreciere fiind ținut să constate sau să pronunțe nulitatea dacă sunt dovedite cauzele ei;

- *răspunderea pentru daunele pricinuite* prin desființarea actului este, în cazul rezoluțiunii, o răspundere contractuală deoarece între părți a existat un act valabil, dar în cazul nulității este o răspundere delictuală deoarece actul este desființat tocmai datorită faptului că de la început el nu a fost valabil (a se vedea, V. Stoica, Rezoluțiunea și rezilierea contractelor civile, Editura ALL, București, 1997, p. 19 -33). Rezoluțiunea poate fi judecătorească sau convențională, în orice convenție sinalagmatică, condiția rezolutorie este subînțeleasă, dreptul la acțiune îl are partea pentru care nu s-a executat angajamentul.

b. *Rezilierea* (care nu trebuie confundată cu rezoluțiunea deși în limbajul curent confuzia este frecventă) este sancțiunea civilă care constă în desființarea pentru viitor a unui contract sinalagmatic cu executare succesivă în timp ca urmare a neexecutării obligației uneia din părți din cauze imputabile acesteia. Rezilierea este identică în esența ei cu rezoluțiunea de care se deosebește prin domeniul de aplicare și prin lipsa caracterului retroactiv al sancțiunii. De aceea, concluzia este că rezilierea se deosebește de nulitate prin aceste trăsături și în plus prin cele arătate la rezoluțiune.

Este de reținut faptul că în cazul contractelor cu executare succesivă în timp, nulitatea nu operează retroactiv ci tot numai pentru viitor ca și rezilierea.

Exemplu: un contract de închiriere sau de muncă pe o perioadă nedeterminată poate fi reziliat de una din părți. Dar aceste contracte și-au produs toate efectele până în ziua rezilierii lor și începând cu această dată ele nu vor mai produce efecte pentru viitor.

c. *Revocarea*, prin prisma analizată, este acea sancțiune civilă care constă în înlăturarea efectelor actului juridic civil datorită ingraturității gratificatului ori neexecutării culpabile a sarcinii (G/? . *Beleiu*, op. cit., p. 196).

Exemplu: revocarea donației, revocarea mandatului, revocarea ofertei, revocarea renunțării la succesiune etc. Deosebiri față de nulitate:

- întotdeauna revocarea presupune un act juridic valabil încheiat pe când nulitatea dimpotrivă;

- cauzele de revocare sunt întotdeauna ulterioare încheierii actului juridic în timp ce nulitatea presupune cauze concomitente încheierii actului;

- de regulă revocarea se aplică actelor cu titlu gratuit iar nulitatea oricărui act juridic civil.

d. *Caducitatea* este acea cauză de ineficacitate care constă în lipsirea de efecte a unui act juridic datorită unui eveniment independent de voința sau de culpa părților și care survine ulterior încheierii valabile a actului, în mod obiectiv, producerea efectelor actului nu poate avea loc.

Exemplu: oferta devine caducă dacă, înainte de a fi acceptată, ofertantul moare sau devine incapabil - deoarece acceptarea ofertei nu mai poate duce la încheierea contractului nemaexistând una din părți; legatul testamentar devine caduc dacă la data deschiderii succesiunii legatarul instituit este precedat testatorului.

Deosebiri de nulitate:

- caducitatea intervine pentru cauze ulterioare încheierii valabile a actului juridic, nulitatea pentru cauze contemporane încheierii sale;

- cauzele caducității sunt independente de voința părților, cele ale nulității, de regulă, aparțin părților;

- efectele caducității nu retroactivează (produce efecte *ex nunc*) deoarece pentru trecut nu s-a produs nici un efect; efectele nulității retroactivează.

-3-

Cauzele nulității sunt acele împrejurări care învedează *lipsa unui element structural* al actului juridic sau *încălcarea unei condiții legale* de validitate a actului.

Cauzele de nulitate absolută - în mod îndreptățit în doctrină s-a reținut că următoarele cauze antrenează o nulitate absolută:

- nesocotirea regulilor privind capacitatea;

- lipsa consimțământului;

- nevalabilitatea obiectului actului juridic civil;

- nevalabilitatea cauzei actului juridic civil în ipoteza: a) lipsei cauzei datorate absenței scopului imediat; b) cauzei false datorită erorii asupra scopului imediat; c) cauzei ilicite sau imorale;

- nerespectarea formei cerute *ad validitatem*;
- încălcarea ordinii publice;
- fraudarea legii.

Cauzele de nulitate relativă. Sunt considerate cauze care atrag nulitatea relativă următoarele:

- nerespectarea prevederilor legale privind capacitatea civilă a persoanei atunci când: a) se ignoră normele privind capacitatea de exercițiu (de pildă, când actul s-a încheiat de o persoană lipsită de capacitate de exercițiu sau fără încuviințarea ocrotitorului legal); b) nu sunt observate unele incapacități speciale instituite pentru protecția unor interese particulare sau personale;
- lipsa discernământului în momentul încheierii actului juridic civil;
- viciile de consimțământ: eroarea (mai puțin eroarea obstacol), dolul, violența și leziunea.

-4-

Clasificarea nulităților. Dată fiind diversitatea cauzelor care le determină, nulitățile pot fi clasificate în funcție de diferite criterii. Cea mai importantă clasificare a nulităților se face în funcție de *natura interesului ocrotit* prin norma încălcată și numai derivat de *regimul juridic* care li se aplică; ea distinge *nulitățile absolute* de cele *relative*.

Astfel, în principiu, *nulitatea absolută* intervine în cazul în care la încheierea actului s-au încălcat norme juridice imperative (de ordine publică) care au ca scop ocrotirea unor *interese generale* pe când *nulitatea relativă* intervine în cazurile în care la încheierea actului s-au încălcat dispoziții legale care au ca scop ocrotirea unor *interese personale* (de interes privat).

Regimul juridic al nulității absolute diferă de regimul juridic al nulității relative sub trei aspecte:

a. *Nulitatea absolută poate fi invocată de orice persoană interesată și chiar din oficiu de către instanța de judecată*, pe când *nulitatea relativă poate fi invocată numai de către persoana ocrotită* prin dispoziția legală încălcată la încheierea actului;

Exemplu: dacă la încheierea actului consimțământul părții a lipsit cu desăvârșire, va putea fi invocată nulitatea absolută a actului nu numai de către partea respectivă ci și de cealaltă parte sau de orice persoană care are interesul de a fi desființat actul; în schimb, dacă o parte a consimțit la încheierea actului dar consimțământul ei a fost viciat de eroare, doi sau violență, va putea fi invocată nulitatea relativă a actului numai de către partea respectivă.

b. *Nulitatea absolută poate fi invocată oricând, fie pe cale de excepție, fie pe cale de acțiune* (acțiunea în constatarea nulității absolute fiind imprescriptibilă), pe când *nulitatea relativă nu poate fi invocată decât în limita termenului legal de prescripție*, acțiunea în anulare fiind prescriptibilă în termenul general de prescripție de 3 ani dacă legea nu prevede un termen mai scurt.

A. *După întinderea efectelor* sancțiunii distingem:

a. *Nulitatea totală* care desființează actul în întregime, nepermițând ca acest act să producă vreun un efect; *Exemplu:* nulitatea unui contract de donație pentru neîncheierea lui în forma autentică cerută obligatoriu de legislație ca o condiție *ad ualiditatem*.

b. *Nulitatea parțială* care desființează numai o parte din efectele actului juridic sancționat și anume, pe cele care contravin scopului normelor juridice încălcate la încheierea actului; aceste clauze trebuie însă să nu constituie cauza impulsivă și determinantă a întregului.

Exemplu: într-un contract de vânzare-cumpărare pot să fie nule numai anumite clauze accesorii (clauza de arvună), clauzele principale fiind însă valabile.

În asemenea situații, dacă clauzele lovite de nulitate nu au fost esențiale pentru părți, actul juridic va fi menținut înlăturându-se doar clauzele contrare legii; dacă însă clauzele nevalabile au constituit motivul determinant al voinței de a contracta, în așa fel încât părțile (sau una din ele) nu ar fi încheiat actul, atunci întregul act va fi declarat nul (sau, după caz, va fi anulat).

Se consideră uneori că este parțială și nulitatea actelor cu executare succesivă, care operează numai pentru viitor menținând efectele produse în trecut; sau nulitatea căsătoriei putative ale cărei efecte se mențin până la pronunțare față de soțul care a fost de bună-credință la încheierea ei.

În schimb, nu poate fi considerată nulitate parțială, ci totală, nulitatea care afectează numai unul din mai multe acte juridice care împreună alcătuiesc un act complex;

Exemplu: testamentul este un act complex cuprinzând nu numai legate dar putând cuprinde și o recunoștere de filiație, o instituire de executor testamentar etc.; dacă un legat este nul - ca fiind făcut, de pildă, în folosul unei persoane incapabile de a primi cu titlu gratuit - nulitatea acestui legat este totală chiar dacă celelalte legate rămân valabile; chiar dacă testamentul în întregime este nul, el poate produce - prin conversiune - unele efecte ce nu depind de valabilitatea legatelor (revocarea unei oferte de vânzare prin testarea bunului oferit în

favoarea unui alt legatar decât destinatarul ofertei, deoarece acesta testare învederează intenția testatorului de a nu vinde bunul legat).

Nota bene. Nu trebuie să confundăm nulitatea absolută cu nulitatea totală după cum nici nulitatea relativă cu nulitatea parțială.

B. După cum este sau nu prevăzută de lege, nulitatea poate fi:

a. *Nulitate expresă* când este anume prevăzută de un text de lege;
b. *Nulitate virtuală* (sau tacită, implicită) când sancțiunea nu este prevăzută expres de lege dar nevalabilitatea actului rezultă neîndoielnic din caracterul imperativ al dispoziției legale încălcate sau din scopul urmărit de legiuitor prin instituirea anumitor condiții de validitate ale actului;

C. După felul condițiilor de validitate încălcate la încheierea actului juridic, nulitatea acestuia poate fi o *nulitate de fond* sau o *nulitate de formă* (atunci când forma nerespectată era cerută *ad validitatem*).

-5-

Efectele nulității actului juridic. Considerații generale. Efectele nulității unui act juridic sunt aceleași indiferent că este vorba despre o nulitate absolută sau despre una relativă.

În esență, efectul nulității constă în desființarea actului juridic și a raportului juridic creat prin act. în consecință:

- dacă actul juridic lovit de nulitate nu a fost executat și deci, nu a produs efecte juridice, sancțiunea nulității va face ca actul să nu mai poată produce efectele în vederea cărora a fost încheiat. Astfel, în cazul în care una din părți ar cere celelalte executarea unei prestații la care s-a obligat prin actul juridic lovit de nulitate, debitorul se va putea opune la executare invocând excepția de nulitate;

- dacă actul juridic lovit de nulitate a fost deja executat, în tot sau în parte, aplicarea sancțiunii nulității va avea ca efect obligația părților de a-și restitui reciproc prestațiile săvârșite și primite; - dacă, în urma încheierii actului lovit de nulitate, părțile au încheiat unele acte juridice cu terțe persoane, acte pe care nu le-ar fi putut încheia dacă n-ar fi încheiat mai întâi actul nevalabil, aplicarea sancțiunii nulității acestui act va atrage, în principiu, și desființarea actelor încheiate în temeiul lui cu alte persoane.

În legătură cu aceste trei categorii de consecințe ale sancțiunii juridice civile a nulității actului juridic, se vorbește în literatura juridică de cele trei principii ale efectelor nulității și anume:

- a) principiul retroactivității,
- b) principiul repunerii în situația anterioară
- c) principiul desființării actelor subsecvente ca urmare a anulării actului inițial.

Principiul retroactivității efectelor nulității, în regulă generală, nulitatea desființează actul juridic încheiat cu încălcarea cerințelor de validitate prevăzute de lege, cu efect retroactiv, din chiar momentul încheierii actului, ca și când acesta nu ar fi fost încheiat. Caracterul retroactiv al sancțiunii se justifică prin necesitatea restabilirii ordinii de drept încălcate și a împiedicării producerii unor efecte contrare legii.

De la principiul retroactivității există și unele excepții, adică situații în care unele efecte produse de actul juridic lovit de nulitate sunt recunoscute și menținute pentru a se putea da astfel satisfacție altor principii de drept care vin în conflict cu principiul retroactivității.

Principalele excepții sunt:

- căsătoria putativă, adică căsătoria în care cel puțin unul dintre cei doi soți a fost de bună-credință, ignorând cauza nulității, efectele desființării căsătoriei se produc pentru soțul de bună-credință numai pentru viitor, tocmai pentru a se ocroti buna sa credință. Exemplu: un bărbat se căsătorește cu o femeie neștiind că aceasta este sora lui, de care a fost despărțit imediat după naștere, rieavând cunoștință că ar avea vreo soră sau că sora lui este tocmai femeia cu care s-a căsătorit, încălcând astfel interdicția căsătoriei între frați.

- în toate cazurile de nulitate a căsătoriei, copiii rezultați din căsătoria nulă sau anulată păstrază situația de copii din căsătorie, în raport cu ei desființarea căsătoriei neoperând pentru trecut ci doar pentru viitor, asemenea unui divorț.

- în cazul contractelor cu executare succesivă în timp, constatarea sau pro-nunțarea nulității desființează actul numai pentru viitor menținând efectele produse de actul desființat între momentul încheierii sale nevalabile și momentul rămânerii definitive a hotărârii care constată sau pronunță nulitatea sa.

Mai constituie excepții de la principiul retroactivității nulității și situațiile pe care le vom analiza mai jos ca excepții de la celelalte principii ale efectelor nulității, excepții care, implicit, derogă și de la principiul retroactivității.

Principiul repunerii părților în situația anterioară - restitutio in integrum, impune ca tot ceea ce s-a executat în temeiul unui act juridic lovit de nulitate, să fie restituit. Și acest principiu decurge din cel al retroactivității căci numai prin restituirea reciprocă a prestațiilor săvârșite, părțile pot fi puse în situația în care s-au aflat înainte de încheierea actului nevalabil. Temeiul restituirii prestațiilor efectuate în executarea unui act

lovit de nulitate, îl constituie și un alt principiu fundamental al dreptului, acela care interzice îmbogățirea unei persoane în dauna alteia fără o cauză legitimă.

Tocmai de aceea acțiunea în restituire poate fi introdusă și judecată separat de acțiunea în nulitate, ea fiind întotdeauna supusă prescripției extinctive.

Principiul desființării actelor subsecvente ca urmare a anulării actului inițial (resoluto jure dantis resolvitur jus accipientis) este și el un corolar al principiului retroactivității. Potrivit acestui principiu, din moment ce s-a desființat actul juridic prin care cineva a dobândit un bun (deci dobânditorul este considerat a nu fi fost niciodată proprietarul acelui bun), este firesc să fie desființate și actele juridice ulterioare prin care acest aparent dobânditor a dispus de acel bun; altfel spus, desființarea actelor subsecvente este o aplicare a principiului potrivit căruia nimeni nu poate da ceea ce nu are (nemo dat quod non habet). De la acest principiu se impun câteva excepții:

- cel care a intrat în posesia unui bun mobil cu bună-credință, devine proprietar al bunului și nu mai poate fi silit să-l restituie decât în cazul când lucrul fusese pierdut sau furat și vândut de găsitör sau hoț, situație în care adevăratul proprietar îl poate revendica în termen de 3 ani chiar și de la posesorul de bună-credință care are acțiune în regres contra celui de la care l-a dobândit;

- nu se vor desființa nici actele subsecvente de conservare și de administrare;

- de asemenea, se păstrează și actele de dispoziție cu titlu oneros încheiate cu un subdobânditor de bună-credință; în acest caz dispunătorul (al cărui drept s-a desființat retroactiv) urmează să-și îndeplinească obligația de restituire a bunului nu în natură, ci prin echivalent;

- tot astfel, se păstrează actele prin care bunul a fost transmis subsecvent unui subdobânditor care, între timp, a dobândit proprietatea bunului prin uzucapiune, în condițiile legii.

TEMA 8: REPREZENTAREA ȘI PROCURA

1. *Noțiunea, subiectele și scopul reprezentării.*
2. *Temeiurile reprezentării, clasificarea.*
3. *Noțiunea de procură. Caracteristica: forma procurii, încetarea procurii, efectele juridice.*

-1-

De regulă - subiectele singure își exercită capacitatea de folosință și de exercițiu, adică încheie acte juridice. Însă drepturile și obligațiile subiective civile deseori pot fi exercitate nu de persoanele obligate dar și de reprezentanții lor (cu excepția când legea cere executarea personală).

Cauzele reprezentării:

1. juridice:

- persoana nu dispune de capacitate de executare deplină;
- persoana e limitată în capacitățile de executare;
- declararea persoanei incapabile.

2. de fapt:

- boala;
- lipsa de domiciliu;
- ne dorința persoanei obligate de a exercita drepturile și obligațiile sale;
- lipsa unor cunoștințe speciale (analfabetism, juridice);

Noțiune: *Reprezentarea este săvârșită de către o persoană (reprezentant) în limitele împuternicirii a actelor juridice civile din numele reprezentantului având ca consecință apariția, modificarea sau stingerea drepturilor și obligațiilor reprezentantului.*

Subiectele reprezentării :

- reprezentantul - persoană cu capacitate de executare deplină - ce săvârșește acte juridice în numele și interesul altei persoane;
- persoana reprezentată - persoană în numele și interesul căruia se exercită actul juridic;
- terța persoană - persoană cu care reprezentantul încheie actul juridic din numele reprezentatului. Nu poate fi însăși reprezentantul, deoarece el acționează în interesele reprezentatului și nu personal, precum și în cazul când el este și reprezentantul terței persoane (aceiași persoană este reprezentant și a reprezentatului și a terței persoane).

Scopul reprezentării - încheierea actelor juridice din numele și în interesele celui reprezentat. Esența reprezentării constă în faptul că actele juridice săvârșite de reprezentant în limitele împuternicirii au

ca consecință apariția raporturilor juridice dintre reprezentant și forța persoanei. Reprezentantul este în afara raporturilor juridice, el n-are nici un drept. Sfera de folosire a institutului de reprezentare e largă. Însă, trebuie de știut că nu toate actele juridice pot fi săvârșite prin reprezentant. De exemplu, nu pot fi încheiate prin reprezentant actele juridice personale:

- certificat matrimonial;
- testamentul.

Convenția încheiată de reprezentant - acțiunea lui care duce la apariția drepturilor și obligațiilor la o altă persoană - la reprezentat.

DEOSEBIREA REPREZENTĂRII de alte instituții în cadrul cărora unele persoane acționează în interesele altor persoane dar din nume propriu:

Reprezentantul se deosebește de *organul de conducere a persoanei juridice*: **Intermediarul** - contribuie la încheierea convenției prin căutarea persoanei interesate, a informației, dar nu încheie acte juridice, nu exercită drepturi și obligații.

Contractul în folosul terților persoane - persoana e parte a contractului spre deosebire de reprezentant; terța persoană primește drepturile (este beneficiar) la reprezentant.

Comisionarul - săvârșește acte singur din numele său dar pe contul altei persoane.

Administratorul în cazul falimentului - săvârșește acte singur în interesul falitului sau creditorului.

Nu e reprezentant persoana care dă consimțământul la încheierea convenției pentru a fi valabilă (de exemplu acordul părinților, a soțului etc.).

Reprezentare - împuternicire de a săvârși convenția din numele și interesul reprezentantului - drept subiectiv ce se realizează în raport cu terțele persoane.

! Nu e reprezentare dacă persoana acționează fără împuternicire sau le depășește.

! Sfera de aplicare a reprezentării este largă, dar este necesar de a cunoaște că nu toate actele juridice pot fi săvârșite prin reprezentant (actele personale, de exemplu testamentul).

În structura acestui raport obligațional apar:

- raportul dintre reprezentat și reprezentant;
- raportul dintre reprezentant și terța persoană;
- raportul dintre reprezentat și terța persoană (aceasta nu constituie o parte componentă a raportului de reprezentare).

Primele două raporturi formează două părți:

- a. internă (reprezentant - reprezentat);
- b. externă (reprezentant și terța persoană) - reprezentarea propriu-zisă. Consecința reprezentării - apariția raportului juridic dintre reprezentat și terța persoană.

-2-

Apariția și temeiurile reprezentării

Reprezentarea are loc în baza unei împuterniciri. Temeiurile apariției raportului juridic de reprezentare:

1) manifestarea voinței reprezentatului privind împuternicirea acordată exprimată prin contract sau procură.

2) un act a organului de stat sau ale organelor administrative ce permit subiectelor de a acționa în calitate de reprezentanți;

3) fapt ce permite reprezentarea.

Contractele ce nasc reprezentarea:

Contracte de mandat

Contracte de agenție

→ o parte se obligă să efectueze acte juridice din numele și pe seama celuilalt. Drepturile

repre

zentantului sînt confirmate prin procura ce i se eliberează, dacă împuternicirile nu sunt incluse în contract.

Tipurile:

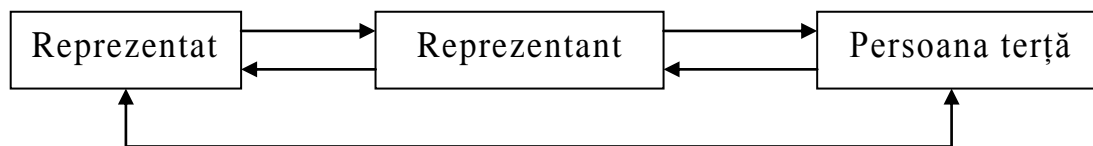
1. După izvorul puterii de a reprezenta:

- legală (izvorul e legea - părinții sunt reprezentanți legali ai minorilor);
- benevolă convențională (izvor e voința părților);
- comercială

2. După întinderea puterii de a reprezenta:

- generală (împuternicește de a încheia orice act juridic)
- specială (împuternicește anumite acte juridice).

Reprezentarea produce efecte juridice pentru reprezentat în raport cu terțul contractat. Pentru reprezentant nu produce nici un efect juridic.



Temeiurile reprezentării:

- manifestarea voinței unei persoane;
- numirea în funcție – tutorii, curatorii;
- acte administrative (casierii, vânzătorii, persoanele de la garderobă).

-3-

Procura - împuternicirea dată în scris de o persoană (reprezentat) unei altei persoane (reprezentant) pentru reprezentarea în fața unor terțe persoane.

Deci, procura este un document, ce fixează împuternicirea reprezentantului de a săvârși acte juridice.

Procura poate fi eliberată numai persoanei cu capacitate de exercițiu deplină. Minorii care au împlinit vârsta de 14 ani pot elibera procuri în privința drepturilor de care dispun de la săvârșirea convenției:

- administrarea bursei, salariului;
- exercitarea drepturilor de autor asupra operelor de artă, literatură sau a unui alt rezultat a activității intelectuale ocrotite prin lege;
- depunerea sumelor bănești în institutul de credit;
- săvârșirea convenției mici ce țin de viața de toate zilele;
- cu titlul gratuit în folosul minorilor.

Persoanele juridice, pot elibera procuri pentru săvârșirea convențiilor, ce nu contravin scopurilor activității lor (statutare); trebuie să fie respectată și regulile licențierii.

Procura poate fi eliberată pe numele unei persoane sau a mai multor.

Procura este un act juridic unilateral, de aceea săvârșirea nu cere acordul reprezentantului, însă primirea ei sau refuzul ei - e dreptul reprezentantului.

Persoana ce a dat procura o poate anula oricând.

Reprezentantul poate refuza oricând.

Se cunosc 3 tipuri de procuri:

- generală;
- specială (în judecată, pentru primirea materiei prime);
- unică (pentru o convenție).

Forma procurii:

Procura este un act juridic unilateral(document) ce trebuie format în formă scrisă. Pentru convenția ce trebuie autentificată notarial procura de asemenea trebuie autentificată notarial.

La procurile autentificate notarial se atribuie:

- procurile autorizate de administrația instituțiilor medicale, unității militare;
- procurile autorizate de către administrația întreprinderii, instituției, organizației.

Procura trebuie să dispună de anumite rechizite:

- data săvârșirii (nulă);
- termenul (nu poate fi mai mare de 3 ani). Dacă termenul nu e indicat - e valabilă pentru un an;
- semnătura celui ce dă procura;
- ștampila persoanei juridice;
- pentru procurile eliberate de persoana juridică de stat, municipiului pentru primirea mijloacelor bănești, alte valori patrimoniale, e necesară semnătura contabilului - șef.

Procura dă împuternicire pe trebuie executată personal. Cu toate acestea poate avea loc *procura de substituire* unei persoane. Se acceptă în două cazuri:

- când aceasta e indicat în procură;
- când persoana e impusă de circumstanțe, pentru ocrotirea interesului

reprezentatului.

În acest caz reprezentantul (I) trebuie să-l anunțe pe reprezentant, în caz contrar el va purta răspundere pentru persoana terță, în acest caz procura eliberată de R. I la R.II trebuie autenticată notarial cu excepția procurii pentru primirea salariului, pensiei, onorarului de autor, burse, corespondenței, depunerilor în instituțiile de credit.

Încetarea procurii:

Acțiunea procurii încetează la apariția următoarelor circumstanțe:

- expirarea termenului;
- anularea procurii de către persoana ce a dat-o;
- renunțarea persoanei căruia i sa eliberat procura;
- încetarea existenței persoanei juridice ce a eliberat procura;
- încetarea existenței persoanei căreia i s-a eliberat procura;
- moartea persoanei fizice care a eliberat procura, recunoașterea lui

incapabil, absent fără veste;

- moartea persoanei căreia i s-a eliberat procura.

Procura de substituire apare în cazul apariției acestor fapte și procura eliberată încetează.

Efectele juridice ale încetării:

- duce la încetarea împuternicirii reprezentantului, în acest caz reprezentantul e obligat: să-l înștiințeze pe reprezentant, sau terțele persoane cunoscute. Aceste acțiuni trebuie executate de succesorii în drepturi.

TEMA 9 : TERMENELE ÎN DREPTUL CIVIL. TERMENELE DE PRESCRIPTIE EXTINGTIVĂ

1. *Noțiunea și însemnătatea termenelor în dreptul civil.*
2. *Categoriile de termene în dreptul civil*
3. *Calcularea termenelor*
4. *Termenele de prescripție extingtivă*
5. *Începutul cursului termenelor de prescripție extingtivă*
6. *Suspendarea, întreruperea și repunerea în termenul de prescripție extingtivă*

1. Noțiunea și însemnătatea termenelor în dreptul civil

Legislația civilă a Republicii Moldova nu conține noțiunea de „termene” în drept civil, în pofida importanței sale deosebite în reglementarea raporturilor patrimoniale și a celor personale nepatrimoniale legate de acestea, în drept sub noțiunea de „termen” este obișnuit să înțelegem un moment sau o perioadă anumită, de curgerea sau scurgerea căreia actele normative, cu forță juridică diferită, leagă survenirea anumitor consecințe juridice. După caracterul său generic, „**termenul**”, în dreptul civil, **înseamnă un interval de timp, instituit prin lege, prin hotărâre judecătorească sau prin acordul părților, survenirea sau scurgerea căreia duce la apariția, modificarea sau stingerea raporturilor patrimoniale (raporturi ce apar în legătură cu patrimoniul - o totalitate de bunuri materiale ce au o formă economică) sau a celor personale nepatrimoniale legate de cele patrimoniale, cât și unele cazuri ale celor nelegate de cele patrimoniale.**

Temei de apariție a raporturilor juridice ne apar împrejurările numite „fapte juridice”. Un tip deosebit al faptelor juridice sînt „termenele”. Specificul termenelor ca fapte juridice se explică prin caracterul lor dualist. Pe de o parte, stabilirea termenelor este condiționată de voința legislatorului, voința instanței de judecată sau voința subiecților convenției, în același timp curgerea lor este supusă legilor obiective ale curgerii timpului, care nu se supun factorilor volitivi, în virtutea celor expuse, multe dintre „termenele” de însemnătate juridico-civilă pot fi atribuite la evenimente sau acțiuni. Astfel, potrivit art.260, termenul poate fi instituit prin referire la un eveniment viitor și sigur că se va produce. De exemplu, potrivit art.1440 alin.(1) în ziua decesului persoanei fizice se deschide succesiunea. Un astfel de termen se atribuie la evenimente. Termenul de încărcare a navei (art.154, 155 al Codului navigației maritime comerciale R.M.) sau de descărcare (art.164 al Codului navigației maritime comerciale R.M.), se calculează în

Codul navigației maritime comerciale din momentul punerii la dispoziție a navei spre încărcare, ceea ce ne vorbește despre faptul ca este vorba despre fapte juridice-acțiuni, care doar se comensurează cu curgerea obiectivă a timpului.

2. Categoriile de termene în dreptul civil

În legislația civilă termenele sînt nu numai multiple, ci și diverse. Ele se clasifică pe tipuri în funcție de diverse criterii: după efectele juridice; în funcție de faptul dacă pot fi modificate sau nu prin acordul părților; în funcție de caracterul determinabil sau nedeterminabil; în funcție de organele care le stabilesc; după utilitatea lor etc. Este obișnuit a deosebi următoarele tipuri de termene în dreptul civil:

Imperative - termene general obligatorii, care nu pot fi modificate prin acordul părților raportului civil. Astfel de termene sînt, în special, cele de prescripție extinctivă (art.267, 268 etc.); termene succesoriale (art.1492, 1517, 1518, 1519, 1525, 1538 etc.); termene de prescripție achizitivă (art.332, 333); termenele dreptului de autor (art.17, 25, 32 ale Legii cu privire la dreptul de autor și drepturile conexe); termene de răscumpărare (art.791) și altele.

Dispozitive - termene care sînt stabilite de legislație, dar pot fi modificate prin acordul părților în funcție de împuternicirile acestora. Un astfel de termen este termenul maxim al contractului de locațiune (art.887). În cadrul acestui termen părțile, prin acordul lor, pot stabili termene mai mici. Termenul valabilității procurii - nu mai mare de trei ani (art.254).

Termene determinate - acestea sînt termene în care este indicat începutul și sfîrșitul, care stabilesc un interval concret de timp sau care determină o faptă concretă sau moment.

Termene nedeterminate. De obicei, pentru executarea obligației se indică un termen anumit. Termenele nedeterminate sînt acelea care se conțin în legislația civilă și se aplică în cazurile în care nici prin lege, nici prin actul juridic sau contract termenul nu e prevăzut, sau e dependent de momentul solicitării de către una din părți. Astfel, dacă în contractul de împrumut nu a fost stabilit nici termenul restituirii, nici termenul preavizării, atunci acest contract de împrumut se consideră încheiat pe un termen nedeterminat (art.871), adică termenul restituirii poate fi dependent de momentul cererii (art.575).

Termenele de apariție a drepturilor civile - termenele de naștere a drepturilor și obligațiilor civile. Termenele de naștere a drepturilor civile se referă la categoria faptelor juridice de apariție a drepturilor. Astfel, calcularea termenului de prescripție achizitivă, în conformitate cu art.332, 333, reprezintă temei de apariție a dreptului de proprietate - respectiv dacă bunul este mobil sau imobil.

Termenele de realizare a drepturilor și obligațiilor civile - este perioada de timp în cadrul căreia deținătorul dreptului subiectiv este împuternicit să-și realizeze dreptul său. Tot aici se include și dreptul de a cere de la debitor săvîrșirea unor acțiuni concrete. Varietăți ale termenului de realizare a drepturilor civile sînt: a) termenul de existență a dreptului; b) precluziv; c) de garanție.

Termen de existență a drepturilor civile - termenele de acțiune în timp a drepturilor civile în cadrul cărora deținătorul dreptului subiectiv are dreptul, iar uneori chiar este obligat, să-și realizeze dreptul ce-i aparține ori să ceară luarea unor măsuri pentru realizarea dreptului său propriu-zis de la persoana obligată. La scurgerea termenului de existență a dreptului civil, dreptul subiectiv al persoanei împuternicite încetează, iar posibilitatea realizării lui se pierde. Astfel, dreptul de autor, după regula generală, acționează pe parcursul vieții autorului plus cincizeci de ani după moartea lui (art.13 alin.(3) al Legii cu privire la dreptul de autor și drepturile conexe); realizarea împuternicirilor mandatarului conform procurii nu poate depăși trei ani (art. 254). Dat fiind faptul că sînt cunoscute drepturi subiective fără termen, asupra acestora nu se răsfrînge acțiunea termenului de existență a drepturilor civile: astfel, dreptul de proprietate se referă la categoria drepturilor fără termen.

Termene de garanție. Prin termen de garanție se înțelege termenul înăuntrul căruia debitorul poartă răspundere pentru calitatea bunului, iar creditorul are dreptul înăuntrul acestui termen de a cere remedierea gratuită a bunului, preschimbarea bunului, serviciul sau aplicarea altor urmări prevăzute de lege sau contract. Dar, după natura lor, termenele de garanție sînt asemănătoare cu cele punitive. Termenul de garanție nu poate fi prelungit, nici restabilit prin hotărîre judecătorească, în cazurile prevăzute de lege termenele de garanție pot fi doar prelungite.

Termenele de garanție sînt prevăzute pentru mărfurile și bunurile vîndute (art.772, 783, 784, 804); pentru rezultatele lucrărilor de antrepriză (art.969) etc. Ele servesc ca garanție juridică a calității mărfii, producției. Despre termenele de garanție, ca despre o măsură ce asigură calitatea corespunzătoare a producției se vorbește direct în art.1 al Legii cu privire la protecția drepturilor consumatorului. Legislația civilă deosebește termene de garanție de exploatare a bunului, de păstrare a produselor, termene de utilizare etc. Termenele indicate se stabilesc, prin acordul părților, de standarde și de condițiile tehnice. Prin acordul părților pot fi instituite termene mai îndelungate decît cele stabilite de standarde sau condițiile tehnice.

Termenele de executare a obligațiilor. Este limita de timp în cadrul căreia creditorul și debitorul trebuie să săvârșească acțiunile ce constituie conținutul drepturilor și obligațiilor acestora.

Termenele de apărare a drepturilor civile ~ intervale de timp, înăuntrul cărora persoanele abilitate sînt în drept să se adreseze la delincvent, în instanța de judecată sau alt organ jurisdicțional cu pretenția de apărare sau executare silită a dreptului încălcat sau a interesului contestat. La termenele de apărare a drepturilor civile se referă termenele de înaintare a pretențiilor și termenele de prescripție extinctivă.

Termenele de încetare a drepturilor - termenele care duc la încetarea raporturilor juridice, a anumitor drepturi și obligații. De exemplu: la expirarea a șase luni (art.1544 alin.(1)) sau a unui an (art.1544 alin.(2)), creditorii își pierd dreptul la înaintarea pretențiilor.

Termenele se pot împărți în *generale* și *speciale*. *Speciale* - nu sînt excepții de la regulă, ele doar concretizează termenele generale. De exemplu, la încheierea contractului pe un termen îndelungat, părțile pot prevedea termene speciale de executare în cadrul termenului general. Astfel, părțile în contractul de antrepriză pot stabili un termen general de executare, iar în caz de necesitate - termenul de început, termenul de executare a anumitor etape și termenul de încheiere a lucrărilor (art.954).

După sensul art.259 alin.(1), toate tipurile de termene în dreptul civil, în funcție de subiectul care le stabilește, se împart în:

a) *termene stabilite de lege sau legislative.* Legile, ca izvoare ale dreptului civil, ocupă un loc central, principal în sistemul actelor normative, care împreună alcătuiesc legislația civilă.

b) *termenele stabilite de judecată sau arbitri aleși* - termenele judiciare mai sînt numite termenele organelor de jurisdicție. Prin hotărîre judecătorească pot fi stabilite, de exemplu: termene de lichidare a restanțelor de către pîrît; termene de dezmințire a informațiilor ce ponegesc onoarea, demnitatea sau reputația profesională; eliberarea localului; termenele pentru remedierea gratuită a deficiențelor de către antreprenor.

c) *termenele instituite prin acordul părților.* Termenele convenționale – stabilite prin acordul părților și incluse în contract, perioade de timp în cadrul cărora vînzătorul, antreprenorul și alții trebuie să transmită cumpărătorului, clientului etc. lucrarea, marfa etc. Termenele în contracte se stipulează diferit: a) fixarea unei date; b) fixarea unei perioade de timp, adică a intervalului de timp în cadrul căruia părțile trebuie să-și realizeze drepturile și obligațiile: decadă, lună, trimestru, an, cu utilizarea unor termeni specifici - „imediat”, „în orice moment”, „în termen rezonabil”, „în momentul predării”, „pînă la expirarea termenului rezonabil” etc.; c) prin dispoziția executării condițiilor contractuale pe părți sau pe etape cu aprobarea unui plan, unde sînt stipulate termene de transmitere a fiecărei părți de mărfuri.

3. Calcularea termenilor în dreptul civil

Regulile de calculare a termenilor sînt expuse în art. CC și se răsfrîng asupra termenelor stabilite de lege, de contract sau de instanța de judecată. După modul de marcare a termenelor, acestea se împart în termene determinate de:

a) *Dată calendaristică.* De exemplu, termenul de predare a mărfii, conform contractului de vînzare-cumpărare stabilit de părți, este o dată concretă - 20 septembrie 2003. Termenele se determină printr-o dată calendaristică în cazurile în care acțiunea drepturilor și obligațiilor trebuie legată de un moment concret, de exemplu, de o dată concretă - 5 august 2003, sau de o dată concretă a fiecărei luni, caz ce apare cel mai des la efectuarea plăților periodice : comunale, de asigurare, plata procentelor conform de pozitului bancar (art.1225 alin.(2)).

Termenele calculate printr-o dată calendaristică sînt întotdeauna determinate și se referă la termenele absolut determinate.

b) *Termenele determinate de scurgerea unei perioade.* Termenul se determină printr-o perioadă de timp, dacă este necesar să evidențiem un interval de timp, înăuntrul căruia drepturile și obligațiile civile trebuie să acționeze (să apară, să existe, să se modifice și să dispară), în astfel de cazuri durata unei astfel de perioade se calculează în ani, luni, săptămîni, zile, ore și chiar într-un astfel de termen cum este momentul. Astfel, obligația vînzătorului de predare a mărfii se consideră executată în momentul predării acesteia căraușului sau la oficiul poștal pentru a fi transportată la cumpărător, dacă contractul nu prevede altfel (art.760 alin.(2)). Dreptul de proprietate asupra întreprinderii ca complex patrimonial apare din momentul predării și este supus înregistrării imediate (art.822).

c) *Termenul poate fi determinat prin referire la un eveniment viitor și sigur că se va produce:* de exemplu decesul persoanei, începutul și sfîrșitul navigației, începutul sezonului respectiv (de încălzire), atingerea unei vîrste anumite, decesul beneficiarului întreprinderii sau al dobînditorului în contractul de

înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață etc. *Termenele-evenimente* survin inevitabil, dar nu se știe în care moment concret.

4. Termenele de prescripție extinctivă

În literatura de specialitate, de regulă, prescripția extinctivă este definită ca fiind stingerea dreptului la acțiune neexercitat în termenul prevăzut de lege.

Unii autori afirmă că dreptul la acțiune are două sensuri și anume, un sens material (posibilitatea de a obține concursul organelor competente în realizarea, prin forța de constrângere a statului, a dreptului încălcat sau contestat, cu alte cuvinte, dreptul la admiterea acțiunii), precum și un sens procesual (posibilitatea unei persoane de a se adresa organului de jurisdicție în vederea ocrotirii unui drept, cu alte cuvinte, dreptul la intentarea acțiunii), subliniindu-se că numai dreptul la acțiune în sens material este supus prescripției.

Alții, dimpotrivă consideră că dreptul la acțiune presupune mai multe componente (posibilitatea de a sesiza organul de jurisdicție, posibilitatea de a formula cereri, posibilitatea de a invoca excepții procesuale, posibilitatea de a propune probe, posibilitatea de a formula concluzii, posibilitatea de a obține condamnarea pîrîtului, adică posibilitatea titularului dreptului subiectiv de a obține obligarea subiectului pasiv la executarea obligației corelative sau la recunoașterea dreptului subiectiv, posibilitatea de a exercita căile de atac prevăzute de lege, posibilitatea de a cere executarea silită, posibilitatea de a obține executarea silită etc.). Dintre aceste componente, sunt supuse prescripției extinctive numai posibilitatea de a obține condamnarea pîrîtului (așanumitul drept la acțiune în sens material), precum și posibilitatea de a obține executarea silită.

În ce ne privește, ne raliem totuși, la prima opinie și considerăm că dreptul la acțiune are doar două componente: dreptul la acțiune în sens material și dreptul la acțiune în sens procesual.

Efectul prescripției extinctive (adică stingerea dreptului la acțiune în sens material) este cîrmuit de două principii:

- o dată cu stingerea dreptului la acțiune privind un drept subiectiv principal se stinge și dreptul la acțiune privind drepturile subiective accesorii;
- în cazul cînd un debitor este obligat la prestații succesive, dreptul la acțiune cu privire la fiecare dintre aceste prestații se stinge printr-o prescripție deosebită;

Se observă că ambele principii privesc efectul stingerii prin prescripție extinctivă a unui drept de creanță (mai exact, a acelei componente a dreptului la acțiune ce constă în posibilitatea creditorului de a obține condamnarea debitorului la executarea obligației corelative dreptului de creanță), deoarece primul principiu vizează un drept accesoriu, iar un asemenea drept, indiferent că este de creanță sau real, poate avea ca drept principal numai un drept de creanță; de asemenea, numai un drept de creanță este susceptibil de a îmbrăca forma unor prestații succesive.

În stadiul actual al reglementării, normele juridice care formează instituția prescripției extinctive se găsesc în Titlul IV al Codului civil, art.267-283 care constituie ansamblul unor dispoziții cu caracter general în materie, precum și în alte acte normative cum ar fi: Legea privind protecția consumatorilor (art.10, 13, 14, 15), Codul transportului feroviar (art.161).

Dacă organul de jurisdicție constată că dreptul la acțiune este prescris, va trebui să respingă ca prescrisă acțiunea. Hotărîrea organului de jurisdicție dată cu nesocotirea normelor legale privitoare la prescripția extinctivă poate fi atacată pe cale legală.

Clasificarea termenelor de prescripție

Sunt posibile mai multe clasificări ale termenelor de prescripție extinctivă. Cea mai importantă clasificare a termenelor de prescripție extinctivă este făcută în funcție de aplicarea lor și se disting termene generale și termene speciale.

Termenul de prescripție extinctivă, cu caracter general, aplicabil raporturilor juridice obligaționale este instituit de art.267 C.C. conform căruia: “termenul general în interiorul căruia persoana poate să-și apere, pe calea intentării unei acțiuni în instanța de judecată, dreptul încălcat este de trei ani”.

Acest termen se aplică tuturor acțiunilor personale, indiferent de izvorul concret al raportului juridic obligațional, cu excepția cazurilor pentru care există termene speciale de prescripție extinctivă.

S-a arătat că termenul în discuție își găsește aplicare și în cazul pretențiilor patrimoniale care însoțesc o acțiune, indiferent dacă aceasta din urmă este sau nu prescriptibilă extinctiv (spre exemplu, pretențiile patrimoniale ce însoțesc acțiunea în nulitate, acțiunea în rezoluțiune sau reziliere etc.). În ce ne privește, considerăm că soluția trebuie nuanțată în sensul că termenul de prescripție extinctivă de 3 ani este aplicabil numai atunci cînd acțiunea în restituirea prestațiilor executate în temeiul unui act juridic ce ulterior a fost desființat are caracterul unei acțiuni patrimoniale și personale, nu însă și atunci cînd o asemenea acțiune are caracterul unei acțiuni reale, caz în care urmează a se aplica regulile proprii acestor acțiuni.

De asemenea, se admite că acest termen general de prescripție extinctivă este aplicabil, prin analogie, și acțiunilor nepatrimoniale prescriptibile extinctiv pentru care legea nu stabilește un termen special de prescripție extinctivă (de exemplu cererea prin care se invocă nulitatea relativă a unui act juridic), însă nu poate fi extins și la acțiunile reale.

S-a mai precizat că termenul general de prescripție de 3 ani nu își va găsi aplicare în cazurile când, printr-o dispoziție legală expresă se instituie un termen special de prescripție tot de 3 ani. Precizarea prezintă utilitate practică în situația în care legiuitorul ar modifica termenul general de prescripție extinctivă, fără însă a modifica și normele speciale, ținând cont de corelația care există între normele generale și normele speciale (o normă specială nu poate fi modificată sau abrogată decât expres de o normă generală ulterioară.)

Ca termene speciale de prescripție extinctivă aplicabile acțiunilor personale pot fi:

- încasarea penalității;
- viciile ascunse ale bunului vândut;
- viciile lucrărilor executate la baza contractului de deservire curentă a persoanelor;
- litigiile ce izvorăsc din contractul de transport.

Aceste termene se prescriu în termen de 6 luni.

În contractul pentru executarea de lucrări, dreptul ce se naște din viciul construcției se prescrie în termen de 5 ani. În contractul de vânzare-cumpărare, dreptul ce se naște din viciul construcției nu se prescrie înainte de trecerea a 5 ani de la executarea lucrării de construcție.

5. Începutul cursului termenelor de prescripție extinctivă

Deoarece acțiunea civilă este acțiunea îndreptată spre realizarea silită a pretenției indicate de reclamant, atunci această acțiune poate fi exercitată după începutul curgerii termenului de prescripție, în art.272 alin.(1) este stabilită regula generală care determină momentul începutului calculării termenului de prescripție: *dreptul la înaintarea acțiunii apare din ziua în care persoana a aflat sau trebuia să afle despre încălcarea dreptului său*. Din această zi după regula generală, începe curgerea termenului de prescripție. Până la acest moment persoana dreptul căreia a fost încălcat nu putea să apeleze la instanțele de judecată sau alte organe jurisdicționale pentru apărarea dreptului încălcat. După sensul articolului comentat, începutul termenelor generale și speciale de prescripție este condiționat de momentul în care persoana în favoarea căreia curge termenul de prescripție poate apela la judecată pentru realizarea forțată a dreptului său.

Determinarea momentului încălcării dreptului depinde de faptul dacă este încălcat un drept absolut, de creanță, sau un drept apărut din așa-numitele raporturi continue, în acțiunile despre apărarea dreptului de proprietate și altor drepturi absolute (dreptul la demnitate, reputație comercială, alte drepturi nepatrimoniale) momentul de încălcare a dreptului nu creează dificultăți - ziua în care proprietarul a aflat despre încălcarea dreptului său. Dacă proprietarul nu a știut despre încălcarea dreptului din neglijență sau din alte motive întemeiate, atunci începutul curgerii prescripției se calculează din momentul în care el trebuia să afle despre încălcarea dreptului său.

Drepturile juridice civile sînt destul de diverse și adesea foarte complicate, drept care momentul de început al curgerii termenului de prescripție este foarte greu de determinat. Articolul comentat mai detaliat reglementează începutul curgerii termenului de prescripție referitor la drepturile ce decurg din raporturi obligaționale.

Dreptul de înaintare a acțiunii sau a pretenției aparține persoanei dreptul subiectiv sau interesul căreia a fost încălcat. Curgerea termenului de prescripție începe din momentul în care anume această persoană a aflat sau trebuia să afle despre încălcarea dreptului său, indiferent de faptul cine a apelat la apărare - propriu-zis persoana dreptul căreia a fost încălcat, sau, în interesul acesteia, alte persoane, în cazurile în care legea materială sau procesuală le acordă dreptul la apel la judecată, (art.7, 71, 73 CPC R.M.).

6. Suspendarea termenului de prescripție extinctivă

Termenul de prescripție, curge, de regulă, neîntrerupt, în perioada indicată pot apărea împrejurări care în mod obiectiv împiedică persoana interesată să înainteze acțiunea în limitele termenului de prescripție. Temporar se pierde posibilitatea apărării dreptului încălcat sau interesului protejat de lege.

Împrejurările care împiedică persoana să înainteze la timp acțiunea în apărarea dreptului său încălcat trebuie să aibă un caracter obiectiv, adică să se manifeste independent de voința persoanelor interesate. Dacă împrejurările apărute se recunosc de către lege ca fiind întemeiate, curgerea termenului de prescripție se suspendă pe toată perioada acțiunii lor. Un astfel de eveniment în dreptul civil poartă denumirea de *suspendare a termenului de prescripție*. Suspendarea cursului prescripției înseamnă că timpul în care acționează împrejurările recunoscute de lege ca temei de suspendare a curgerii termenului de prescripție nu se ia în calculul termenului de prescripție. Se suspendă curgerea termenului de prescripție care a început, dar care

încă nu s-a scurs. Suspendarea îndepărtează momentul expirării termenului de prescripție. După încheierea acțiunii împrejurărilor care au servit drept temei pentru suspendarea termenului de prescripție, acesta continuă să curgă.

Împrejurările apărute, recunoscute de lege ca temei pentru suspendarea curgerii termenului de prescripție, presupun că pentru reclamant a apărut imposibilitatea de a-și apăra dreptul său pe calea acțiunii. La aceste împrejurări se referă:

- *Forța majoră*, adică împrejurările particularitățile cărora sînt următoarele: caracterul excepțional, neîntrerupt, de neînvinc, împrejurările de forță majoră nu depind de voința părților în raport și se referă la evenimente care nu au legătură cu activitatea lor.

- *Moratoriu* (din lat. „moratorius” - cel care încetinește, acordă timp suplimentar), în dreptul civil prin moratoriu se înțelege suspendarea executării obligației, care se stabilește pe o perioadă determinată sau pînă la încheierea anumitor evenimente excepționale (război, calamitate naturală). Moratoriul duce la imposibilitatea pentru creditor de a-și realiza drepturile pe calea înaintării acțiunii despre executarea silită. Timpul pentru care se declară suspendarea executării obligației nu se include în termenul de prescripție. Temei pentru declararea de către Guvern a moratoriului este survenirea unui eveniment excepțional în viața țării. Moratoriul ca suspendare a executării obligațiilor se întâlnește foarte rar.

- *Creditorul sau debitorul face parte din forțele armate puse pe picior de război*. Situația de război este un regim juridic deosebit în țară sau în unele regiuni ale acesteia, care se stabilește, de obicei, prin hotărîrea organului superior al statului în situații excepționale (război, calamitate naturală etc.). În cazul situației de război, toate funcțiile organelor puterii de stat privind problemele apărării, ordinii publice și securității de stat trec la organele militare. Legea limitează suspendarea curgerii termenului de prescripție doar la situația creditorului sau debitorului în rîndul forțelor armate puse pe picior de război. Chemarea creditorului sau debitorului în timp de pace în rîndurile forțelor armate nu servește drept temei al suspendării termenului de prescripție.

- *Creditorul este incapabil sau este limitat în capacitatea de exercițiu și nu are un reprezentant legal, cu excepția cazurilor în care creditorul are capacitate de exercițiu procesuală*. Capacitatea de exercițiu procesuală este posibilitatea ca prin acțiunile proprii de a realiza drepturile într-un proces concret (de a înainta acțiunea, a revoca cererea, a modifica temeiul sau obiectul acțiunii, a mări sau micșora cuantumul pretențiilor, a încheia tranzacția de împăcare etc.), a împuternici ducerea dosarului reprezentantului. Creditorii minori cu vîrsta cuprinsă între 16 și 18 ani, posedă capacitatea deplină de exercițiu procesuală din momentul încheierii căsătoriei sau emancipării, precum și în cazul în care ei se ocupă de activitatea de întreprinzător (art.26) sau sînt membri ai cooperativelor (art.21 alin.(4)). Posedă capacitate de exercițiu procesuală parțială cetățenii în vîrsta de la 16 la 18 ani, precum și minorii limitați în capacitatea de exercițiu. După regula generală, interesele lor sînt apărute în instanța de judecată de către reprezentanții lor legali (părinții, adoptatorii, tutorele). Dar instanța este obligată în astfel de cazuri să invite la proces și minorii sau persoanele limitate în capacitatea de exercițiu. Cu toate acestea, persoanele în vîrsta între 14 și 18 ani își apără personal interesele în cazurile prevăzute de lege.

- *Este suspendat actul normativ care reglementează raportul juridic litigios*. Suspendarea acțiunii actului normativ care reglementează raportul litigios presupune imposibilitatea temporară de aplicare a normelor acestuia, condiționată de împrejurări obiective. Suspendarea aplicării actului normativ duce la nefuncționarea reală a normelor incluse în el. Prin actul normativ, care suspendă acțiunea actului juridic

- *Activitatea autorităților judecătorești de a căror competență tine soluționarea litigiului dintre părți este suspendată*. Acesta este un temei nou pentru suspendarea prescripției, necunoscut anterior de legislația civilă. Cu toate acestea, este cert că dacă prin hotărîrea organului competent este suspendată activitatea organelor judiciare în competența cărora intră soluționarea litigiului dintre părți, atunci drept ieșire din situația dată ne poate servi prevederea art.43 alin.(2) lit.g) C.P.C. R.M., care stipulează dreptul instanței de a transmite dosarul spre examinare altei instanțe în cazul în care ca rezultat al împrejurărilor excepționale instanța de judecată la competența căreia se referă dosarul nu poate funcționa timp îndelungat.

Întreruperea cursului prescripției extinctive

Pe lîngă suspendarea curgerii termenului de prescripție, legea admite și întreruperea lui în virtutea împrejurărilor determinate în formă de acțiuni ale creditorului sau debitorului. Spre deosebire de suspendare, întreruperea termenului de prescripție presupune că timpul care s-a scurs pînă la împrejurarea care a servit drept temei de întrerupere nu se ia în considerație. După întrerupere, termenul de prescripție începe să curgă din nou pentru un termen deplin, prevăzut de lege pentru categoria dată de pretenții. Timpul scurs pînă la întrerupere nu se ia în calcul. Timpul scurs pînă la suspendare, dimpotrivă, se ia în calcul, după suspendare el continuîndu-și cursul.

Împrejurările indicate în art.277 de întrerupere a termenului de prescripție (spre deosebire de cele ce suspendă) au un caracter subiectiv, adică se manifestă în funcție de voința persoanelor, și de aceea sînt acțiuni, dar nu evenimente. La ele se referă: a) înaintarea acțiunii; b) recunoașterea datoriei.

Pentru întreruperea termenului de prescripție este necesar ca acțiunea să fie înaintată în instanța de judecată, judecata arbitrală, a arbitrilor aleși, sau alt organ jurisdicțional, în modul stabilit de lege. În conformitate cu art.277, curgerea termenului de prescripție se întrerupe în special prin înaintarea acțiunii în modul stabilit, adică cu aplicarea regulilor de competență generală și jurisdicțională, de formă și conținut al cererii, de achitare a taxei de stat, precum și a altor cerințe prevăzute de actele normative, încălcarea cărora poate duce la refuz în primirea cererii și restituirea acesteia reclamantului.

În primirea cererii reclamantul poate fi refuzat în temeiurile care nu împiedică adresarea repetată, sau acțiunea poate fi restituită reclamantului ca necorespunzătoare cerințelor, în astfel de cazuri, termenul de prescripție se întrerupe doar din ziua în care cererea va fi depusă în instanță cu respectarea procedurii stabilite, în cazul îndeplinirii la timp a tuturor cerințelor, conținute în încheierea instanței despre lăsarea cererii fără examinare, precum și în cazul anulării încheierii despre restituirea cererii, ea, în virtutea prescripțiilor CPC R.M., se consideră depusă în ziua înaintării inițiale, și anume din ziua aceea se întrerupe curgerea termenului de prescripție. Din ziua înaintării inițiale în judecată se întrerupe curgerea termenului de prescripție în cazul anulării încheierii instanței privind refuzul de a primi cererea, privind refuzul în primirea cererii de eliberare a ordonanței judecătorești, sau refuzul de a elibera ordonanța.

Repunerea în termenul de prescripție extinctivă

Spre deosebire de suspendarea și întreruperea prescripției, care operează în baza legii, repunerea în termen reprezintă o prelungire juridică a termenului de prescripție. Această instituție juridică autorizează organul de jurisdicție să acorde protecție și acelui titular al dreptului la acțiune care a depășit termenul de prescripție, însă numai dacă această depășire este justificată.

Conform art. 279 alin. (1) din Codul civil, „*în cazuri excepționale, dacă instanța de judecată constată că termenul de prescripție extinctivă nu este respectat datorită unor împrejurări legate de persoana reclamantului, dreptul încălcat al persoanei este apărât*”.

Aceasta înseamnă că repunerea în termen obligă instanța, indiferent de cererea pîrîtului despre expirarea prescripției, de a examina cauza așa cum ar fi ea examinată în cazul în care prescripția nu ar fi expirat. Deoarece legea acordă instanței dreptul de a hotărî chestiunea privind temeinicia sau netemeinicia motivelor de omitere a termenului, atunci hotărîrea privind restabilirea termenului nu se supune revizuirii de către organul ierarhic superior.

Dacă motivele omiterii termenului de prescripție sînt considerate de instanță întemeiate, atunci trebuie să aibă loc repunerea în termen, atît pentru pretenția de bază, cît și pentru cele suplimentare (penalitate etc.). Legea nu prevede care anume cauze se consideră temeinic justificate, acestea fiind stabilite în fiecare caz concret de către instanța judecătorească. Exemplu poate servi aflarea persoanei în comă îndelungată. Anume aflarea în comă poate fi considerată caz excepțional care este legat de persoana reclamantului și care servește drept temei pentru repunerea în termenul de prescripție. Deci, o condiție de repunere în termenul de prescripție, dedusă din conținutul art. 279 alin. (1), este faptul că împrejurarea care duce la repunerea în termenul de prescripție trebuie să fie legată de persoana reclamantului, în toate celelalte cazuri, deși motivul este întemeiat, nu este legat de persoana reclamantului, iar instanța judecătorească nu va fi în drept să repună reclamantul în termenul de prescripție extinctivă.

Codul civil a stabilit și o a doua condiție care trebuie respectată la repunerea în termenul de prescripție. Art. 279 alin. (2) prevede că „*repunerea în termen nu poate fi dispusă decât dacă partea și-a exercitat dreptul la acțiune înainte de împlinirea unui termen de 30 de zile, calculat din ziua în care a cunoscut sau trebuia să cunoască încetarea motivelor care justifică depășirea termenului de prescripție*”. De exemplu, termenul de prescripție extinctivă a început să curgă la 1 O aprilie 2000. În perioada 20 mai 2000 - 10 mai 2005, reclamantul s-a aflat în comă. De la 10 mai 2005 începe să curgă termenul de 30 de zile în care persoana trebuie să înainteze cererea în justiție pentru a cere apărarea dreptului încălcat.

TEMA 10: PERSOANA FIZICA - SUBIECT al RAPORTULUI JURIDIC CIVIL

1. *Capacitatea de folosință a persoanei fizice.*
2. *Capacitatea de exercițiu a persoanei fizice.*
3. *Atributele de identificare ale persoanei fizice.*
4. *Declararea absenței fără veste și morții persoanei.*

-I-

Noțiunea subiectului de drept este o noțiune importantă. Dar deseori noi folosim noțiunea de *personalitate* - prin care înțelegem subiect a relațiilor sociale ce are un anumit nivel de dezvoltare psihică. Aceasta reprezintă o categorie mai îngustă decât cea de *om*. Însă *omul* este acea categorie ce e recunoscut ca subiect de drept. Noțiunea de om ca subiect de drept este folosită deseori în actele internaționale (Declarația universală a drepturilor omului). Deci, omul este subiect a mai multor drepturi și obligații, precum și a celor civile. În legislația civilă e folosită noțiunea de *persoană fizică (actual - cetățeni, noțiune juridică ce nu determină legătura între persoană și stat)*, care e folosită și în actele internaționale, și e mai largă după conținut.

Omul pentru a deveni subiect de drept și a căpăta statutul de persoană fizică trebuie să dispună de anumite capacități (aptitudini), care se împart în:

- *capacitatea de folosință,*
- *capacitatea de exercițiu.*

Capacitatea de folosință - reprezintă aptitudinea persoanei de a avea drepturi și obligații civile. (Mai simplu spus - *dreptul de a avea drepturi*). În opinia lui Bratusi capacitatea de folosință este dreptul de a fi subiect de drepturi și obligații. Capacitatea de folosință nu înseamnă că ai drepturi concrete. Ea este temei pentru a avea drepturi.

Această capacitate aparține persoanei ca individ și nu depinde de vârstă, stare a sănătății. Capacitatea de folosință aparține persoanei pe tot parcursul vieții. Ea începe de la nașterea persoanei, unele drepturi apar mai înainte, de exemplu dreptul de a moșteni art. a CC a RM. Unele drepturi apar mai târziu (capacitate de folosință se completează), de exemplu: dreptul de a fi tutore, curator, înfietor apare la o anumită vârstă și în anumite condiții.

Potrivit art. 18 al.2 a Codului civil: "Capacitatea de folosință a persoanei fizice apare în momentul nașterii..." Prin urmare, nu există nici o persoană fizică în viață, care să nu aibă, din chiar momentul nașterii sale, capacitate de folosință.

Stabilirea datei și chiar a momentului în care persoana fizică s-a născut este, deci, foarte importantă. Ea se face prin certificatul constatator al nașterii, adică prin actul medical întocmit de unitatea sanitară în care s-a produs nașterea. În acest act se indică anul, luna, ziua, ora și chiar minutul nașterii. În temeiul acestui certificat, data nașterii se transferă în adeverința de naștere a copilului. Dacă copilul nu se naște într-o unitate sanitară, dată a nașterii va fi considerată ziua înscrisă în actul de naștere potrivit declarației făcute de persoana obligată.

De la această regulă generală de apariție a capacității de folosință există, însă și o excepție, care rezultă din art.18 al.3 a Codului civil, conform căruia: "Dreptul la moștenire a persoanei fizice apare la concepțiune dacă se naște vie". Prin urmare, nu întreaga capacitate civilă de folosință este recunoscută copilului abia conceput, ci doar dreptul la moștenire. Aceasta este o excepție cunoscută încă din dreptul roman, fiind exprimată în adagiul "*infans conceptus pro nato habetur, quoties de commoditatis ejus agitur*".

Cît privește *caracterele juridice* ale capacității de folosință, în literatura de specialitate, acestea se consideră a fi următoarele:

1. Egalitatea capacității de folosință. Acest caracter se bazează pe principiul egalității în fața legii civile și el rezultă atît din normele constituționale, cît și din prevederile art.18 al.1 din Codul civil. În conformitate cu aceste prevederi sexul, rasa, naționalitatea, gradul de cultură, originea, religia nu au nici o înrîurire asupra capacității de folosință. Egalitatea în capacitatea de folosință este garantată și apărută atît prin mijloace de drept civil, cît și de drept penal. Caracterul egal al capacității de folosință a persoanei fizice este consacrat și pe plan internațional. Astfel, Declarația universală a drepturilor omului proclamă în art.1: "Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi".

2. Generalitatea capacității de folosință a persoanei fizice exprimă caracterul abstract și atotcuprinzător al acestei capacități, în sensul că, potențial, persoana fizică poate avea orice drepturi subiective civile recunoscute de lege. Acest caracter rezultă și din prevederile art.18 din Codul civil, în care se stipulează capacitatea de a avea drepturi și obligații civile fără a se îngrădi sfera drepturilor și obligațiilor civile pe care le poate avea persoana fizică.

3. Intangibilitatea capacității de folosință a persoanei fizice este consacrată în art.23 al.3 a Codului civil, conform căruia: "Nimeni nu poate fi limitat în capacitate de folosință... decît în cazul și în modul prevăzut

de lege”. Din formularea acestei dispoziții legislative rezultă că nici măcar legea nu poate lipsi total o persoană fizică de capacitatea sa de folosință, ci îi poate doar limita această capacitate.

4. Inalienabilitatea capacității de folosință este strâns legată de intangibilitatea acesteia, consacrară sa fiind stipulată de legiuitor în art.23 al.4 a Codului civil, potrivit căruia:”Renunțarea totală sau parțială a unei persoane fizice la capacitatea de folosință... este nulă”.

5. Legalitatea capacității de folosință a persoanei fizice exprimă ideea că această capacitate este de domeniul legii, este creația legiuitorului, adică este recunoscută de legea civilă. Acest caracter înseamnă că în privința recunoașterii calității de subiect de drept civil a omului luat individual, voința subiectivă nu poate avea nici o semnificație juridică. Ca rezultat începutul, conținutul și încetarea capacității de folosință a persoanei fizice sînt în exclusivitate determinate de lege.

Conținutul capacității de folosință îl formează totalitatea drepturilor patrimoniale și nepatrimoniale, precum și obligații pe care persoana le poate avea conform legii. CC al RM în art. ne stabilește conținutul capacității de folosință: cetățenii pot avea în folosință locuințe, alte bunuri, pot avea bunuri în proprietate, pot moșteni și testa bunuri, își pot alege ocupația și domiciliu, pot avea drepturi de autor etc.

Capacitatea de folosință nu poate fi limitată arbitrar. Convențiile ce duc la limitarea capacității de folosință sunt nule. Legea stabilește anumite **cazuri de îngrijire a capacității de folosință**:

- îngrijiri cu caracter de sancțiune (privarea de libertate, lipsirea persoanei de a ocupa o anumită funcție sau de a desfășura o anumită activitate)

- îngrijiri cu caracter de măsuri de protecție.

După izvorul lor, sunt incapacități stabilite de legea penală ori civilă.

Dacă persoana fizică încalcă prin conduita sa legea penală, îngrijirea prevăzută de lege are caracter de pedeapsă penală.

Dacă prin conduită se încalcă legea civilă, îngrijirea are caracter de sancțiune civilă.

Îngrijirile cu caracter de pedeapsă penală sunt stabilite de legea penală. Conform Codului penal, persoana care a săvârșit o infracțiune poate fi pedepsită cu privațiune de libertate și poate fi privată de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate. Aceste măsuri (pedeapsa cu privațiune de libertate și cu privarea de a ocupa o anumită funcție sau de a exercita o anumită activitate) îl limitează pe cel ce a săvârșit infracțiunea în posibilitatea de a-și alege singur locul de trai (domiciliul), drept ce decurge din prevederile art. 27 din Constituție, precum și de a-și alege ocupația, drept consfințit în Constituție la art. 39 și 43.

Incapacitatea persoanei fizice în cazurile de mai sus apare la data începerii executării pedepsei, continuă pe durata ei și sfârșește în momentul în care expiră termenul de executare a pedepsei.

Îngrijirile cu caracter de sancțiune civilă, de asemenea, sunt reglementate expres prin norme juridice. O astfel de îngrijire este prevăzută la art. 67 Codul familiei, care stabilește decăderea din drepturile părintești. Acest articol stipulează că părinții pot fi decăzuți din drepturile părintești dacă se constată că se eschivează de la exercitarea obligațiilor părintești, inclusiv de la plata pensiei de întreținere, că refuză să ia copilul din maternitate sau dintr-o altă instituție curativă, educativă sau că abuzează de drepturile lor părintești, se comportă cu cruzime față de copil, aplicînd violența fizică sau psihică, atentează la inviolabilitatea sexuală a copilului, că exercită o înrîurire dăunătoare asupra lui prin purtare amorală, antisocială, precum și dacă părinții sunt alcoolici sau narcomani cronici. Articolul 68 din același cod stabilește că decăderea din drepturile părintești se face numai pe cale judecătorească, cererea urmînd să fie înaintată de celălalt părinte, de tutorele copilului, de autoritatea tutelară sau de procuror.

Îngrijirile în capacitatea de folosință a persoanei fizice sînt prevăzute și în art.38 din Codul civil, care stabilește persoanele care nu pot fi numite tutori sau curatori. Alineatul (4) al acestei norme prevede că nu poate fi tutore sau curator: minorul; persoana lipsită sau limitată în capacitatea de exercițiu; cel decăzut din drepturile părintești; cel declarat incapabil de a fi tutore sau curator din cauză de sănătate; cel căruia, din cauza exercitării necorespunzătoare a obligațiilor de adoptator, i s-a anulat adopția; cel căruia i s-a restrîns exercițiul unor drepturi politice sau civile, fie în temeiul legii, fie prin hotărîre judecătorească, precum și cel cu rele purtări; cel ale cărui interese vin în conflict cu interesele persoanei puse sub tutelă sau curatelă etc.

O altă categorie de îngrijiri civile cu caracter de sancțiune sunt prevăzute la art.1434 din Codul civil și se referă la succesul nedemn. În conformitate cu această normă, nu poate fi succesul testamentar sau legal persoana care:

a) a comis intenționat o infracțiune sau o faptă amorală împotriva ultimei voințe, exprimate în testament, a celui ce a lăsat moștenirea dacă aceste circumstanțe sunt constatate de instanța de judecată;

b) a pus intenționat piedici în calea realizării ultimei voințe a celui ce a lăsat moștenirea și a contribuit astfel la chemarea sa la succesiune ori a persoanelor apropiate sau la majoritatea cotei succesoriale ale tuturor acestora.

Nu pot fi succesori legali ai copiilor lor părinții decăzuți din drepturile părintești care, la data deschiderii succesiunii, nu sunt restabiliți în aceste drepturi și nici părinții (adoptatorii) și copii maturi (inclusiv cei adoptați) care s-au eschivat cu rea-credință de la executarea obligației de întreținere a celui ce a lăsat moștenirea dacă această circumstanță este constatată de instanța de judecată.

După cum am spus, al doilea fel de îngrădiri ale capacității de folosință a persoanei fizice sunt incapacitățile cu caracter de protecție sau de ocrotire ale persoanelor fizice.

Incapacitățile cu caracter de protecție sunt prevăzute de legea civilă. Ele sunt incapacități speciale fie de a încheia anumite acte juridice civile, fie de a dobândi anumite drepturi și obligații. Aceste îngrădiri sunt instituite pentru a ocroti (proteja) interesele unor anumite categorii de persoane, avându-se în vedere situația specifică în care se află.

Astfel de îngrădiri ale capacității de folosință a persoanei fizice sunt prevăzute de art. 43 al.3 Codul civil, care dispune că tutorele și curatorul, soțul și rudele acestora de până la gradul al patrulea inclusiv nu au dreptul să încheie convenții cu persoana pusă sub tutelă sau curatelă, cu excepția transmiterii către aceasta a averii prin donație sau în folosință gratuită.

Capacitatea de folosință **încetează** odată cu moartea persoanei sau declararea morții în baza prezumției absenței fără veste.

-2-

Capacitatea de exercițiu este aptitudinea persoanei ca prin acțiunile sale să dobândească anumite drepturi și să-și asume obligații (posibilitatea de a exercita acțiuni juridice singur).

Ea este formată (abstract) din:

- capacitatea de a încheia convenții;
- capacitatea de a răspunde;
- capacitatea de a exercita drepturi și a executa obligații.

Capacitatea de exercițiu și de folosință formează dreptul subiectiv al cetățeanului.

Capacitatea de exercițiu nu poate fi înstrăinată. Nimeni arbitrar nu poate limita sau lipsi o persoană de capacitatea de exercițiu decât numai în cazurile prevăzute de lege, de către instanța de judecată.

Capacitatea de exercițiu depinde de vârsta, nivelul de dezvoltare și starea psihică a persoanei. Se cunosc 3 categorii de capacități de exercițiu:

- capacitatea minorilor care nu au împlinit vârsta de 14 ani. Acești minori au dreptul de a încheia mici convenții ce țin de viața de toate zilele. În rest toate convențiile le încheie părinții, înfietorii, tutorele în numele minorului. Au dreptul de a fi autori, inventatori, de a li se face depuneri în instituțiile financiare pe numele lor (de către părinți), de a încheia convenții cu titlu gratuit în folosul propriu (minorului). Pentru toate acțiunile lor răspund părinții.

- capacitatea minorilor care au împlinit vârsta de 14 ani, care se mai numește capacitate restrânsă de exercițiu. Această categorie de minori are dreptul de a încheia convenții, dar numai cu consimțământul părinților, înfietorilor, curatorilor în afară de convențiile mici ce țin de viața de toate zilele, au dreptul de a fi autori, inventatori, de a li se face depuneri în instituțiile financiare pe numele lor (de către părinți), de a încheia convenții cu titlu gratuit în folosul propriu (minorului). Această categorie de minori răspund pentru daunele materiale cauzate de ei. În cazul că minorul nu dispune de suficiente surse pentru a repara dauna aceasta va fi despăgubită de părinți, dacă ei nu vor dovedi că dauna nu se datorează culpei lor.

- capacitatea de exercițiu deplină, începe de la vârsta de 18 ani sau de la încheierea unei căsătorii legale, dacă aceasta a avut loc înainte de majorat (vârsta de căsătorie 18 ani); sau dacă minorul a fost emancipat. Aceste persoane pot încheia orice act juridic, răspunde de sine stătător, desfășura activitate comercială.

Spre deosebire de capacitatea de folosință, care este recunoscută în egală măsură tuturor persoanelor, capacitatea de exercițiu nu poate fi una și aceeași pentru toți. Pentru a putea dobândi drepturi și a le realiza prin acțiuni proprii, a asuma obligații și a le îndeplini, este necesar de a înțelege sensul normelor juridice, de a conștientiza consecințele acțiunilor care se întreprind și de a dispune de o anumită experiență de viață. Aceste calități diferă esențial în dependență de vârsta persoanei și de sănătatea psihică a acesteia. Având în vedere acești factori, legiuitorul, condiționează dobândirea capacității de exercițiu de împlinirea unei anumite vârste, când persoana își poate asuma conștient anumite responsabilități. Deoarece, capacitatea de exercițiu este de mai multe tipuri, și anume, capacitate de exercițiu deplină și capacitate de exercițiu restrânsă, respectiv și momentul de la care se dobândesc acestea este diferit.

Dobândirea capacității de exercițiu depline

Dobândirea capacității de exercițiu depline are loc, de regulă, prin ajungerea persoanei la vârsta majoratului. În acest sens art. 20 al.1 C.civil prevede: "capacitatea de exercițiu deplină începe la data când

persoana fizică devine majoră, adică la împlinirea vârstei de 18 ani”. Conform art. 14 din Codul Familiei, vârsta matrimonială este de 18 ani. Însă aceasta poate fi redusă, dar nu mai mult de doi ani, în cazul în care sunt motive temeinice. Reducerea se încuviințează de către autoritatea administrației publice locale în baza cererii minorului care dorește să se căsătorească, pentru aceasta fiind necesar și acordul părinților lui. După înregistrarea căsătoriei la Organele Înregistrării Actelor de Stare Civilă, minorul dobândește capacitate de exercițiu deplină. Prin aceste dispoziții, legiuitorul instituie prezumția legală, că la împlinirea vârstei majoratului, persoana fizică are deja discernământul necesar pentru a încheia orice act juridic civil îngăduit de lege și pentru a se conduce singur în viața juridică.

Prin excepție de la această regulă, al.2 al art. 20 CC prevede că “minorul dobândește prin căsătorie capacitatea deplină de exercițiu”. Instituirea acestei excepții își găsește justificarea, în principal, în necesitatea asigurării deplinei egalități juridice între soți.

La desfacerea căsătoriei până la împlinirea majoratului, capacitatea de exercițiu deplină a minorului se menține. Altfel se soluționează problema menținerii capacității de exercițiu depline a minorului în cazul declarării nulității căsătoriei. Deoarece încălcarea condițiilor stabilite de lege pentru declararea nulității căsătoriei sunt diferite, consecințele declarării nulității căsătoriei sunt stabilite de instanța de judecată în dependență de circumstanțele concrete ale cazului. De aceea se lasă la discreția instanței de judecată să decidă fie să mențină, fie să dispună pierderea capacității de exercițiu restrânsă a minorului din momentul stabilit de ea.

Minorul mai poate dobândi capacitatea deplină de exercițiu și prin efectul emancipării. Astfel, conform art. 20 al.3 CC “minorul care a atins vârsta de 16 ani poate fi recunoscut ca având capacitate de exercițiu deplină dacă lucrează în baza unui contract de muncă sau, cu acordul părinților, adoptatorilor sau curatorului, practică activitate de întreprinzător. Atribuirea capacității depline de exercițiu unui minor (emancipare) se efectuează prin hotărâre a autorității tutelare, cu acordul ambilor părinți, adoptatorilor sau curatorului, iar în lipsa unui astfel de acord, prin hotărâre judecătorească”.

Cu toate că nimic nu se spune despre acordul minorului pentru emanciparea lui, nu sunt dubii referitor la faptul că emanciparea acestuia are loc în baza cererii lui. Participarea minorului în calitate de membru al cooperativei de asemenea constituie temei pentru emanciparea lui, dacă calitatea de membru al cooperativei îi asigură o sursă de venit stabilă.

Scopul emancipării minorului constă în eliberarea acestuia de a primi acordul părinților, adoptatorilor sau curatorului pentru încheierea actelor juridice.

Conținutul capacității de exercițiu depline constă în aptitudinea persoanei capabile de a dobândi și de a-și exercita drepturile, respectiv de a-și asuma și executa obligațiile, încheind personal și singur orice acte juridice civile care nu sunt interzise de lege, adică atât acte de conservare cât și acte de administrare și acte de dispoziție juridică. Evident, aptitudinea de a încheia singur orice acte implică și aptitudinea de a împuternici pe altul să încheie, în numele și pe contul său, asemenea acte juridice, adică aptitudinea de a încheia acte juridice prin reprezentant. De asemenea, deplina capacitate de exercițiu îndreptățește persoana capabilă să încheie acte juridice civile și în numele și pe contul altuia în calitate de reprezentant convențional.

Cât privește încetarea capacității depline de exercițiu a persoanelor fizice, în principiu, aceasta operează odată cu moartea fizic constatată sau cu moartea declarată pe cale judecătorească, când încetează și capacitatea sa de folosință și calitatea sa de subiect de drept civil.

Prin excepție de la această regulă capacitatea deplină de exercițiu poate înceta prin declararea persoanei ca fiind incapabilă prin hotărârea judecătorească, atunci când în urma tulburării psihice ea nu poate conștientiza și dirija acțiunile sale. În urma declarării ca fiind incapabil, capacitatea deplină dispăre, după caz, fie definitiv, fie doar provizoriu, dacă între timp persoana se însănătoșește și instanța o declară ca fiind capabilă, această chestiune urmând însă să o analizăm detaliat în următorul paragraf.

Dobândirea capacității de exercițiu restrânsă

Conform art.21 al.1 C.c. “minorul care a împlinit vârsta de 14 ani încheie acte juridice cu încuviințarea părinților, adoptatorilor sau a curatorului, iar în cazurile prevăzute de lege și cu încuviințarea autorității tutelare”, ceea ce reprezintă de fapt capacitatea de exercițiu restrânsă, care duă cum vedem se dobândește la vârsta de 14 ani și încetează la vârsta de 18 ani sau chiar mai devreme, în caz de emancipare sau căsătorie.

În lumina acestor dispoziții, capacitatea de exercițiu restrânsă poate fi definită ca fiind aptitudinea minorului în vârstă de 14 ani până la 18 ani de ași exercita drepturile civile și de ași asuma obligații civile prin încheierea actelor de drept civil, însă cu încuviințarea în prealabil a reprezentantului legal.

Este necesar a menționa faptul că numai minorii între 14-18 ani au capacitate de exercițiu restrânsă, în timp ce majorii declarați incapabili nu au deloc capacitate de exercițiu, fiind asimilați din acest punct de vedere cu minorii sub 14 ani.

Faptul că această capacitate este “restrânsă” nu se referă la aspectul cantitativ, ci la cel calitativ al capacității: în principiu, minorul cu capacitatea restrânsă poate încheia (singur, dar cu prealabilă încuviințare)

orice acte juridice, la fel ca majorul cu capacitate deplină. Numai că pentru încheierea tuturor acestor acte, nu este suficientă voința minorului – încă insuficient formată și maturizată – ci se cere și încuviințarea prealabilă a ocrotitorului, chemat să-l îndrume pe minor și să-l asiste în această perioadă de trecere.

Din punct de vedere al conținutului capacității de exercițiu restrânse a minorului de 14 – 18 ani putem distinge trei categorii de acte juridice. Astfel :

a) acte ce pot fi încheiate de minor singur, fără încuviințarea prealabilă a reprezentantului legal. Aceste acte sunt:

- să dispună de salariu, bursă sau de alte venituri rezultate din activități proprii;
- să exercite dreptul de autor asupra unei lucrări științifice, literare sau de artă, asupra unei invenții sau unui alt rezultat al activității intelectuale apărute de lege;
- să facă depuneri în instituțiile financiare și să dispună de aceste depuneri în conformitate cu legea;

- să încheie acte juridice prevăzute de articolul 22 al. 2 CC și anume: 1) acte juridice curente de mică valoare care se execută la momentul încheierii lor; 2) acte juridice de obținere gratuită a unor beneficii care nu necesită autentificare notarială sau înregistrare de stat a drepturilor apărute în temeiul lor; 3) acte de conservare.

b) acte juridice ce pot fi încheiate de minorul cu capacitate restrânsă singur, dar cu prealabila încuviințare a reprezentantului legal. Acestea sunt: actele de administrare atât a unor bunuri determinate, cât și a patrimoniului (de exemplu, contractarea unor lucrări de întreținere a bunurilor, înstrăinarea bunurilor devenite inutile minorului, etc.);

c) acte juridice pentru încheierea cărora minorul cu capacitate restrânsă are nevoie nu numai de încuviințarea reprezentantului legal, dar și de încuviințarea autorității tutelare.

Art.42 a Codului civil enumeră și categoriile de acte pe care nici tutorele sau curatorul nu le poate perfecta fără autorizația prealabilă a autorității tutelare în numele minorului, și anume: Actele juridice de înstrăinare (inclusiv de donație); Contracte de schimb sau de închiriere (arendă); Acte de folosință gratuită sau de depunere în gaj a bunurilor; Acte juridice prin care se renunță la drepturile persoanei puse sub tutelă sau curatelă; Convențiile de partajare a averii sau a cotelor-părți ale persoanei puse sub tutelă sau curatelă; Orice alte acte juridice care duc la micșorarea averii.

Totodată, minorul care a împlinit vârsta de 14 ani, dispune de capacitate civilă delictuală, adică răspunde personal pentru prejudiciul cauzat, conform art. 1407 C. civ.

Sfârșitul capacității de exercițiu restrânse intervine fie atunci când minorul împlinește vârsta de 18 ani, fie atunci când, fiind declarat incapabil își pierde capacitatea de exercițiu restrânsă. Evident, capacitatea restrânsă încetează și prin moartea minorului.

Capacitatea de exercițiu a minorului care nu a împlinit vârsta de 14 ani

Din conținutul art.22 CC rezultă că legiuitorul distinge două categorii de minori care nu au împlinit vârsta de 14 ani și anume: minorii care au împlinit vârsta 7 ani, dar nu au împlinit vârsta de 14 ani și minorii care nu au împlinit vârsta de 7 ani. Minorii care nu au împlinit vârsta de 7 ani sunt lipsiți de capacitate de exercițiu. De aceea pentru ei toate actele juridice le încheie părinții, tutorii, adoptatorii. Minorii de la 7 la 14 ani, în cazurile expres prevăzute la art.22 alin.2 CC, dispun de capacitatea de a încheia anumite acte juridice de sine stătător. Cu excepția actelor juridice indicate la alin. 2, toate actele juridice pentru și în numele minorului care nu a împlinit vârsta de 14 ani pot fi încheiate doar de părinți, adoptatori sau tutore. Reprezentanții legali sunt restrânși în dreptul de a dispune de bunurile minorului (articolele 42 – 43 CC).

Ca excepție de la regula generală, minorul în vârstă de la 7 la 14 ani este în drept să încheie de sine stătător:

a) acte juridice curente de mică valoare care se execută la momentul încheierii lor. Actele juridice curente de mică valoare sunt acele acte care se caracterizează prin valoarea lor redusă și sunt îndreptate spre satisfacerea necesităților vitale de viața de toate zilele ale minorului. Aceste acte juridice minorul le încheie atât din contul mijloacelor proprii, precum și din contul mijloacelor acordate de părinți, adoptatori sau tutori pentru aceste scopuri;

b) acte juridice de obținere gratuită a unor beneficii care nu necesită autentificare notarială sau înregistrarea de stat a drepturilor apărute în temeiul lor. Minorul este în drept fără acordul reprezentanților legali (părinților, tutorilor, adoptatorilor) să încheie acte juridice care au ca scop obținerea de beneficii gratuite. Ei sunt în drept să primească donații sau să încheie acte juridice care să-i aducă beneficii. De exemplu, minorul este în drept să dobândească dreptul de folosire gratuită a unor bunuri, gratuit să studieze limbile străine, o profesie anumită, etc. Unica condiție este cerută pentru încheierea unor asemenea de acte juridice: drepturile apărute în temeiul lor să nu necesite autentificare notarială sau înregistrare de stat. În caz contrar, minorul nu va fi în drept să încheie asemenea acte juridice, ci pentru ei și în numele lor aceste acte vor fi încheiate de reprezentanții legali. [16]

c) acte de conservare, a căror conținut l-am analizat ceva mai sus.

Limitarea capacității de exercițiu

Art.25 al Codului civil al RM determină capacitatea de exercițiu a persoanei fizice care în urma consumului abuziv de alcool sau de droguri și de alte substanțe psihotrope, înrăutățește starea materială a familiei sale.

Aceste dispoziții se referă doar la persoanele care dispun de capacitate de exercițiu deplină, deoarece persoanele în vârstă de la 14 ani pînă la 18 ani pentru motive întemeiate se limitează în capacitate conform dispozițiilor prevăzute de art.21 al.3 a Codului civil. Cu toate acestea trebuie să menționăm că prevederile art.25 se răsfrîng și asupra minorilor care au dobândit capacitate deplină de exercițiu pînă la împlinirea vârstei de 18 ani ca urmare a emancipării sau a încheierii căsătoriei. Acestor categorii de minori li se aplică toate regulile referitoare la persoanele cu capacitate deplină, deci inclusiv și cele privitoare la limitarea capacității.

Limitarea capacității de exercițiu a persoanei ce abuzează de alcool sau de droguri se instituie în interesul familiei și al persoanelor care se află la întreținerea sa, dar o astfel de măsură constituie o ingerință serioasă în viața particulară a persoanei lezându-i statutul juridic, din acest motiv legiuitorul reglementează expres cazurile de limitare. Astfel, limitarea capacității nu se admite pentru așa vicii ca jocurile de noroc sau pariurile, ci numai pentru consum abuziv de alcool sau de droguri, de asemenea, o condiție indispensabilă este ca abuzul menționat să înrăutățească starea materială a familiei sale. [14, p.315]

Abuz de alcool sau de droguri poate fi considerat acel consum sistematic și supradozat care este în contradicție cu interesele familiei, atrăgând cheltuieli exagerate. Dacă familia nu primește mijloacele necesare de la persoana care abuzează de băuturi spirtoase sau este silită s-o întrețină, atunci această persoană poate fi limitată în capacitate de exercițiu, chiar dacă ceilalți membri ai familiei dispun de un câștig propriu.

Pierderea capacității de exercițiu prin procedura declarării incapacității persoanei fizice

Art. 24 al.1 CC stipulează că „persoana care în urma unei tulburări psihice (boli mintale) nu poate conștientiza sau dirija acțiunile sale, poate fi declarată de către instanța de judecată incapabilă”. Atât limitarea, cât și declararea persoanei ca fiind incapabilă se operează doar în cadrul procedurii speciale. Până însă a cerceta procedura de declarare a persoanei ca fiind incapabilă este nevoie să determină condițiile ce necesită a fi întrunite, pentru a declanșa această procedură.

Pentru a declara o persoană ca incapabilă este necesară îndeplinirea cumulativă a următoarelor trei condiții:

- persoana ce urmează să fie lipsită de capacitatea de exercițiu să fie lipsită de discernământ;
- lipsa de discernământ să o pună în imposibilitatea de a înțelege singură însemnătatea și consecințele juridice ale actelor săvârșite;
- lipsa discernământului să se datoreze bolii mintale sau deficienței mintale. În literatura de specialitate autohtonă s-a menționat că bolile mintale sau deficiențele mintale, chiar adevărate prin certificat medical, nu dau dreptul a considera persoana ca fiind incapabilă, fiind necesară o hotărâre judecătorească în acest sens.

Lipsa de discernământ constituie o stare psihică, care se manifestă prin incapacitatea de a distinge care acțiuni sunt legale sau ilegale, corecte sau incorecte, licite sau ilicite, utile sau inutile etc. Aceste acțiuni pot fi exprimate, spre exemplu, prin înstrăinarea bunurilor în condiții extrem de nefavorabile, pierderea bunurilor, cumpărarea nejustificată a unor bunuri etc.

Din punct de vedere al regimului juridic, situația incapabilului este similară cu cea a minorilor care n-au împlinit 7 ani și care de asemenea se consideră a fi în stare de incapacitate, respectiv nu pot încheia acte juridice.

Declararea incapacității produce următoarele efecte:

1. Lipsirea persoanei de capacitatea de exercițiu. Efectele se produc de la data rămânerii definitive a hotărârii judecătorești.

2. Instituirea tutelei. Conform art.25 al.2 CC, actele juridice în numele persoanei fizice declarate incapabile se încheie de către tutore. Această prevedere legală impune concluzia că persoana declarată incapabilă nu poate încheia nici un act juridic, nici chiar de o valoare foarte mică.

3. Printre efectele specifice declarării persoanei ca fiind incapabilă se enumără și lipsirea de dreptul de a se căsători. Astfel, potrivit art.15 CF, este oprită să se căsătorească persoana care este lipsită de capacitate de exercițiu, iar încălcarea acesteia se sancționează cu nulitatea absolută (art.41 CF). Cererea de declarare a incapacității persoanei fizice se depune la instanța judecătorească de la domiciliul acesteia, iar dacă persoana este internată într-o instituție medicală de psihiatrie, la instanța de la locul de aflare a instituției (art.302 al.3 CPC).

Participarea oamenilor, ca persoane fizice, la raporturile juridice de drept civil presupune o identificare a fiecăruia în parte. Identificarea persoanei fizice în raporturile juridice la care participă are în vedere individualizarea ei cu ajutorul unor atribute sau elemente de identificare stabilite de lege. Sintagma „atribute de identificare” cunoaște două înțelesuri:

- totalitatea atributelor sau calităților care servesc la individualizarea persoanei fizice și care sunt reglementate de lege;
- totalitatea mijloacelor (înscrisurilor) prin care se dovedesc atributele sau calitățile ce individualizează persoana fizică (de exemplu actele de stare civilă; cartea de identitate).

În dreptul civil atributele care contribuie la identificarea persoanei fizice sunt: - **numele**, - **domiciliul**, - **starea civilă**.

Există și mijloace de identificare a persoanei fizice care nu aparțin dreptului civil: cetățenia (în dreptul constituțional); „cu sau fără cazier judiciar” (în dreptul penal); vechimea în muncă (în dreptul muncii), rudă sau afin (în dreptul familiei).

Numele cuprinde: numele de familie, prenumele și pseudonimul. Domiciliul cuprinde: domiciliul de drept comun, domiciliul legal și domiciliul ales sau convențional, iar în strânsă legătură cu domiciliul se află reședința. Starea civilă se înfățișează ca un complex de raporturi juridice cu caracter personal nepatrimonial, prin care se individualizează persoana fizică în societate și în familie. Precizăm că numele și domiciliul sunt drepturi subiective cu caracter nepatrimonial, prin care se identifică persoana fizică, iar starea civilă se înfățișează ca o sinteză a unor drepturi și obligații cu caracter personal nepatrimonial, prin care se individualizează persoana fizică. Elemente accesorii de identificare a persoanei sunt: pseudonimul și porecla.

Pseudonimul este un nume voluntar ales de persoana fizică, la adăpostul căruia aceasta dorește să desfășoare o activitate legală. Pseudonimul are deci rolul de a individualiza o persoană în societate, într-un anumit domeniu de activitate.

Identitatea adevărată a titularului pseudonimului poate fi sau nu cunoscută publicului. De aici și controversa referitoare la faptul dacă actele juridice semnate cu pseudonim pot sau nu produce efecte juridice. În literatura juridică s-a arătat că soluția afirmativă poate fi admisă dacă este neîndoiește identitatea persoanei fizice semnatare și nu există nici un dubiu cu privire la seriozitatea actului. [15, p.158]

Pseudonimul trebuie deosebit de **poreclă**, care este un supranume dat unei persoane în legătură cu trăsătura caracteristică a fizicului său, a psihicului sau a activității sale. Porecla nu este aleasă de persoana vizată, ci este dată acesteia de către alții. În limbajul arhaic, ea a primit semnificația de nume de familie. Uneori porecla servește la identificarea persoanei, dar cu toate acestea ea nu se bucură de protecție juridică.

Deși atât pseudonimul cât și porecla constau într-un cuvânt sau un grup de cuvinte care individualizează persoana fizică, ele nu pot fi confundate, fiecare beneficiind de un regim juridic diferit.

Porecla constă într-un supranume dat unei persoane, determinat de unele defecte ale acesteia. Deosebirile constau în următoarele:

- caracteristica pseudonimului este autodesemnarea, fiind ales liber de către titularul său, în schimb porecla este atribuită de alții unei persoane fizice (reflectând o calitate sau un defect al aspectului exterior sau al activității sale);
- fiind un drept personal nepatrimonial, pseudonimul se bucură de protecția legală a acestor drepturi. Porecla nu constituie obiect al unui drept subiectiv și, prin urmare, nu este ocrotită de lege;
- chiar dacă uneori constituie un mijloc de identificare a persoanei, porecla nu are valoare juridică.

Numele

Vom defini **numele ca fiind acel atribut de identificare a persoanei fizice care constă în cuvintele prin care aceasta se individualizează în familie și în societate, cuvinte stabilite, în condițiile legii, cu această semnificație.**

Din punct de vedere structural, numele este alcătuit din numele de familie și din prenumele persoanei fizice. Numele de familie mai este desemnat în vorbirea curentă și prin expresia „nume patronimic”, iar pentru desemnarea prenumelui se mai folosește expresia „nume de botez”, cu toate că și persoanele ce nu sunt botezate au prenume. Numele de familie este acea componentă a numelui persoanei fizice care indică legătura acesteia cu o anumită familie și deci o individualizează, în primul rând, în societate, deosebind-o, de regulă, de membrii altei familii. Prenumele servește la individualizarea unei persoane fizice, mai ales, în raport cu ceilalți membri ai familiei din care aceasta face parte, dar și în raport cu alte persoane ce au același nume de familie.

Potrivit art. 28 a Codului civil al Republicii Moldova orice persoană fizică are dreptul la numele stabilit sau dobândit potrivit legii. Numele cuprinde numele de familie și prenumele, iar în cazul prevăzut de lege și patronimicul.

Numele poate fi compus fie dintr-un grup de două cuvinte, fie dintr-un grup de mai multe cuvinte, în ipotezele în care numele de familie al persoanei căsătorite este format din numele reunite ale soților ori în ipotezele în care o persoană fizică are mai multe prenume.

Art. 28 alin.3 Codul civil al Republicii Moldova dispune că „numele de familie se dobândește prin efectul filiației (...) în condițiile prevăzute de lege”. Prin filiație înțelegem raportul de descendență dintre un copil și fiecare din părinții lui. Filiația este de două feluri: filiația față de mamă, numită și maternitate; filiația față de tată, numită și paternitate. Fiecare dintre acestea poate fi din căsătorie sau din afara căsătoriei.

Domiciliul

Potrivit art. 30 CC domiciliul persoanei fizice este locul unde aceasta își are locuința statornică sau principală. Se consideră că persoana își păstrează domiciliul atâta timp cât nu și-a stabilit un altul.

Legiuitorul stabilește astfel, că domiciliul persoanei fizice este acolo unde ea are locuința statornică sau principală. Deci, pentru ca locuința persoanei fizice să fie considerată drept domiciliu este necesar ca ea să fie statornică, iar dacă persoana fizică are mai multe locuințe statornice, domiciliul său va fi locuința sa principală. Dacă o persoană fizică are o singură locuință statornică, acolo va fi și domiciliul ei, iar dacă ea are mai multe locuințe statornice, domiciliul său va fi în locul unde se află locuința sa principală. Ca atribut de identificare, domiciliul are importanță pentru individualizarea persoanei fizice în spațiu în toate raporturile juridice, inclusiv cele civile. Astfel, importanța domiciliului poate fi evidențiată sub următoarele aspecte:

- de domiciliu ține declararea persoanei fizice absente fără veste (art. 49 CC) și declararea morții acesteia (art. 52 CC);
- în dependență de domiciliu este stabilită competența diferitor organe ale puterii executive și celor judecătorești;
- după domiciliu se determină locul executării obligațiilor (art. 573 CC), locul deschiderii succesiunii (art. 1443 CC) și alte drepturi și obligații ale persoanelor fizice.

Termenul de domiciliu trebuie delimitat de cel de reședință. Potrivit art.30 al.2 CC reședința persoanei fizice este locul unde își are locuința temporară sau secundară. Reședința de asemenea este un atribut de identificare în spațiu a persoanei fizice, ce apare ca un drept subiectiv nepatrimonial ocrotit de lege. Stabilirea reședinței este guvernată de principiul libertății depline, orice persoană fizică își poate alege reședința, conform intereselor sale. Reședința poate fi stabilită în aceeași ori în altă localitate decât cea în care își are domiciliul. Instituția dată prezintă importanță pentru persoana fizică. Aceasta constă în faptul că în cazul în care domiciliul persoanei nu poate fi stabilit cu certitudine, acesta se consideră la reședința sa. În cazul în care reședința persoanei nu poate fi stabilită, deoarece ea lipsește, domiciliul persoanei se consideră la locul unde ea se găsește, iar dacă nici locul de aflare nu este cunoscut, atunci domiciliul este considerat la locul ultimului domiciliu. În conformitate cu prevederile art. 27 din Constituție, oricărui cetățean al Republicii Moldova îi este asigurat dreptul de a-și stabili domiciliul sau reședința în orice localitate din țară. Domiciliul și reședința sunt atribute de identificare a persoanei fizice în raporturile de drept civil și se prezintă ca drepturi nepatrimoniale.

Caracterele juridice ale domiciliului. Pe lângă caracterele juridice generale ale oricărui atribut de identificare a persoanei fizice (drept absolut, inalienabil, imprescriptibil extinctiv și achizitiv, personal, universal), domiciliul prezintă, după cum menționează doctrina autohtonă [Baieș S., Roșca N. Drept civil. Chișinău: F.E.P. “Tipografia centrală”, 2004, p.327] următoarele caractere juridice specifice:

1. Obligatoritate, orice persoană fiind obligată să aibă un domiciliu, având în vedere că în caz contrar persoana se află în stare de vagabondaj. În cazul în care persoana nu are un domiciliu, se va folosi ultimul domiciliu care figurează în cartea de identitate a persoanei. În situația nomazilor, se va lua în considerare locul unde aceștia au avut vreodata domiciliul său, în lipsa acestuia, domiciliul părinților sau locul de naștere al persoanei în cauză.

2. Unicitate, deoarece fiecare persoană poate avea și are un singur domiciliu. Chiar dacă persoana are mai multe locuințe statornice, domiciliul va fi locuința principală.

3. Stabilitate, însemnând o statornicie, o folosire constantă și îndelungată a locuinței. Plecarea temporară de la domiciliu nu înseamnă schimbarea lui (ex.: delegarea sau detașarea, executarea unei pedepse privative de libertate, dispariția persoanei).

Starea civilă

În dreptul modern, cuvintele stare civilă servesc pentru a desemna principalele elemente care individualizează persoana fizică cum ar fi naționalitatea, filiația care leagă o persoană de autorii săi și prin ei, de

o familie determinată, precum și diferite fapte juridice care înseamnă începutul sau sfârșitul personalității sau care-i modifică starea sa juridică (nașterea, căsătoria, divorțul, adopția, moartea etc.).

Starea civilă cuprinde, așadar, legăturile care unesc persoana fizică cu statul (naționalitatea), cu mediul social (bărbat sau femeie, minor sau major, pus sau nu sub interdicție judecătorească etc.), precum și cu familia din care face parte (căsătorit, divorțat, adoptat etc.).

Toate aceste elemente sau calități inerente omului alcătuiesc starea civilă sau statutul civil al persoanei fizice prin care se individualizează în familie și în societate.

Sub aspectul naturii juridice, atributele de identificare sunt drepturi personal nepatrimoniale.

-4-

Declararea persoanei absentă fără veste și declararea morții persoanei: reglementarea relațiilor civile presupune participarea persoanei. Sunt situații când persoana din diferite motive nu este la domiciliu un timp îndelungat și nu este nici o veste despre el. Este o situație dificilă. Pentru a evita apariția unor probleme Codul Civil stabilește anumite reguli în vederea acestor persoane, care în cumul formează institutul absenței fără veste.

Temeiurile recunoașterii persoanei absentă fără veste:

*lipsa de la domiciliu pe o perioadă stabilită de lege - 1 an,

*lipsa informațiilor despre persoană, locul aflării ei,

*prezumția vieții persoanei deoarece nu este nici un fapt care ne-ar face să fim convinși că persoana este moartă.

Procedura este stabilită prin CPC al RM art.

Consecințele juridice ale declarării absenței fără veste:

*se stabilește persoane ce administrează patrimoniul,

*copii minori sau persoanele incapabile au dreptul de a primi pensie alimentară în legătură cu pierderea întreținătorului.

*soțul poate divorța.

Declararea morții persoanei

Declararea judecătorească a morții unei persoane fizice este mijlocul juridic prin care se determină, cu puterea unei prezumții consacrate într-o hotărâre judecătorească, data încetării capacității de folosință a unei persoane, atunci când moartea acesteia nu poate fi constatată fizic prin examinarea cadavrului.

Sediul legislativ al materiei îl constituie textul art.52-53 C.civil.

După cum s-a menționat, capacitatea de folosință a persoanei fizice încetează odată cu moartea sau cu declararea morții ei. Evident, moartea și declararea morții sunt două lucruri diferite. Declararea morții se face în cazul în care moartea nu poate fi constatată fizic din motiv că lipsește cadavrul ori că acesta nu poate fi identificat.

Pentru declararea persoanei decedată nu se cere declararea ei anterioară dispărută fără urmă.

Conform art. 52 C.civil, persoana fizică poate fi declarată decedată pe cale judecătorească. Temei pentru declararea persoanei ca fiind decedată poate servi:

- lipsa ei de la domiciliu său în decursul a trei ani;

- lipsa în decursul a șase luni a știrilor despre ea dacă a dispărut fără veste în împrejurări ce prezentau o primejdie de moarte sau care dau temei a presupune că a murit în urma unui anumit accident. Referitor la formularea "împrejurări ce prezintă primejdie de moarte", se are în vedere orice fapt care este de natură să conducă în mod cert la concluzia decesului acelei persoane. Deci, dincolo de accidente (de cale ferată, aviatice, maritime) la care se referă direct textul legii, în această categorie se includ și calamitățile naturale (inundații, cutremure, surpare de pământ);

- militarul sau o altă persoană, dispăruți fără veste în legătură cu acțiuni militare, pot fi declarați morți pe cale judecătorească numai dacă au trecut doi ani din ziua încetării acțiunilor militare.

În aceste trei cazuri este necesar să fie întreprinse toate măsurile pentru aflarea locului unde se găsește persoana, dar care nu au dat nici un rezultat și nu se știe dacă ea este vie sau moartă.

Termenul de șase luni pentru declararea morții se aplică, după cum se indică în lege, de exemplu, dacă se știe că persoana a fost pasager ori membru al echipajului aeronavei care a suferit catastrofă pentru declararea morții ei trebuie să treacă șase luni, fiindcă în acest caz, nu constată moartea persoanei, ci o declară moartă în baza prezumției producerii morții în timpul catastrofei. De fapt, în toate cazurile de declarare a morții instanța nu va constata moartea persoanei, dar va reieși din prezumția morții, din faptul că o perioadă, stabilită de lege, persoana nu se află la domiciliu și nu se știe dacă este vie sau moartă.

Declararea persoanei decedată se efectuează conform prevederilor capitolului 27 din Codul de procedură civilă.

Drept dată a morții persoanei declarată decedată se consideră ziua în care hotărîrea judecătorească de declarare a decesului a rămas irevocabilă. Dacă persoana dispărută fără veste în împrejurări ce prezentau primejdie de moarte sau care dau temei a presupune că a murit în urma unui accident a fost declarată decedată, instanța poate să declare ca dată a morții acestui cetățean ziua morții lui prezumtive (art. 52 al.3 C.civil) deci, după regula generală ziua morții persoanei declarate decedate este ziua în care a rămas definitivă hotărîrea judecătorească de declarare a morții. Regula aceasta se va aplica și la cazurile în care persoana a dispărut fără veste în împrejurări ce prezentau primejdie de moarte sau care dau temei a presupune că a murit în urma unui accident. Legiuitorul (în art. 52 C. civil) a dat posibilitate judecătorului ca în acest ultim caz ziua morții să fie considerată ziua în care persoana a dispărut fără veste în împrejurări ce prezentau primejdie de moarte sau care dau temei a presupune că a murit în urma unui accident. Însă acesta este un drept al judecătorului și nu este o obligație.

Declararea judecătorească a decesului are aceleași efecte juridice ca și moartea, adică drepturile persoanei încetează ori trec la moștenitori (art. 52 al.4), se deschide moștenirea cu toate efectele sale.

Declararea persoanei decedate nu exclude posibilitatea aflării ei în viață. Din acest considerent, hotărîrea judecătorească de declarare a persoanei decedate are efect juridic pentru ea și pentru alte persoane numai la domiciliul său, adică la locul unde a fost declarată moartă. Numai în acest loc se fac înscrieri în actele de stare civilă despre moartea ei, căsătoria cu această persoană se consideră desfăcută, bunurile ce îi aparțineau trec la moștenitor.

Regulile de repunere în drepturi a persoanei apărute sunt expuse în art. 53 al.2-4 C.civil. Din acest articol se deduc următoarele trei situații referitor la trecerea bunurilor persoanei declarate decedate:

- au trecut la dobînditor cu titlu gratuit;
- au trecut la dobînditor cu titlu oneros;
- au trecut la stat.

Conform art. 53 al.2, Cod civil indiferent de timpul prezentării sale, persoana declarată decedată poate cere oricărei persoane restituirea bunurilor care s-au păstrat și care au trecut cu titlu gratuit la această persoană, după declararea decesului său (de exemplu, moștenitorii, persoana căreia i-au fost donate bunurile). În principiu, dobînditorii bunurilor cu titlu gratuit, nu vor suferi prejudicii în urma restituirii bunurilor către persoana declarată decedată. Restituirea se efectuează după regulile stipulate la art. 374-375 Cod civil ținîndu-se cont și de dispozițiile art. 311. După ce hotărîrea judecătorească de declarare a morții este anulată, lucru fiind adus la cunoștința dobînditorului cu titlu gratuit al bunurilor persoanei declarate decedate, el este considerat posesor nelegitim (pînă la adoptarea hotărîrii, se consideră că dobînditorul are o posesiune legitimă, că a dobîndit dreptul de proprietate asupra acestor bunuri). Dacă dobînditorul refuză să restituie bunurile, persoana apărută este în drept să înainteze o acțiune prin care revendică bunurile. O dată cu restituirea bunurilor, se vor soluționa și alte probleme. Dobînditorul de bună-credință, în conformitate cu art.311 Cod civil poate cere restituirea cheltuielilor aferente întreținerii bunurilor. Dobînditorul poate reține îmbunătățirile aduse dacă ele pot fi separate. În caz contrar, are dreptul la restituirea valorii lor. Dobînditorul, în virtutea faptului că este de bună – credință , obține dreptul de proprietate asupra fructelor aduse de bun. În toate cazurile expuse, trebuie să se țină cont de art. 311 al.2 C.civil, conform căruia posesorul de bună-credință poate cere titularului de drept compensarea îmbunătățirilor, dacă acestea nu pot fi separate fără a se aduce prejudicii bunului, compensarea intervențiilor, sarcinilor, impozitelor și altor cheltuieli suportate pe parcursul posesiunii cu bună-credință a bunului, care nu se compensează prin folosirea bunului și a fructelor obținute, ținîndu-se cont de fructele care nu au fost percepute din culpa lui. Această regulă se aplică și cheltuielilor ce au avut ca urmare sporirea valori bunului dacă sporul valorii încă mai există la momentul predării bunului.

În articolul 52 al.2 C.civil, se prevede că bunurile pot fi restituite dacă s-au păstrat, adică dacă există în natură. În cazul în care bunurile nu s-au păstrat nu se poate cere costul lor (au dispărut ori au fost înstrăinate). De exemplu, dacă o casă ce aparținea persoanei declarate decedată a trecut la moștenitor și acesta a vîndut-o contra a 150 000 lei, după anularea hotărîrii de declarare a morții nu se poate cere moștenitorului suma aceasta.

În cazul în care bunurile au fost dobîndite cu titlu oneros, se aplică art.53 al.3 C.civil, conform căruia, după regula generală, persoana care a dobîndit cu titlu oneros bunurile persoanei declarate decedată va păstra aceste bunuri dacă a fost de bună-credință, adică la momentul dobîndirii nu știa că cel declarat mort este în viață. Această regulă este exprimată de art. 53 al.3 : “dobînditorul cu titlu oneros nu este obligat să restituie bunurile...”. De la această regulă există și o excepție, conform căreia dobînditorul la care bunurile persoanei declarată decedată au trecut pe bază de acte juridice cu titlu oneros este dator să le restituie, iar în cazul în care nu le are, să plătească valoarea lor în bani dacă se va face dovadă că atunci cînd le-a dobîndit, dobînditorul știa că cel declarat mort este în viață. Observăm că, în acest caz, legiuitorul sancționează dobînditorul de rea-credință (persoana care a știut că cel declarat mort este în viață), și anume în cazul în care bunul nu s-a păstrat,

el va fi ținut la plata costului acestuia. De la un asemenea dobânditor se pot cere și toate veniturile pe care le-a obținut pe durata posesiunii bunului (art. 312 C.civil).

Altfel este soluționat cazul când bunurile celui declarat mort au trecut pe baza dreptului de succesiune la stat. Dacă aceste bunuri au fost vândute, atunci după anularea hotărârii de declarare a decesului, persoanei i se restituie suma obținută din vânzarea bunurilor(art. 53 al.4 C.civil).

Un aspect delicat îl constituie și efectele hotărârii de anulare a declarării morții în domeniul dreptului familial. Astfel, dacă soția celui declarat decedat s-a căsătorit, în cazul reapariției acestuia va rămînea valabilă noua căsătorie.

Ce se întâmplă, însă în situația când soția celui declarat mort este de rea-credință, adică știe că el este în viață și, totuși încheie o altă căsătorie? Avînd în vedere faptul că legiuitorul nu face distincție între soția de bună-credință și cea de rea-credință, rezultă că nici efectele anulării hotărârii de declarare a morții nu pot fi diferite în dependență de intenția soției, de altfel, va fi și foarte greu să se dovedească reaua-credință a soțului.

În cazul în care se va restabili căsătoria între cel ce fusese declarat mort și soțul său, se va considera că aceasta nu a fost întreruptă (art.40 al.2 C.F.).

TEMA 11: PERSOANA JURIDICĂ - SUBIECT AL RAPORTULUI JURIDIC CI

- 1. Noțiunea și elementele constitutive ale persoanei juridice ca subiect al dreptului civil**
- 2. Înființarea persoanei juridice**
- 3. Capacitatea juridică civilă a persoanei juridice**
- 4. Atributele de individualizare a persoanei juridice**
- 5. Încetarea activității persoanei juridice**

-1-

Noțiunea și elementele constitutive ale persoanei juridice ca subiect al dreptului civil. Definiția: *Persoana juridică* o unitate organizațională ce dispune de patrimoniu distinct, activează în numele său și poartă răspundere de sine stătătoare, poate fi în calitate de reclamant sau reclamat în instanța, de judecată. Art. 55 alin.1 al CC al RM ne dă definiția persoanei juridice.

Semnele caracteristice: formează anumite calități ce sunt necesare, iar în ansamblu sunt destule pentru ca o organizație să fie recunoscută ca subiect al dreptului civil.

* *unitate organizațională* - este o organizație ce dispune de organe de conducere, administrare, control și revizie (deci are o structură, este bine organizată). Unirea persoanelor și a intereselor.

* *patrimoniu distinct* - formează baza materială a activității persoanei juridice. Fiecărei activități îi este necesar: tehnică, cunoștințe, mijloace bănești. Unirea acestora și deosebirea de patrimoniu persoanei ce formează această persoană juridică se numește *patrimoniu distinct*. Gradul distinctivității patrimoniului depinde de forma organizatorico - juridică.

* *răspunderea de sine stătătoare*, deci asociații persoanei juridice nu răspund pentru obligațiile persoanei juridice și invers.

* *activitatea în nume propriu* - posibilitatea dobândirii și exercitării drepturilor în nume propriu, precum și asumarea obligațiilor. "Numele" persoanei juridice o individualizează și este o premisă a dobândirii capacității juridice.

* *posibilitatea de a fi reclamant sau reclamat* (pârât) în instanța de judecată.

Legislația RM cunoaște următoarele categorii de persoane juridice:

- organizate în mod corporativ și organizate în baza calității de membru,
- dependente și independente,
- cu scop lucrativ (comerciale) și fără scop lucrativ (necomerciale),
- de drept public și de drept privat,
- persoane juridice cu drept de administrare operativă și persoane juridice cu drept de proprietate privată,
- persoane juridice de persoane și persoane juridice de capitaluri.

-2-

Înființarea persoanei juridice. Persoana juridică se înființează după voința fondatorilor, dar statul în interesul tuturor participanților verifică legalitatea fondării lor. Din acest considerent înregistrarea de stat a persoanelor juridice este obligatorie.

În calitate de fondatori a persoanei juridice pot apărea proprietarii de patrimoniu, organul împuternicit sau persoanele care au depus un aport, nefiind obligatoriu de a participa în activitatea subiectului ca în cazul fondurilor.

Dreptul civil tradițional scoate în evidență următoarele metode de înființare a persoanelor juridice:

- libera asociere, astfel se constituie societățile comerciale;
- în baza actului unui organ de stat competent, astfel se constituie persoanele juridice de drept public.

În ambele cazuri persoanele juridice trebuie înregistrate. Persoanele juridice cu scop lucrativ, societățile comerciale au o procedură unică de înregistrare.

Actele de constituire a persoanei juridice este **contractul de constituire** și **statutul**. Contractul de constituire se încheie, iar statutul se aprobă de către fondatori. Persoana juridică se consideră constituită din momentul înregistrării de stat, iar persoana juridică de drept public se consideră constituită din momentul intrării în vigoare a actului normativ prin care se aprobă regulamentul sau statutul ei. Data înregistrării de stat se înscrie în registrul de stat, fiind accesibil oricărei persoane. În cazul încălcării modului de constituire sau a cerințelor legii privind actele de constituire atrag refuzul înregistrării de stat. Persoana juridică este supusă reînregistrării doar în cazul prevăzut de lege.

Persoana juridică este perpetuă, dacă actul de constituire nu prevede altfel.

- 3 -

Persoana juridică ca și alte subiecte ale dreptului civil dispune de capacitate juridică civilă. **Capacitatea juridică civilă** apare din momentul înregistrării de stat a persoanei juridice și atribuie acestei persoane calitatea de subiect de drept. Capacitatea juridică civilă a persoanei juridice încetează la data radierii din registrul de stat. Aceste momente și deosebesc capacitatea persoanei fizice de cea a persoanei juridice. Capacitatea juridică civilă a persoanei juridice este formată din capacitatea de folosință și capacitatea de exercițiu. Capacitatea de folosință a persoanelor juridice cu scop lucrativ este generală, iar a persoanelor juridice cu scop nelucrativ este specială. Capacitatea generală de folosință acordă persoanei dreptul de a desfășura orice activitate neinterzisă de lege, chiar dacă nu este prevăzut de actele de constituire. Însă, față de persoana fizică care are o capacitate de folosință generală în sensul că poate avea orice drept patrimonial sau nepatrimonial, persoana juridică are capacitate de folosință specială, neavând posibilitatea de a avea orice drept sau obligație. Persoana juridică activează cu un scop determinat în actele de constituire și nu are dreptul de a încălca acest scop. Recunoașterea capacității depline de folosință este necesar în condițiile relațiilor economice de piață pentru a nu impune antreprenorii deseori de ași modifica actele de constituire. Exercițarea unor genuri de activitate necesită obținerea unei permisiuni speciale, a licenței. Din acest considerent nu se refuză acordarea licenței pe motivul că genul de activitate nu este stabilit de documentele de constituire. Categoriile genurilor de activitate licențiate sînt date în legea RM privind licențierea unor genuri de activitate nr.451-XV din 30.07.2001 publicată în Monitorul Oficial al RM nr.108-109 din 06. 09. 2001. Numai obținerea licenței (din momentul obținerii sau momentul indicat în licență) îi dă posibilitate persoanei de a desfășura genul de activitate dat. Dreptul de a desfășura această activitate încetează odată cu expirarea licenței dacă legea nu prevede altfel.

Potrivit legislației persoana juridică poate fi limitată în drepturi doar în cazurile și în modul stabilit de lege.

Pentru participarea în circuitul civil persoana juridică are nevoie și de **capacitatea de exercițiu**. Spre deosebire de persoanele fizice de exercițiu a persoanelor juridice apare și încetează odată. Disponerea persoanei juridice de capacitatea de exercițiu îi permite ca prin acțiunile proprii să-și dobândească drepturi și să-și asume obligații *personal*.

Activitatea persoanei juridice reprezintă activitatea oamenilor ce o formează, deoarece numai oamenii sunt capabili de a exercita acțiuni volitive. Rolul lor este realizarea capacității de exercițiu a persoanei juridice. Unii participanți prin acțiunile proprii dobândesc drepturi și obligații pentru persoana juridică, alții își exercită drepturile sale și își execută obligații asumate personal.

Dobândirea drepturilor și asumarea obligațiilor este prerogativa organelor de conducere a persoanei juridice – care este un termen juridic ce reprezintă o persoană (organ unipersonal) sau o grupă de persoane (organ colegial) ce reprezintă interesele persoanei juridice în raport cu alte subiecte de drept fără împuterniciri (fără mandat, procură). Acțiunile persoanei ce formează organul de conducere sunt calificate ca acțiuni ale persoanei juridice. Organele de conducere realizează capacitatea de folosință și de exercițiu, și se formează în scopul formării și exprimării voinței persoanei juridice. La aceste organe se atribuie: adunarea generală, directorul, directorul general, președintele.

Persoana juridică poate avea necesitatea de a săvârși acțiuni în afara locului unde se găsește permanent. În acest scop ea poate forma în o altă localitate o subdiviziune în forma de **filială** sau **reprezentanță**. *Reprezentanța* este o subdiviziune separată a persoanei juridice situată în afara sediului acesteia, care o reprezintă și îi apără interesele (art.103). *Filiala* se constituie în scopul desfășurării unei din activitățile persoanei juridice. Filialele și reprezentanțele formate capătă bunuri de la întreprinderea care le-a format rămânând a fi proprietatea întreprinderii fondatoare. Ne fiind persoane juridice desinestătătoare (art.102 alin.2 și art.102 alin.2), ele nu pot participa în circuitul civil ca subiecte de sinestătătoare. Pentru îndeplinirea funcțiilor filialele și reprezentanțele iau procură de la persoana juridică.

-4-

Atributele de individualizare a persoanei juridice. În raporturile civile persoana juridică se individualizează din masa de persoane juridice prin :

* **sediul**, care reprezintă locul unde se afla organele de conducere. Sediul este indicat în actele de constituire. Pe această adresă se înregistrează persoana juridică. Sediul este necesar pentru înaintarea pretențiilor, acțiunilor în instanța de judecată, executarea obligațiilor, a hotărârilor, pentru aplicarea corectă a actelor organelor locale. Stabilirea și schimbarea sediului sînt opozabile terților din momentul înregistrării de stat. Adresa poștală a persoanei juridice este cea de la sediu, însă persoana juridică poate avea și alte adrese pentru corespondență. Toate documentele intrate la sediul persoanei juridice se consideră recepționate de către persoana juridică. În cazul modificării sediului persoana juridică este obligată să publice în Monitorul Oficial al RM despre modificare sub sancțiunea plății de daune-interese.

* **denumirea** persoanei juridice este reglementat prin art.66 al Codului Civil al RM. Denumirea persoanei juridice trebuie să fie exprimată în limba de stat și să conțină forma de organizare juridică. Înregistrarea unei denumiri este respinsă dacă coincide cu o altă denumire a unei persoane deja înregistrată. Se interzice de a utiliza în denumirea persoanei juridice a sintagmelor ce contravin prevederilor legale, normelor morale, nume proprii, dacă nu coincid cu numele participanților, dacă nu există acordul persoanei respective sau al moștenitorilor ei cu privire la folosirea numelui.

Persoana juridică nu este în drept de a utiliza cuvinte în denumirea sa care ar induce în eroare privitor la forma sa. Persoana juridică este obligată să utilizeze numai denumirea care a fost înregistrată. Utilizarea unei alte denumiri atrage repararea prejudiciului și interzicerea utilizării. În cazul modificării denumirii persoana juridică este obligată să publice acest fapt în Monitorul Oficial al RM sub sancțiunea plății de daune-interese. În actul emis de persoana juridică trebuie să se menționeze denumirea, numărul înregistrării de stat, codul fiscal, sediul sub sancțiunea plății de daune-interese.

-5-

Încetarea activității persoanei juridice. Activitatea persoanelor juridice încetează în cazul reorganizării și lichidării persoanei juridice. Reorganizarea poate avea loc în următoarele forme:

- **fuziune**, care include *contopirea și absorbția*,
- **dezmembrare**, care poate avea loc prin *divizare și separare*,
- **transformare**.

În cazul reorganizării încetează activitatea subiectului, însă, drepturile și obligațiile nu încetează ele se transmit prin succesiune persoanelor formate.

Reorganizare, după regula generală, are loc la decizia proprie a subiectului. Reorganizarea liberă prin fuziune sau reorganizare necesită acordul Ministerului Economiei (organul de stat care duce politica antimonopol) în scopul de a nu încălca legea privind limitarea concurenței libere. Reorganizarea prin divizare sau separare se efectuează în baza unei hotărâri judecătorești. Aceasta are loc în cazul persoanelor ce au o situație dominantă pe piață. Reorganizarea produce efecte numai din momentul înregistrării de stat a noii persoane, cu excepția reorganizării prin absorbție, care produce efecte de la data înregistrării modificărilor în actele de constituire ale persoanei juridice absorbante.

Reorganizarea se realizează prin *actul de transmitere*, care se elaborează în cazul contopirii, absorbției, transformării sau prin bilanțul de repartitie în cazul divizării și se parării. În actul de transmitere sau bilanțul de divizare trebuie să se conțină dispoziții cu privire la succesiunea întregului patrimoniu al persoanei juridice reorganizate, în privința tuturor drepturilor și obligațiilor față de toți debitorii și creditorii acesteia. Actul de transmitere, și bilanțul de repartitie se confirmă de fondatorii persoanei juridice sau de organul împuternicit al persoanei juridice prin lege sau act de constituire.

Statul- subiect al dreptului civil: Regimul juridic al statului și ale formațiunilor statale au un rol important în circuitul civil, deoarece sunt împlinite elementele juridice publice și private. Statul - subiect al

dreptului civil depinde de amplasarea lui în dreptul public. Statul este purtător al suveranității, este unic și indivizibil, deci, ca subiect al dreptului civil de asemenea este indivizibil.

DREPTURILE REALE

TEMA 1. TEORIA GENERALĂ A PATRIMONIULUI

1. *Noțiunea de patrimoniu.*
2. *Teoriile despre patrimoniu*
3. *Caracterele juridice ale patrimoniului.*
4. *Funcțiile patrimoniului.*

-1-

Înainte de a defini noțiunea de patrimoniu este necesar să precizăm că din punct de vedere structural raportul juridic civil este alcătuit din 3 elemente: subiecte, conținut și obiect. Subiecte ale raportului juridic pot fi persoanele fizice și juridice. Prin conținutul raportului juridic civil înțelegem dreptul subiectului și obligațiile corelative, care se nasc în favoarea și respectiv sarcina subiecților sau părților sale. Obiectul raportului juridic constă în acțiunea acțiunea sau inacțiunea la care este îndrituit subiectul activ și la care este îndatorat subiectul pasiv.

Drepturile și obligațiile subiecților raportului de drept civil. Sînt susceptibile de diverse clasificări în funcție de anumite criterii. Una dintre cele mai importante clasificări este în drepturi și obligații patrimoniale și drepturi și obligații nepatrimoniale.

Termenul de Patrimoniu se circumscrie exclusiv sferei drepturilor și obligațiilor patrimoniale. Dar așa cum s-a arătat în doctrina juridică, drepturile și obligațiile patrimoniale ale unei persoane pot fi abordate în două moduri. În primul rînd fiecare drept și fiecare obligație aparținînd unui subiect de drept civil poate fi analizat sau analizată de sinestătător, separat, făcînd abstracție de orice legătură cu celelalte drepturi și obligații ale aceleiași persoane.

Pentru înțelegerea și definirea noțiunii de patrimoniu ne interesează însă cel de-al doilea mod de abordare. Astfel, drepturile și obligațiile patrimoniale pot fi privite globalist, ca o totalitate sau universalitate juridică aparținînd unei persoane, făcînd abstracție de individualitatea fiecărui drept și fiecărei obligații în parte. Acest mod de abordare a drepturilor și obligațiilor ne conduc la noțiunea de patrimoniu.

Astfel, patrimoniul este definit ca fiind totalitatea drepturilor și obligațiilor patrimoniale aparținînd unei persoane fizice sau juridice determinată, privite ca o sumă de valori active și pasive, strîns legate între ele. Această definiție este reflectată și în noul Cod civil prin art.284 al.1.

Analizînd această definiție, rezultă că patrimoniul este alcătuit dintr-o latură activă și alta pasivă. Activul patrimonial este format din valoarea tuturor drepturilor patrimoniale ale unei persoane determinate. Pasivul patrimonial constă în valoarea tuturor obligațiilor patrimoniale ale aceleiași persoane. Activul și pasivul se găsesc într-o strînsă legătură. Este necesar a menționa că patrimoniul cuprinde numai drepturile și obligațiile cu conținut economic ce pot fi evaluate în bani. Rezultă, că nu vor face parte din patrimoniul drepturilor și obligațiilor care nu au conținut economic, cum sînt drepturile și obligațiile publice sau politice, drepturile personale nepatrimoniale.

-2-

Evoluția concepțiilor despre patrimoniu a fost strîns legată de fazele și etapele de dezvoltare a societății omenești moderne și contemporane. Două teorii sau concepții au fost reținute de doctrina juridică: teoria personalistă a patrimoniului și teoria patrimoniului – de afecțiune.

Aceste două teorii pot fi considerate clasice, fiecare avînd neajunsurile sale. De aceea, în literatura de specialitate la momentul de față se vorbește de a treia teorie mixtă sau eclectică.

Teoria personalistă

Ea a fost elaborată în spațiul doctrinei juridice din Franța fiind acceptată pînă la sfîrșitul sec.XIX. Potrivit acestei teorii, patrimoniul ar constitui unul dintre atributele personalității umane, adică este strîns legat de persoana fizică. Tot conform acestei concepții, patrimoniul ar avea următoarele trăsături specifice:

- numai persoanele pot avea un patrimoniu;
- patrimoniul nu poate fi separat de persoana căreia îi aparține, fiind inalienabil.

Această teorie corespundea realităților pînă la sfîrșitul secolului XIX, cînd întreprinderile aveau forma societăților de persoane. Caracterul individual al patrimoniului, a constituit explicația și fundamentul posibilității angajării răspunderii

nelimitate a întreprinderilor, cu întreaga lor avere, față de creditorii întreprinderii. Însă, în ultimele decenii a secolului XIX devin tot mai numeroase întreprinderile de capital sub forma societăților pe acțiuni. Capitalul acestor societăți este constituit din acțiuni liber transmisibile și răspunderea acționarilor este limitată doar la valoarea acțiunilor pe care le dețin din capitalul societății. În aceste condiții regula indivizibilității patrimoniului nu mai corespunde realității, deoarece limitându-se răspunderea - se divizează patrimoniul. Astfel, regula diviziunii patrimoniului a permis crearea condițiilor pentru toate persoanele de a participa în calitate de acționari la 2 sau mai multe societăți comerciale, știind că răspunderea este limitată doar la întinderea aportului la capitalul social. În aceste condiții a fost formulată cea de-a doua teorie.

Teoria patrimoniului – de afectare

Ea a fost elaborată în dreptul german, fiind preluată și de doctrina juridică din alte țări. Potrivit acestei teorii, ideea că numai persoanele pot avea patrimoniul nu este exactă, deoarece patrimoniul există ori de câte ori anumite bunuri sunt afectate unui anumit scop, fără ca pentru existența lui să fie nevoie de crearea unei persoane juridice. Așa se explică faptul că una și aceeași persoană poate avea 2 sau mai multe patrimonii, un patrimoniu general și unul sau mai multe speciale. Existența fiecărui patrimoniu este dependentă de scopul, de afectarea pe care persoana respectivă a dat-o unei anumite mase din bunurile sale. Această teorie permite întreprinzătorilor să participe cu acțiuni la mai multe societăți comerciale, însoțită de limitarea răspunderii pentru datoriile fiecărei societăți la capitalul afectat activității acesteia.

Cu toate acestea teoria este criticabilă, deoarece ignoră cu desăvârșire existența persoanei ca subiect de drept. Acesta este motivul pentru care în literatură s-a formulat o altă teorie, care a preluat unele din elementele celorlalte 2 teorii. Astfel, din teoria patrimoniului – personalitate trebuie reținute afirmațiile că patrimoniul aparține obligatoriu unei persoane și că orice persoană are un singur patrimoniu. Unicitatea patrimoniului nu exclude însă divizibilitatea lui. De asemenea raportându-ne la teoria patrimoniului – scop este necesar să reinem și ideea de scop sau afectare pentru a demonstra că patrimoniul deși unic poate fi totuși divizat. În așa fel se formează și cea de-a treia teorie – mixtă.

-3-

Având în vedere teoriile menționate mai sus putem determina și caracterele juridice ale patrimoniului:

1. Este o universalitate juridică – adică patrimoniul este o totalitate de drepturi și obligațiuni patrimoniale, care aparțin unei persoane. Fiecare dintre aceste drepturi și obligații pot suferi modificări (naștere, transformare, stingere) care nu alterează existența patrimoniului.

2. Unicitatea patrimoniului – prin acest caracter înțelegem o persoană fizică sau juridică poate avea și are un singur patrimoniu.

3. Inalienabilitatea patrimoniului – deși persoanele fizice pot înstrăina un drept sau o obligație, ele nu pot transmite altei persoane prin acte între vii, întregul lor patrimoniu. Transmisiunea întregului patrimoniu al persoanei juridice are loc numai în cazul încetării lor în urma reorganizării prin divizare totală sau comasare.

4. Divizibilitatea patrimoniului – patrimoniul este divizibil, în 2 sau mai multe grupe sau mase de drepturi și obligații, fiecare având o anumită destinație. În ce privește persoana fizică divizibilitatea patrimoniului este prevăzută de lege în cazul soților. Astfel patrimoniul unei persoane căsătorite este divizat în: grupa drepturilor și obligațiilor proprii și grupa drepturilor și obligațiilor comune. Așa fiind creditorii personali ai unuia din soți pot urmări numai bunurile proprii ale acestuia.

Importanța deosebită pe care o prezintă patrimoniul în dreptul nostru rezultă din funcțiile sale care răspund nu doar întrebărilor teoretice, dar și necesităților de ordin practic, ele permițând și explicând producerea unor consecințe juridice impuse de nevoile circuitului civil.

-4-

Patrimoniul îndeplinește trei funcții:

- 1) constituie gajul general al creditorilor chirografari;
- 2) explică și face posibilă subrogația reală cu titlu universal;
- 3) face posibilă transmisiunea universală și cu titlu universal a drepturilor și obligațiilor.

1. Creditorii chirografari sînt acei creditori care nu dispun de o garanție reală – gaj – asupra unui bun determinat din patrimoniul debitorului prin care să le fie asigurată creanța în cazul în care debitorul nu o execută de bunăvoie. Creditorii chirografari au în schimb un drept de gaj general asupra întregului patrimoniu al debitorului.

Patrimoniul constituie singura garanție generală a tuturor creditorilor titularului său. Cu alte cuvinte, debitorul răspunde față de creditorii săi pentru îndeplinirea obligațiilor pe care le are, cu întregul patrimoniu. În acest mod creditorii își pot satisface dreptul lor de creanță prin urmărirea oricărui bun ce se află în patrimoniul debitorului său în momentul cînd creanța lor a devenit exigibilă.

2. Cuvîntul subrogație înseamnă înlocuire. În dreptul civil subrogația este de 2 feluri:

- a) personală;
- b) reală.

Subrogația personală constă în înlocuirea unuia dintre subiectele raportului juridic de obligații civile cu o altă persoană.

Subrogația reală este înlocuirea unei valori cu altă valoare, a unui lucru cu alt lucru și poate fi:

a) subrogație reală cu titlu universal; b) subrogație reală cu titlu particular.

a. Subrogația reală cu titlu universal înseamnă înlocuirea automată a unei valori cu altă valoare în cuprinsul unui patrimoniu. Subrogația este cu titlu universal deoarece se înlocuiește o valoare cu altă valoare, făcându-se abstracție de individualizarea lucrului care iese și a celui care intră în locul său într-un anumit patrimoniu.

Subrogația reală cu titlu universal este în strânsă legătură cu gajul general al creditorilor. Având în vedere că debitorul își poate înstrăina bunurile ce le are în patrimoniu, ele nefiind indisponibilizate, subrogația reală cu titlu universal asigură conținutul gajului general, valoarea bunului înstrăinat fiind înlocuită cu valoarea primită în schimb. În urma subrogației, creditorii vor putea urmări bunul concret existent în patrimoniul debitorului lor la data urmării.

Importanța practică a subrogației cu titlu universal se relevă în cazul împărțirii unui patrimoniu. Așa de pildă, în cazul sistării indiviziunii, în ipoteza în care bunurile ce intră în alcătuirea ei sau unele dintre ele nu pot fi împărțite în natură, se recurge la procedeul înstrăinării lor, iar sumele de bani obținute în acest fel, iau locul bunurilor înstrăinate.

b. Subrogația reală cu titlu particular constă în înlocuirea unui bun individual determinat, cu alt bun, privit izolat.

3. Transmisiunea universală și cu titlu universal constă în transmiterea de la o persoană la alta a unui patrimoniu în întregul său, ori după caz a unei cote părți dintr-un patrimoniu. În lipsa conceptului de patrimoniu ca entitate juridică distinctă, asemenea transmisiuni ar fi imposibil de explicat.

Transmisiunea universală intervine atunci când se transmite întregul patrimoniu nefracționat de la o persoană la altă persoană. Astfel, în cazul decesului unei persoane, întregul patrimoniu succesoral poate fi cules în totalitate de un singur moștenitor.

Transmisiunea cu titlu universal constă în transmiterea fracționată a întregului patrimoniu al unei persoane la două sau mai multe persoane sau în desprinderea unei părți dintr-un patrimoniu pentru a reveni altei persoane. În cazul persoanelor fizice, transmisiunea cu titlu universal are loc numai la decesul lor, în situația când patrimoniul succesoral este dobândit pe cote părți de către 2 sau mai mulți moștenitori. Este întâlnită și la persoanele juridice cu prilejul reorganizării lor prin divizare.

TEMA 2. TEORIA GENERALĂ A POSESIEI

1. Precizări prealabile.

2. Elementele constitutive ale posesiei. Calitățile și viciile posesiei.

3. Dobândirea și pierderea posesiei.

4. Intervertirea titlurilor.

5. Efectele posesiei.

-1-

Dacă îl vom căuta pe marele civilist român, academicianul I. Filipescu vom spune că „posesia se află la baza drepturilor reale și constituie manifestarea exterioară sau semnul exterior al existenței acestora”.

Noul cod civil nu definește posesia, de aceea vom prelua definiția dată de doctrină. Astfel: „Posesia este o stare de fapt rezultând din exercitarea aparentă a unui drept de către cei ce dețin materialmente un bun, cu voința de a exercita asupra acestuia prerogativele dreptului de proprietate sau ale altui drept real” (D. Lupulescu)

Rezultă că posesia este stăpînirea efectivă a unui lucru, puterea de fapt asupra lucrurilor, executarea actelor de folosință asupra lor ca și cum posesorul ar fi proprietarul lucrurilor respective. Astfel de exemplu, posesia poate consta în: stăpînirea în fapt a unui autoturism, a unei case, exercitarea în fapt a unui drept de uzufruct sau de servitute.

Ca stare de fapt, independență de dreptul real asupra lucrului, posesia este apărută de lege, prin efectele juridice pe care le produce în favoarea posesorului. Aceasta înseamnă că posesorul are anumite drepturi, în simpla sa calitate de posesor.

Această protecție juridică se explică prin ocrotirea posesiei se realizează însăși apărarea dreptului real.

În literatura de specialitate se menționează că este necesar de a distinge noțiunile de: posesie, proprietate și deținere precară. Astfel atunci când persoana doar deține material un bun, neavînd intenția și voința de ase comporta ca un proprietar și de a săvîrși acte materiale de deținere a bunului pentru sine, nu suntem în prezența unei posesii, ci a unei dețineri precare. Deținerea precară continuă din acte materiale de deținere a bunului de către o persoană, neexistînd intenția de a le stăpîni, de al posedă pentru sine sub nume de proprietar, ci în numele altuia (de exemplu chiriașul, depozitarul, mandatarul). Deci deținătorii precari dețin lucrul pentru altul, ei fiind obligați să restituie bunul la termen sau la cererea proprietarului.

Posesia nu poate fi confundată, de asemenea, nici cu proprietatea sau cu alte drepturi reale: posesia fiind o stare de fapt, pe cînd proprietatea este o stare juridică.

În practică, posesorul este, însă, cel mai adesea chiar însuși proprietarul sau titularul altui drept real asupra bunului. Chiar și în acest caz. Posesia se deosebește de proprietate, pentru că e ocrotită ca o simplă stare de fapt, fără a fi nevoie ca posesorul să facă dovada proprietății, atunci cînd își apără posesia. De asemenea, nu trebuie confirmate drepturile posesorului

ce rezultă din protecția oferită lege posesiei cui dreptul de a posedea. Dreptul de a posedea îl are numai proprietarul sau titularul altui drept real, în timp ce posesorii de fapt posedă fără a avea dreptul de a posedea, iar drepturile care izvorăsc pentru ei din posesie sunt consecințe juridice ale posesiei și nu efecte ale dreptului de a posedea.

-2-

Din explicațiile prezentate mai sus rezultă că pentru existența posesiei sunt necesare două elemente:

- 1) unul material (corpus)
- 2) altul psihologic, intențional (animus)

Elementul material sau corpus constă în totalitatea faptelor materiale de stăpânire, transformare și folosință exercitate direct asupra lucrului. Elementul corpus se poate materializa și în anumite acte juridice pe care posesorul le încheie cu privire la acel bun (de exemplu contractul de depozitare).

Elementul psihologic sau animus constă în intenția sau voința celui care posedă de a exercita stăpânirea bunului pentru sine, adică sub nume de proprietar.

Cu toate acestea, pentru a putea produce efecte juridice posesia trebuie să fie utilă. Astfel art.335 alin.1 prevede „cu excepția cazurilor expres prevăzute de lege, nu poate produce efecte juridice decât posesiune utilă”.

Dar pentru a fi utilă, posesiunea trebuie să întrunească anumite calități:

1. Continuitatea; 2. Să nu fie tulburată; 3. Să fie publică; 4. Să nu fie precară.

Cît privește viciile posesiei acestea sunt situațiile inverse ale calităților sale, contrariul lor. Prin urmare, viciile posesiei sunt:

- a) discontinuitatea; b) violența; c) clandestinitatea; d) precaritatea.

Conform art.335 al.3 „posesiunea este discontinuă atîta timp cît posesorul o exercită cu intermitențe anormale în raport cu natura bunului”. Totuși, este suficient ca actele de stăpânire să se exercite cu regularitate normală, după natura bunului. De altfel art.306 C.C. prevede: „dacă persoana a posedat bunul la începutul și la sfîrșitul unei perioade, se prezumă că a posedat neîntrerupt pe parcursul întregii perioade”.

Discontinuitatea are caracter temporar, adică ea durează pînă cînd actele de stăpânire devin regulate și normale. De asemenea, este un viciu absolut, deoarece poate fi invocată de către orice persoană, care are interes să paralizeze efectele posesiei.

De asemenea, cum s-a menționat mai sus, pentru a fi utilă posesiunea trebuie să fie netulburată sau pașnică. În art.335 alin.4 C.C. se prevede că: „posesiunea este tulburată atîta timp cît este dobîndită sau conservată prin acte de violență fizică sau morală, care nu sunt provocate de altă persoană”. Deci pentru a fi neviciată, posesiunea trebuie să fie începută și menținută sau conservată în mod pașnic, fără violență.

Pe lîngă calitățile menționate, posesiunea trebuie să fie și publică, adică să fie exercitată în văzul tuturor. Contrariul acestei calități este clandestinitatea. Art.335 alin.5 prevede că: „posesiunea este clandestină dacă se exercită astfel încît nu poate fi cunoscută”.

Clandestinitatea este un viciu relativ temporar.

Cît privește precaritatea art.335 alin.6 prevede că: „posesiunea este precară cînd nu se execută sub nume de proprietar”. Posesia este precară în cazul în care nu are elementul intențional animus.

-3-

Conform art.303 C.C. „posesiunea se dobîndește prin exercitarea voită a stăpînirii de fapt a bunului”.

Posesiunea se dobîndește prin întrunirea cumulativă a celor două elemente – corpus și animus. Elementul material al posesiei poate fi dobîndit și exercitat fie personal de către posesor, fie printr-un reprezentant, cum sunt: locatarul, depozitarul, mandatarul etc. În ce privește animus, fiind un element de natură psihică, trebuie să fie prezent, direct și nemijlocit, în persoana posesorului. El nu se poate dobîndi și exercita prin altul. De la această regulă se admite o singură excepție. Astfel, persoanele lipsite de capacitatea de executare dobîndesc și exercită elementul intențional al posesiei prin reprezentanții lor legali.

Probațiunea elementului intențional este însă foarte dificil de realizat. De aceea, legea instituie o prezumție a execuției acestui element, dedusă din elementul material al posesiei. Astfel, art.305 alin.1 C.C. prevede că: „posesorul este prezumat proprietar al bunului dacă nu este dovedit că a început a posedea pentru un altul”.

Conform art.314 alin.1 C.C. „posesiunea încetează dacă posesorul a renunțat definitiv și expres la stăpînirea de fapt a bunului sau pierde în alt mod stăpînirea de fapt asupra lui”.

Posesia se pierde prin dispariția celor două elemente ale sale, ceea ce are loc în caz de înstrăinare a posesiei sau în caz de abandon, cînd posesorul părăsește bunul cu intenția de a renunța la posesiunea lui. Elementul material al posesiei se pierde atunci cînd bunul a intrat în stăpînirea altei persoane, de exemplu prin furt. Elementul intențional se pierde atunci cînd posesorul înstrăinează lucrul respectiv, iar dobînditorul îl închiriază înstrăinătorului. Prin aceasta fostul posesor se transformă într-un simplu deținător precar.

În art.303 alin.3 C.C. este stabilită o prezumție de intervertire a titlului întrucât se stabilește că posesorul care a început să posedze pentru altul se presupune pînă la proba contrară, că și-a păstrat aceeași calitate.

Posesia precară devine prin intervertire neprecară și aceasta poate realiza în mai multe feluri. În Codul civil nu sunt reglementate aceste cazuri, de aceea vom recurge la literatura de specialitate în care se menționează că posesorul poate schimba posesia pe care nu o exercită sub nume de proprietar în posesie utilă în câteva moduri.

1. Cînd deținătorul lucrului primește bună – credință de la o terță persoană, alta decît adevăratul proprietar, un titlu translativ de proprietate în privința lucrului ce-l deține (de exemplu: chiriașul cumpără bunul închiriat de la cineva pe care îl crede proprietar, dar acesta nu are calitatea respectivă). Din momentul în care cumpără el devine posesor.

2. Cînd deținătorul lucrului neagă dreptul celui de la care ține posesiunea prin acte de rezistență la exercițiul dreptului său (de exemplu chiriașul refuză să plătească chiria invocînd că este proprietar și nu chiriaș).

3. Cînd deținătorul strămută posesiunea lucrului, printr-un act cu titlu particular translativ de proprietate, la altul care este de bună credință. Deci, dacă cel care transmite un lucru, nu era proprietar, ci deținător precar, cel care primește lucrul va fi un posesor adevărat pentru că posesia sa se bazează pe acel act și nu pe titlul precar al celui care i-a transmis lucrul.

Deși constituie o stare de fapt, posesia generală, potrivit legii civile importante efecte juridice. Aceste efecte sunt următoarele:

a) posesia creează o prezumție de proprietate în favoarea posesorului, astfel orice posesor al unui bun este în aparență proprietarul său. Prin urmare pînă la proba contrară posesorul este prezumat a fi proprietarul bunului, în caz de litigiu, nu este ținut să aducă și alte probe pentru a dovedi că este proprietarul acelui bun.

b) posesorul de bună-credință a unui bun frugifer dobîndește în proprietate fructele bunului pe care îl posedă.

Prin fruct se înțelege venitul, sporul și produsele pe care le dă acest lucru. În conformitate cu legislația civilă fructele se cuvin proprietarului bunului, cu o excepție, și anume art.310 C.C. prevede că fructul bunului se constituie proprietate a posesorului legitim, adică a posesorului de bună-credință (art.307 C.C.)

Bună-credință însă încetează dacă proprietarul sau o altă persoană cu drept preferențial înaintează posesorului pretenții întemeiate.

c) posesia este apărată prin acțiunile posesorii;

d) uzucapiunea.

TEMA 3: DREPTUL DE PROPRIETATE. CONSIDERAȚII GENERALE

1. Definiția și conținutul dreptului de proprietate.

2. Caracterele dreptului de proprietate.

3. Structura generală a dreptului de proprietate: dreptul de proprietate publică și dreptul de proprietate privată.

Proprietatea este atît în sens economic cît și juridic expresia supremă a accesului oamenilor la posesia, folosința și dispoziția bunurilor. Fiind, deci, un mod de realizare a unei puteri umane asupra bogățiilor, proprietatea a constituit obiectul unor dispute seculare. Aceste dispute pot fi circumscrise în sfera a două mari cuvinte. Primul curent a fost întemeiat de susținătorii proprietății colective și cel care a avansat această idee a fost Platon, mai apoi fiind urmat de Marx Eng. Cel de-al doilea curent este reprezentat de apărătorii proprietății private, cum au fost Aristotel, Auguste Comte și alții care au subliniat meritele și avantajele proprietății private ca instrument și stimul economic, garanție a libertății individuale, izvor de bogăție, prosperitate.

Ambele concepte și-au pus amprenta asupra doctrinei juridice și mai ales au influențat activitatea de elaborare a normelor juridice și încercările de formulare a definiției dreptului de proprietate. Juriștii din statele comuniste au susținut necesitatea lichidării proprietății private și transformarea ei în proprietate socialistă al cărui titular este statul comunist.⁶

Doctrina juridică din țările occidentale a formulat definiții ale dreptului de proprietate, avînd ca premiză principală faptul că el constituie unul dintre drepturile fundamentale ale omului, condiției indispensabilă a unei economii de piață.

⁶ L. Top., op. cit., p.28 -29

În perioada actuală există mai multe definiții ale dreptului de proprietate formulate de doctrinari⁷, dintre care ne vom opri la următoarea: dreptul de proprietate este acel drept real care conferă titularului său atributele de posesie, folosință și dispoziție asupra unui bun, atribute pe care numai el (proprietarul) le poate exercita în plenitudinea lor, în putere proprie și interesul său propriu cu respectarea normelor juridice în vigoare⁸.

Unele definiții se referă doar la suma de atribute recunoscute proprietarului, așa cum a procedat legiuitorul nostru în noul cod civil (art.315 al.1). Dar trebuie de menționat că sînt numeroase situațiile cînd o parte a acestor atribute sînt exercitate de o altă persoană decît proprietarul, de regulă, pe temeiul unui drept real, derivat din dreptul de proprietate. Acesta este motivul pentru care se pune întrebarea prin ce se deosebește proprietarul de alte persoane care exercită unele atribute ce alcătuiesc conținutul juridic al dreptului de proprietate. Astfel, spre deosebire de titularii altor drepturi subiective asupra aceluiși bun, proprietarul exercită atributele juridice ale dreptului de proprietate în putere proprie și interes propriu. Exerțîndu-și atributele în putere proprie, proprietarul nu este subordonat nimănui, doar legii. Toate celelalte persoane, altele decît proprietarul exercită aceste atribuții nu numai respectînd legea, dar țînînd cont și de restricțiile pe care le impune proprietarul bunului.

În al doilea rînd, proprietarul exercită atributele dreptului de proprietate în interesul său propriu. Fără îndoială că și titularii altor drepturi reale sau de creanță prin exercitarea acestor atribute urmăresc realizarea unor interese proprii. Totuși, proprietarul se deosebește prin aceea că este singurul subiect care exercită direct sau indirect (prin alte persoane) plenitudinea atributelor proprietății în interesul său propriu.

Cît privește conținutul juridic al dreptului de proprietate, el este dreptul real cel mai deplin, deoarece este singurul care conferă titularului său trei atribute: posesia, folosința și dispoziția.

Posesia constă în posibilitatea proprietarului de a stăpîni bunul ce-i aparține în materialitatea sa comportîndu-se față de toți ceilalți toți ceilalți ca fiind titularul dreptului de proprietate.

Folosința conferă proprietarului facultatea de a întrebuința bunul său percepînd în proprietatea sa toate fructele pe care acesta le produce. Atributul de dispoziție este alcătuit din dreptul de dispoziție materială și dreptul de dispoziție juridică. Dreptul de dispoziție materială este posibilitatea proprietarului de a dispune de substanța bunului adică de al transforma, consuma sau al distruge. Dispoziția juridică se concretizează în posibilitatea proprietarului de a înstrăina dreptul de proprietate cu titlul oneros sau gratuit, prin acte între vii sau morțiș cauza, de al greva cu drepturi reale derivate⁹.

-2-

La fel ca alte drepturi subiective, dreptul de proprietate prezintă mai multe caractere proprii, care îl deosebesc față de toate celelalte drepturi reale. Astfel, dreptul de proprietate are următoarele caractere:

a) absolut și inviolabil dreptul de proprietate este absolut deoarece este recunoscut titularului său în raporturile acestuia cu toți ceilalți care sînt obligați să nu facă nimic de natură al încălca. Cu alte cuvinte dreptul de proprietate este opozabil tuturor. Prin caracterul inviolabil se înțelege că dreptul de proprietate nu poate fi încălcat de nimeni, cu unele excepții: exproprierea pentru utilitate publică (art. 316. al .2-5 C.C);

b) caracterul deplin și exclusiv prin caracterul deplin se înțelege că dreptul de proprietate conferă titularului său toate cele 3 atribute. Dreptul de proprietate este, în același timp un drept exclusiv, adică cele trei atribute sunt independente de orice puteri ale altei persoane asupra bunului respectiv. De unde rezultă că acest caracter lipsește atunci cînd asupra bunului se constituie drepturi reale.

c) caracterul perpetuu și transmisibil – caracterul perpetuu al dreptului de proprietate este consacrat în art. 315 al. 2 C.c. prin el se înțelege că dreptul de proprietate este nelimitat în timp și durează atîta timp cît există bunul care face obiectul său. Caracterul transmisibil semnifică faptul că dreptul de proprietate poate fi transmis prin acte între vii și acte morțiș cauza.

-3-

Ca urmare a transformărilor politice, economice și juridice care au avut loc în Republica Moldova în ultimii ani, dreptul de proprietate a fost supus unei restructurări radicale. Dreptul de proprietate socialistă, adică de stat cooperatistă și colhoznică s-a transformat aproape în totalitate în drept de proprietate privată.

Structura actuală a dreptului de proprietate în țara noastră poate fi evidențiată sau stabilită în funcție de anumite criterii:

1. După subiectele dreptului de proprietate distingem:

a) dreptul de proprietate aparținînd persoanelor fizice;

⁷ D. Lupulescu, op. cit., p.32; C. Stătescu, C. Bîrsan, op. cit., pag.31 – 32.

⁸ L. Top. Op. Cit., p.32

⁹ L. Top., op. cit., p.33

b) dreptul de proprietate aparținând persoanelor juridice.

2. După regimul său juridic dreptul de proprietate se prezintă sub două forme:

a) dreptul de proprietate privată; b) dreptul de proprietate publică;

Aceste două forme ale proprietății sunt consacrate expres în art. 9 al.1 al Constituției R.M. care prevede: „Proprietatea este publică și privată”.

Pe măsura formării și dezvoltării economiei de piață, proprietatea privată devine forma dominantă a dreptului de proprietate. Dimpotrivă proprietatea publică urmează să aibă o sferă mai restrânsă și o pondere secundară în raport cu proprietatea privată.

Dreptul de proprietate privată poate fi definit ca dreptul de proprietate al persoanelor fizice, persoanelor juridice statului sau unităților administrative teritoriale asupra unor bunuri mobile sau imobile, exercitând asupra lor atributele dreptului de proprietate în mod exclusiv și perpetuum prin putere și interes propriu în condițiile legii¹⁰.

Din această definiție rezultă subiectele dreptului de proprietate privată sunt persoanele fizice, persoanele juridice, statul, unitățile administrativ teritoriale. Statul și diviziunile sale administrativ teritoriale sunt titulari ai dreptului de proprietate privată asupra bunurilor din domeniul privat. Acest domeniu este format în genere din bunuri pe care statul le stăpânește ca orice proprietar particular, adică de care se folosește, care îi produc venituri și pe care, de obicei, le poate înstrăina. Aceste bunuri nu sînt afectate uzului public. Ele nu se deosebesc de bunurile persoanelor fizice și persoanelor juridice decît prin aceea că proprietarul lor este statul, județul, municipiul sau satul, în loc de o persoană particulară. Bunurile care aparțin domeniului privat au următoarele caractere juridice:

- alienabil, adică toate bunurile care aparțin proprietății private se află în circuitul civil și deci, pot face obiectul oricărui act juridic civil.

- prescriptibil, adică titularii dreptului de proprietate privată au posibilitatea să-și apere dreptul prin înaintarea unei acțiuni într-o justiție în perioada de timp strict stabilită de lege;

- sesizabil, adică bunurile ce fac obiectul proprietății private pot fi urmărite de către creditorii, în vederea satisfacerii drepturilor de creanță.

Atr.127 al.3 din Constituția R.M. prevede că”. Proprietatea publică aparține statului sau unității administrative teritoriale “. Bunurile care fac obiectul dreptului de proprietate publică constituie domeniul public. Sfera acestor bunuri este stabilită prin articolul 127 al.4 al Constituției conform căruia: “Bogățiile de orice natură ale subsolului, spațiului aerian, apele pădurile folosite în interes public, resursele naturale ale zonei economice și ale platoului continental, căile de comunicație precum și alte bunuri stabilite de lege fac obiectul exclusiv al proprietății publice”.

Avînd în vedere importanța acestor bunuri putem deduce și caracterele juridice ale proprietății publice.

- inalienabil, adică bunurile domeniului public nu pot fi înstrăinate;

- imprescriptibil, adică acțiunea în revindecarea dreptului de proprietate avînd ca obiect bunurile domeniului public nu se stinge prin neexercitare;

- insesizabil, adică bunurile domeniului public nu pot fi urmărite de către creditorii celor care le stăpînesc.

Domeniul bunurilor publice poate fi de două feluri;

1) interes național, caz în care proprietatea aparține statului;

2) interes local, caz în care proprietatea aparține municipiilor, județelor, orașelor sau satelor.

Rezultă deci, că subiecte ale dreptului de proprietate publică sunt:

- statul, asupra bunurilor din domeniul public de interes național;

- unitatea administrativă –teritorială –asupra bunurilor din domeniul public de interes local.

Exercitarea dreptului de proprietate publică se realizează practic de către organele competente desemnate de lege, care sînt: guvernul, ministerele, alte organe centrale de stat, pentru bunurile din domeniul public de interes național și consiliile județene pentru bunurile din domeniul public de interes local. Toate aceste organe realizează ceea ce se numește administrarea generală a domeniului public. Exercitarea concretă a atributelor dreptului de proprietate publică se realizează prin intermediul regiilor și instituțiilor publice.

¹⁰ A se vedea, E. Chelaru „Curs de drept civil. Drepturile sale principale”, Ed. ALL BECK, București 2000, p.54

TEMA 4. MODURILE DE DOBÎNDIRE ȘI ÎNCETARE ALE DREPTULUI DE PROPRIETATE

1. Modurile generale de dobândire a dreptului de proprietate și celorlalte drepturi reale:

- a) noțiune, enumerare și clasificare;
- b) accesiunea;
- c) uzucapiunea;
- d) ocupațiunea;
- e) hotărîrea judecătorească;
- f) comoara.

2. Temeiurile încetării dreptului de proprietate.

-1-

a) Sintagma „moduri de dobândire a dreptului de proprietate” desemnează totalitatea mijloacelor reglementate de lege –acte juridice și fapte juridice prin care se poate dobîndi dreptul de proprietate indiferent de forma sub care se prezintă .De asemenea, unele dintre aceste mijloace juridice sînt în același timp și moduri de dobîndire a celorlalte drepturi reale, derivate din dreptul de proprietate, adică a dezmembrămintelor dreptului de proprietate cum sînt: uzufructul, uzul, abitația, servitutea și superficialitatea.

Conform art.320 al.2 C.c. „dreptul de proprietate se poate dobîndi, în condițiile legii prin:

- ocupațiune, act juridic, succesiune, accesiune, uzucapiune, hotărîre judecătorească atunci cînd aceasta este translativă de proprietate; acte administrative.

Modurile generale de dobîndire a dreptului de proprietate se clasifică în funcție de mai multe criterii:

1. După caracterul dobîndirii există:

- moduri de dobîndire cu titlul oneros;
- moduri de dobîndire cu titlul gratuit

Primul mod de dobîndire este acela prin care o persoană dobîndește dreptul de proprietate numai dacă se obligă să plătească înstrăinătorului un echivalent, care de cele mai multe ori constă într-o sumă de bani, cum sunt vînzarea-cumpărarea, schimbul, arenda, întreținerea etc.

Al doilea mod de dobîndire constă în acele fapte și acte juridice în temeiul cărora dobînditorul se îmbogățește, nefiind obligat la plata unui echivalent. De exemplu : donația, moștenirea, uzucapiunea.

2. După momentul în care se produce efectul dobîndirii dreptului de proprietate distingem:

- moduri de dobîndire între vii;
- moduri de dobîndire pentru cauza de moarte.

Din prima categorie fac parte acele mijloace juridice care sunt destinate să-și producă efectul translativ în timpul vieții părților, de exemplu :contractele translative de proprietate.

Din a doua categorie fac parte acele mijloace juridice care au ca efect transmisiunea dreptului de proprietate numai în momentul morții proprietarului actual, cum sînt: succesiunea legală și succesiunea testamentară.

3. După situația juridică a bunului în momentul dobîndirii deosebim:

- moduri originare de dobîndire;
- moduri derivate de dobîndire;

Modurile originare de dobîndire constau în acele mijloace juridice în temeiul căruia dobînditorul unui bun este primul său proprietar, fără să opereze o transmisiune a dreptului de proprietate de la o persoană la alta, cum sînt: uzucapiunea și accesiunea.

Moduri derivate de dobîndire sunt considerate acele mijloace juridice care au ca efect transmisiunea dreptului de proprietate de la o persoană la alta, de exemplu: succesiunea și contractele.

b) Accesiunea este încorporarea sau unirea unui lucru cu alt lucru, fiecare avînd proprietari diferiți. Proprietarul bunului mai important considerat principal, devine și proprietar al bunului mai puțin important sau accesoriu. Fostul proprietar al bunului accesoriu are dreptul să primească o despăgubire.

Accesiunea este reglementată în art.328-330 C.C.. Din analiza acestor reglementări rezultă că accesiunea poate opera numai atunci cînd două bunuri avînd proprietari diferiți, sau unit în așa fel încît despărțirea lor nu este posibilă decît cu deteriorarea ambelor bunuri.

Accesiunea este de două feluri:

- a) imobiliară; b) mobilă;

Accesiunea imobiliară la rîndul ei, poate fi:

- 1) naturală; 2) artificială.

Accesiunea imobiliară naturală constă în unirea sau încorporarea a două bunuri avînd proprietari diferiți, fără intervenția omului. Codul civil reglementează cîteva cazuri de accesiune naturală, și anume: aluviunea, avulsivitatea, insulele.

Prin avulsivitate se înțeleg creșterile de teren care se fac pe nesimțite, ca urmare a depunerilor succesive de pămînt la malurile apelor curgătoare (art. 328 al.1).

Prin avulsivitate se înțelege ruperea bruscă a unei bucăți de pămînt, datorită acțiunii apelor curgătoare și alipirea ei la un teren riveran care este proprietatea altei persoane (art. 328 al.3).

În cazul în care o apă curgătoare, formînd un braț nou, înconjoară terenul unui proprietar riveran, acesta rămîne proprietarul insulei astfel create.

Accesiunea imobiliară artificială - se realizează prin intervenția și activitatea omului. Construcțiile și lucrările subterane sau de la suprafața terenului sînt prezumate a fi făcute de proprietarul terenului pe cheltuielile sale și îi aparțin acestuia pînă la proba contrară. Prin lucrări se înțeleg plantarea precum și amenajările aduse unui teren care nu se încorporează în mod durabil în acesta.

Articolul 329 C.C. reglementează două cazuri de accesiune imobiliară artificială și anume:

a) accesiunea construcțiilor sau a altor lucrări făcute de un proprietar pe terenul său cu materialele aflate în proprietatea altei persoane (art.329 al.2 C.C.);

b) accesiunea construcțiilor sau a altor lucrări făcute de un terț pe un teren, aflat în proprietatea altuia (art.329 al.3-6 C.C.).

Accesiunea mobilă - reprezintă unirea a două bunuri mobile care aparțin la proprietari diferiți ori confecționarea sau obținerea unui bun de către o persoană prin munca sa, folosind materialele altuia. Codul civil reglementează prin art.330 următoarele cazuri de accesiune mobilă: adjoncțiunea, specificațiunea și confuziunea.

Specificațiunea - reglementează prin art.330 al.4-6 C.C.; specificațiunea constă în confecționarea sau realizarea unui bun nou de către o persoană prin munca sa, prelucrînd materia primă sau un bun aflat în proprietatea altuia. Dacă contractul nu prevede altfel, dreptul de proprietate asupra bunului rezultat din prelucrarea materiei, aparține proprietarului ei, care este obligat să plătească valoarea manoperei. Se consideră de asemenea prelucrare scrierea, desenarea, pictarea, imprimarea, gravarea sau o altă transformare a suprafeței.

Persoana de bună-credință, care a transformat prin muncă materia ce nu îi aparține dobîndește dreptul de proprietate asupra bunului rezultat, dacă valoarea manoperei este superioară valorii materiei, plătiind proprietarului prețul materiei.

Cel care trebuie să restituie bunul rezultat din prelucrarea materiei este în drept să-l rețină pînă va primi de la proprietarul noului bun suma datorată.

Confuziunea - unirea a două sau mai multe bunuri mobile, avînd proprietari diferiți, în așa fel încît își pierd individualitatea (amestecul a două lichide) în conținutul art.330 al.7-8 C.C.

c) Uzucapiunea sau prescripția achizitivă este nașterea dreptului de proprietate ori a altui drept real asupra unui bun imobil prin posedarea lui de către o persoană în condițiile și termenul prevăzut de lege. Uzucapiunea este reglementată prin art.332-336 C.C. Spre deosebire de legislația altor state Codul civil al Republicii Moldova reglementează două feluri de uzucapiune:

1) uzucapiunea imobiliară (art.332 C.C.);

2) uzucapiunea mobilă (art.333 C.C.);

Pot fi dobîndite prin uzucapiunea imobiliară numai bunurile imobile care se află în proprietate privată și dacă persoana a posedat cu bună-credință sub nume de proprietar acest bun pe parcursul a 15 ani. Pentru ca uzucapiunea să opereze este necesar ca posesia exercitată să fie utilă (în conținutul art.335 al.2-9 C.C.). Deci ca uzucapiunea să opereze este necesar să fie îndeplinite trei condiții:

1) posesia să fie utilă, adică neviciată;

2) posesia să fie exercitată neîntreput timp de 15 ani;

3) posesia să fie exercitată cu bună-credință; posesia este de bună-credință atunci cînd cel care stăpînește imobilul are convingerea că o face în calitate de titular al dreptului de proprietate. Convingerea lui este însă greșită. Buna-credință trebuie să existe în momentul dobîndirii posesiei imobilului.

Cît privește uzucapiunea mobilă conform art.333 C.C., persoana care posedă cu bună-credință timp de 5 ani un bun mobil al altuia, comportîndu-se ca un proprietar, dobîndește dreptul de proprietate asupra acestui bun.”

Pentru a invoca uzucapiunea, posesorul actual poate să unească propria posesiune cu cea a autorului său.

Joncțiunea posesiilor înseamnă unirea posesiei uzucapantului, adică a posesorului actual, cu intervalul de timp cît posesia a fost exercitată de către autorul său pentru a dobîndi dreptul de proprietate prin uzucapiune. Joncțiunea posesiilor nu este o obligație, ci o facultate. Cu alte cuvinte, posesorul actual are posibilitatea să aleagă între a invoca sau nu unirea celor două posesii.

Prin autor se înțelege persoana care, la fel ca cel care invocă uzucapiunea nu este titular al dreptului de proprietate sau al unui alt drept real. În cazul în care este titular al dreptului real, unirea celor două posesii nu are nici o rațiune.

Pentru a putea opune unirea celor două posesii trebuie îndeplinite cumulativ următoarele condiții:

- să fie vorba de o posesie propriu-zisă;

- posesorul actual să fie dobândit posesia bunului de la autorul său pe baza unui raport juridic. Cel care a uzurpat posesia altuia, nu poate invoca joncțiunea.

d) Ocupațiunea – constă în dobândirea dreptului de proprietate prin luare în posesie a unui bun care nu aparține nimănui. Ocupațiunea este reglementată prin art. 323 C.C. „posesorul unui bun imobil fără stăpîn devine proprietarul acestuia, prin ocupațiune, de la data intrării în posesiune în condițiile legii. Se consideră fără stăpîn bunurile mobile ale căror proprietar a renunțat expres la dreptul de proprietate, bunurile abandonate, precum și bunurile care, prin natura lor, nu au proprietar.”

e) Hotărîrea judecătorească - constituie un mod de dobîndire a dreptului de proprietate sau a altor drepturi reale numai în cazul cînd are un caracter translativ de proprietate.

f) Comoara – conform art. 327 C.c. Comoara este orice bun mobil ascuns sau îngropat, chiar involuntar, al cărui proprietar nu poate fi identificat sau a pierdut, în condițiile legii, dreptul de proprietate. În cazul în care într-un bun imobil, se descoperă o comoară, ea aparține pe jumătate proprietarului bunului imobil în care a fost descoperită și pe jumătate descoperitorului decît ei nu conțin altfel. Acestuia din urmă nu i se cuvine însă nimic dacă a pătruns în bunul imobil ori a căutat în el fără consimțămîntul proprietarului sau al posesorului. Consimțămîntul proprietarului sau al posesorului se prezumă pînă la proba contrară.

În cazul descoperirii unei comori constituie dintr-un bun (bunuri) recunoscut ca monument al istoriei sau al culturii, aceasta este transmis în proprietatea statului. Proprietarul bunului imobil în care a fost descoperită comoara, precum și descoperitorul au dreptul de a primi o recompensă în proporție de 50% din prețul comorii. Recompensa se împarte egal între proprietarul bunului imobil în care a fost descoperită comoara și descoperitorul dacă acordul dintre ei nu prevede altfel. Recompensa se plătește în întregime proprietarului dacă descoperitorul a pătruns în bunul imobil ori a căutat în el fără consimțămîntul proprietarului sau al posesorului.

Dispozițiile C.c. nu se aplică persoanelor care au efectuat, în interesul unor terți, inclusiv în cazul exercitării obligațiilor de serviciu, cercetări arheologice, căutări în urma cărora a fost descoperită comoara.

g) Bunul găsit – conform art. 324 C.c bunul mobil pierdut continuă să aparțină proprietarului său.

Cel care a găsit bunul este obligat să-l restituie proprietarului sau fostului posesor, ori dacă acesta nu poate fi identificat, să-l predea autorităților administrației publice locale sau organului de poliție din localitatea în care a fost găsit.

Bunul găsit într-o încăpere publică sau mijloc de transport public se predă posesorului încăperii sau mijlocului de transport, care preia drepturile și obligațiile celui care l-a găsit, cu excepția dreptului la recompensă.

Cel care a găsit bunul poartă răspundere pentru pierderea sau deteriorarea acestuia, doar în caz de intenție sau de culpă gravă și doar în limitele prețului lui.

Organul abilitat căruia i s-a predat bunul găsit afișează la sediul său un anunț despre bunul găsit, avînd obligația de a-l păstra timp de 6 luni, fiind aplicabile în acest sens dispozițiile privitoare la depozitul necesar.

Dacă, datorită împrejurărilor sau naturii bunului, păstrarea acestuia tinde să-i diminueze valoarea ori devine prea costisitoare, el este vîndut conform legii. În acest caz, drepturile și obligațiile aferente bunului se exercită în privința sumei încasate din vînzare.

La rîndul său art.325 C.c. prevede „dobîndirea dreptului de proprietate asupra bunului găsit.

Dacă proprietarul sau altă persoană îndreptățită nu pretinde, în termen de 6 luni, transmiterea bunului găsit, acesta este remis, în baza unui proces-verbal, celui care l-a găsit. Procesul-verbal reprezintă pentru aceasta din urmă titlul de proprietate, opozabil și fostului proprietar.

Dacă persoana care a găsit bunul renunță la drepturile sale, aceasta trece în proprietatea statului.

Dacă s-a dobîndit dreptul de proprietate asupra unui animal, fostul proprietar poate, în cazul în care se va constata existența unei afecțiuni în privința sa din partea animalului său comportamentul crud al noului proprietar față de animal, să ceară restituirea acestuia.

-2-

Temeiurile încetării dreptului de proprietate sînt prevăzute de art. 337 al Codului civil. Avînd în vedere prevederile acestui articol putem conchide că aceste temeuri se împart în două categorii:

a) încetarea proprietății în temeiul voinței proprietarului;

b) încetarea proprietății independent de voința proprietarului;

Prima categorie la rîndul ei se subdivide în:

- înstrăinarea efectuată de către proprietar unor altor persoane; - distrugerea bunului; - renunțarea la bun.

În primul caz este vorba despre diferite contracte de înstrăinare încheiate de proprietar (vânzare – cumpărare, schimbul, donația).

În cel de-al doilea caz - de folosire a produselor alimentare, carburanților, adică bunuri consumabile care sînt destinate scopurilor gospodărești.

Cît privește renunțarea la dreptul de proprietate, această prevedere este nouă în legislația noastră. Modalitatea în cauză prevede renunțarea la un anume bun în mod public sau săvîrșirea unor acțiuni din care ar rezulta intenția de a renunța la proprietate (de exemplu: bunul a fost aruncat) (art.338 C.C.) .

Cît privește încetarea dreptului de proprietate independent de voința proprietarului art.337 C.C. al.2 enumără următoarele cazuri:

1) Urmărirea bunurilor în legătură cu obligațiile proprietarului, acest caz este posibil doar în temeiul unei hotărîri judecătorești sau în temeiul executării unui contract de împrumut dacă este autentificat notarial. Dreptul de proprietate în acest caz încetează din momentul dobîndirii proprietății de un alt proprietar.

2) Înstrăinarea bunurilor pe care conform legii, persoana nu le poate avea în proprietate – această prevedere este îndreptată spre apărarea intereselor sociale, deoarece este vorba de bunuri scoase din circuitul civil sau sînt parțial în circuit. Astfel dacă bunurile au fost dobîndite ilicit atunci ele se retrag de la proprietar, iar dacă bunurile au fost dobîndite licit (de exemplu arma), dar această persoană după lege nu poate să dispună de el atunci el va fi înstrăinat de către organele competente și suma va fi remisă fostului proprietar, dacă acesta benevol timp de un an nu va înstrăina bunul.

2) Răscumpărarea animalelor domestice în cazul încălcării regulilor de comportare cu acestea – se are în vedere o atitudine grosolană, lipsită de scrupule, crudă a proprietarului și a membrilor familiei sale. Această răscumpărare se poate face în temeiul hotărîrii judecătorești și mărimea răscumpărării se determină tot prin această hotărîre sau prin acordul părților.

4) Privatizarea proprietății de stat – se are în vedere că încetează dreptul de proprietate al statului care trece la o persoană particulară care poate fi persoană fizică sau juridică.

5) Exproprierea pentru cauză de utilitate publică – se are în vedere că se retrage un bun pentru necesități publice (de exemplu construirea unei autostrăzi, instalarea unei conducte). Dacă pentru un astfel de teren se află construcții proprietarul are dreptul la despăgubire.

6) Rechiziția – în caz de calamitate naturală, epidemie, epizootee sau în altă situație excepțională proprietarul poate fi deposedat de bun în temeiul unei decizii a autorității publice, în modul și în condițiile stabilite de lege.

Persoana al cărei bun a fost rechiziționat poate cere restituirea lui dacă, după încetarea situației excepționale, aceasta s-a păstrat în natură.

Prețul bunului sau folosirii lui, în cazul în care s-a păstrat în natură și a fost restituit proprietarului, se stabilește prin acordul părților, iar în caz de divergență, prin hotărîre judecătorească.

7) Confiscarea – reprezintă o sancțiune aplicată proprietarului pentru încălcarea comisă. Confiscarea se face doar în baza unei hotărîri judecătorești, iar în unele cazuri prin act administrativ (de exemplu organele vamale confiscă marfa de contrabandă, dar acest act poate fi atacat în instanță).

TEMA 5. MODALITĂȚILE DREPTULUI DE PROPRIETATE

1. *Noțiune temeiurile apariției și formele proprietății comune.*
2. *Proprietatea comună pe cote – părți:*
 - a) *coproprietatea obișnuită sau temporară;*
 - b) *coproprietatea forțată și perpetuă;*
 - c) *încetarea proprietății comune pe cote – părți.*
3. *Proprietatea comună în devălmășie:*
 - a) *noțiune;*
 - b) *drept de proprietate în devălmășie a soților;*
 - c) *drept de proprietate în devălmășie a gospodăriilor țărănești;*
 - d) *împărțirea bunurilor proprietate comună în devălmășie.*

-1-

La fel ca alte drepturi patrimoniale, dreptul de proprietate poate fi un drept pur și simplu sau afectat de modalități. Dreptul de proprietate este pur și simplu în cazul cînd are ca titular o singură persoană și a fost

dobândit de către proprietarul actual în mod sigur, fără ca existența acestuia să depindă de un eveniment viitor care ar putea să-l desființeze.

Dreptul de proprietate afectat de modalități este acel drept asupra unui sau mai multor bunuri care fie că aparțin simultan și concomitent la două sau mai multe persoane, fie că existența lui viitoare depinde de un eveniment prevăzut de lege sau stabilit prin voința omului.

Din punct de vedere al modalităților ce-l pot afecta, dreptul de proprietate poate fi:

- a) drept de proprietate comună;
- b) drept de proprietate rezolubilă ;
- c) drept de proprietate anulabilă.

Dreptul de proprietate comună se caracterizează prin aceea că un bun sau mai multe bunuri aparțin în proprietatea a două sau mai multe persoane care își pot exercita împreună, simultan și concomitent, toate prerogativele recunoscute de lege oricărui proprietar. Proprietatea comună este reglementată în capitolul III al titlului III a C.C. și conform al. 2 al art.344 proprietatea comună poate apărea:

- 1) în temeiul legii; 2) în baza unui act juridic.

Articolul 345 C.C. prevede că proprietatea comună are două forme:

- proprietate comună pe cote – părți;
- proprietate în devălmășie ;(Din cod art.1355-1370).

Dreptul de proprietate rezolubilă sau revocabilă se caracterizează prin aceea că existența sa în patrimoniul dobânditorului este nesigură, putând fi desființat. Soarta sa depinde de realizarea sau nerealizarea unui eveniment. Sîntem în prezența dreptului de proprietate rezolubilă sau revocabilă în următoarele situații:

a) în cazul în care transmisiunea dreptului de proprietate are loc printr-un act juridic sub condiție rezolutorie;

b) în ipoteza în care persoana construiește pe terenul altuia, proprietarul terenului, invocînd accesiuinea, poate deveni și proprietar al construcției. Dacă proprietarul terenului nu și-a manifestat voința de a prelua construcția, constructorul exercită un drept de proprietate care este supus desființării cu efect retroactiv.

Dreptul de proprietate anulabilă constă în dreptul de proprietate care este dobândit printr-un act juridic translativ de proprietate lovit de nulitate relativă. Acțiunea în nulitate relativă este supusă termenului de prescripție de 3 ani. Pînă la acoperirea nulității relative prin confirmarea expresă a actului juridic sau pînă la expirarea termenului de prescripție a acțiunii în anulare, dreptul de proprietate al dobânditorului nu este sigur. El poate fi desființat prin admiterea de către instanța de judecată a acțiunii în anulare introdusă de una din persoanele care o pot exercita înăuntrul termenului de prescripție. Dacă însă actul juridic este confirmat sau expiră termenul de prescripție, dreptul de proprietate se va consolida, devenind un drept pur și simplu.

-2-

Dreptul de proprietate comună pe cote-părți se mai numește și coproprietate, caracterizîndu-se prin faptul că un bun aparține simultan și concurenți la doi sau mai mulți proprietari fără ca bunul dat să fie fracționat în materialitatea sa. Ceea ce este fracționat este numai dreptul de proprietate cu privire la bun. Astfel, fiecare coproprietar are determinată o cotă parte ideală, abstractă, matematică din dreptul de proprietate care se exprimă sub formă de fracție sau procente. Atîta timp cît durează coproprietatea se spune că dreptul tuturor coproprietarilor poartă asupra fiecărei particule din bun. Numai la încetarea coproprietății se va stabili exact partea materială din bun ce corespunde cotei – părți din dreptul de proprietate aparținînd fiecăruia.

Coproprietatea este reglementată prin art.346-365 C.C. Art. 346 al.1 C.C. stipulează că „ fiecare coproprietar este proprietarul exclusiv al unei cote – părți ideale din bunul comun”.

O primă problemă ce se ridică în legătură cu dreptul de proprietate comună pe cote – părți este de ordin terminologic. Dreptul de proprietate comună pe cote - părți cel mai adesea în literatura de specialitate este desemnat prin termenii de coproprietate sau indiviziune.

Considerăm, însă că aceste cuvinte nu sunt sinonime. Astfel, utilizarea termenului de „ coproprietate ” presupune că obiectul dreptului de proprietate pe cote – părți îl constituie un bun singular, iar cînd obiectul de proprietate îl constituie un bun singular, iar cînd obiectul dreptului de proprietate îl constituie mai multe bunuri se va folosi termenul de indiviziune.

Dreptul de proprietate comună pe cote – părți se prezintă în dreptul nostru sub două forme:

- a) coproprietatea obișnuită sau temporară;
- b) coproprietatea forțată și perpetuă.

a) Coproprietatea obișnuită sau temporară are un caracter trecător. Regula este că oricare dintre coproprietari poate cere oricînd ieșirea din coproprietate, spre deosebire de coproprietatea forțată și perpetuă. Pentru ca această formă de proprietate comună pe cote – părți să ia sfîrșit este necesar ca un coproprietar sau o terță persoană să dobîndească întregul bun ce alcătuiește obiectul dreptului, caz în care dreptul de proprietate

comună pe cote – părți se transformă în proprietate exclusivă. Coproprietatea obișnuită sau temporară încetează cel mai adesea prin partaj (împărțeală). Prin acțiunea de împărțeală se determină în materialitatea sa, partea din bun sau bunurile ce revin fiecărui proprietar.

b) Cea de a doua formă sub care se înfățișează dreptul de proprietate comună pe cote – părți este proprietatea forțată și perpetuă. Această formă de proprietate comună are ca obiect bunuri care prin natura lor sînt destinate a fi stăpînite și folosite de mai mulți proprietari, ele fiind accesorii indispensabile ale unor bunuri principale ce alcătuiesc obiectul dreptului de proprietate exclusivă.

Cazurile de coproprietate forțată și preluată sînt perpetuă de art.355-356 C.C. și anume:

- 1) coproprietatea despărțiturilor dintre 2 imobile (zidul, șanțul, gardul);
- 2) coproprietatea asupra părților comune din clădirile cu două sau mai multe apartamente avînd proprietari diferiți (scări, subsol, acoperiș);

Această coproprietate forțată se caracterizează prin aceea că deși bunul a fost construit de un singur proprietar, ceilalți vecini pot să-l facă comun în tot sau în parte, plătind proprietarului bunului jumătate din valoarea sau jumătate din valoarea părții ce vrea să facă comună, precum și jumătate din terenul pe care este construit bunul.

Coproprietatea forțată nu poate înceta prin împărțeală. Singura posibilitate de lichidare a acestei coproprietăți este ca proprietățile ce sînt deservite de bunul comun (șanț, gard) să devină proprietatea unei singure persoane.

Împărțirea poate fi efectuată în cazul părților comune din clădire cu mai multe etaje sau apartamente atunci cînd există acordul tuturor coproprietarilor ori cînd bunurile în cauză nu mai sînt destinate folosirii în comun.

Această proprietate este forțată deoarece există și se menține independent de voința proprietarilor fondurilor învecinate. Odată împărțite bunurile ce fac obiectul acestei coproprietăți, devin improprii folosinței pentru care sînt destinate. Privită sub acest aspect coproprietatea forțată și perpetuă este obligatorie.

c) Cît privește încetarea proprietății comune pe cote – părți ea este reglementată prin art.357-365 C.C.

Art.357 al.1 stipulează că „ încetarea proprietății comune pe cote –părți prin împărțire poate fi cerută oricînd dacă legea, contractul sau hotărîrea judecătorească nu prevede altfel”

Modalitățile de încetare a coproprietății sînt: 1) cînd toate cotele – părți sînt dobîndite prin acte juridice sau uzucapiune de unul dintre copărtași sau de către o terță persoană; 2) pierrea totală a bunurii; 3) exproprierea; 4)împărțeala sau partajul.

Art. 357 al. 3 C.C. prevede că „ împărțirea poate fi făcută prin înțelegerea părților sau prin hotărîrea judecătorească ”. Din aceste prevederi rezultă că împărțirea poate fi: a) convențională; b) judecătorească.

Împărțirea convențională se realizează prin acordul de voință al tuturor copărtașilor sau prin buna învoială. Fiind un act juridic convenția trebuie să îndeplinească toate condițiile de validitate a actelor juridice. Dacă un coproprietar este lipsit sau limitat în capacitatea de exercițiu împărțirea poate fi făcută prin înțelegerea părților numai cu încuviințarea autorității tutelare, precum și a ocrotitorului legal, după caz.

Împărțirea judecătorească este necesară ori de cîte ori copărtașii nu se înțeleg cu privire la modul de partajare a bunului comun. Modalitățile concrete de împărțire a bunului proprietate comună pe cote – părți sînt prevăzute de art. 361 C.C.. Împărțirea bunului proprietate comună pe cote-părți se face în natură, proporțional cotei-părți a fiecărui coproprietar.

Dacă bunul proprietate comună pe cote-părți este indivizibil ori nu este partajabil în natură, împărțirea se face prin:

a) atribuirea întregului bun, în schimbul unei sume, în favoarea unui ori a mai multor coproprietari, la cererea lor;

b) vînzarea bunului în modul stabilit de coproprietari, ori, în caz de neînțelegere, la licitație și distribuirea prețului către coproprietari proporțional cotei-părți a fiecăruia dintre ei.

În cazul în care unul dintre coproprietari îi este atribuită o parte reală mai mare decît cota sa parte, celorlalți coproprietari li se atribuie o sumă.

Împărțirea se efectuează în modul stabilit de lege.

Cît privește efectele împărțirii acestea sînt reglementate de art.363 C.C. Fiecare coproprietar devine proprietarul exclusiv al bunului sau al sumei de bani atribuite numai de la data împărțirii cu excepția bunurilor imobile asupra cărora dreptul de proprietate apare la data înscrierii în registrul bunurilor imobile.

Actele încheiate, în condițiile legii, de un coproprietar asupra bunului proprietate comună cote-părți, rămîn valabile și sînt opozabile celui care a dobîndit bunul în urma împărțirii.

Încă un moment ce necesită a fi menționat este faptul că împărțirea nu poate opera dacă copărtașii printr-o convenție sau obligat să mențină starea de coproprietate. Art.359 al. 1 C.C. prevede că contractele privind

amânarea împărțirii nu pot fi încheiate pentru perioadă mai mare de cinci ani. Dar pentru motive temeinice instanța poate dispune la cererea oricărui proprietar, împărțirea chiar înainte de perioada stabilită prin contract.

De asemenea art.365 al.2 stipulează că „împărțirea făcută fără participarea tuturor coproprietarilor este lovită de nulitate absolută”.

-3-

a) Dreptul de proprietate în devălmășie, formă a dreptului de proprietate comună, se particularizează prin aceea că titularii săi nu au determinată nici măcar o cotă – parte ideală, matematică din dreptul de proprietate asupra unor bunuri nefracționate în materialitatea lor. Devălmășia poate rezulta din lege și din convenția părților.

Legislația în vigoare reglementează două cazuri de devălmășie legală:

- 1)proprietatea devălmașă a soților asupra bunurilor dobândite în timpul căsătoriei;
- 2)proprietatea devălmașă a gospodăriei țărănești (de fermieri).

Totuși, nu este exclus și nici interzis de lege că devălmășia să se nască dintr-un act juridic. Astfel, două sau mai multe persoane, prin acordul lor de voință valabil exprimat, pot stabili că anumite bunuri pe care le dobândesc împreună sau separat, într-o anumită perioadă de timp, se vor afla în proprietatea lor devălmașă.

b) Conform art. 371 C.C. bunurile dobândite de soți în timpul căsătoriei sînt proprietatea lor comună în devălmășie, dacă în conformitate cu legea sau contractul încheiat între ei, nu este stabilit un alt regim juridic pentru aceste bunuri. Orice bun dobîndit de soți în timpul căsătoriei se prezumă proprietate comună în devălmășie pînă la proba contrară.

Art.372 C.C. enumeră categoriile de bunuri proprii ale fiecărui soț, care nu intră deci în sfera bunurilor comune. Bunurile care au aparținut soților înainte de încheierea căsătoriei, precum și cele dobîndite de ei în timpul căsătoriei în baza unui contract de donație, prin moștenire sau în alt mod cu titlu gratuit, sînt proprietatea exclusivă a soțului căruia i-a aparținut sau care le-a dobîndit.

Bunurile de folosință individuală (îmbrăcăminte, încălțăminte și altele asemenea), cu excepția bijuteriilor și a altor obiecte de lux, sînt bunuri personale ale soțului care le folosește, chiar dacă sunt dobîndite în timpul căsătoriei din contul mijloacelor comune ale soților.

Bunurile fiecăruia dintre soți pot fi declarate proprietate a lor comună în devălmășie, dacă se constată că în timpul căsătoriei s-au făcut din mijloacele lor comune investiții care au sporit simțitor valoarea acestor bunuri.

Exercitarea dreptului de proprietate a soților are caracter organizat prin lege. Astfel, conform art.367 C.C. „, fiecare coproprietar are dreptul de a folosi bunul comun potrivit destinației acestuia, fără a limita dreptul celorlalți coproprietari, dacă în contract nu e prevăzut altfel ”.

De asemenea, analizînd art. 368 C.C. rezultă că oricare dintre soți are dreptul să încheie singur acte de conservare și administrare asupra bunurilor comune, presupunîndu-se că are și consimțămîntul celuilalt soț. Prin urmare, legea instituie o prezumție de mandat tacit reciproc între soți, în temeiul căreia, atunci cînd unul dintre soți exercită prerogativele proprietății asupra bunurilor comune se presupune că acționează și din numele celeilalte. Prezumția este relativă, puțînd fi înlăturată pentru fiecare act în parte, atunci cînd celălalt soț va proba că s-a opus încheierii actului. Mandatul reciproc de reprezentare între soți este limitat sau restrîns în mod expres prin lege, astfel art.369 al.2 prevede: „pentru actele de dispoziție asupra bunurilor imobile proprietatea comună în devălmășie este necesar acordul scris al tuturor coproprietarilor devălmași”.

Cît privește împărțirea bunurilor care constituie proprietatea devălmașă a soților art.373 prevede: „, în cazul împărțirii bunurilor proprietate comună în devălmășie a soților, părțile lor se consideră egale. Bunurilor proprietate comună în devălmășie a soților pot fi împărțite atît la divorț, cît și în timpul căsătoriei. Împărțirea bunurilor comune în timpul căsătoriei nu afectează regimul juridic al bunurilor care vor fi dobîndite în viitor”.

- c) Art.18 al.1 lit. b) din Legea cu privire la gospodăria țărănească (de fermieri) prevede că „bunurile folosite în comun de membrii gospodăriei țărănești pot aparține membrilor gospodăriei cu dreptul de proprietate comună în devălmășie... ”. Bunuri comune pot fi: terenurile, plantațiile, construcțiile gospodărești, instalațiile de ameliorare și alte instalații, vitele, păsările, tehnica agricolă, mijloacele de transport, utilaje, inventar procurat pentru gospodărie în comun de către membrii ei.

Membrul gospodăriei țărănești este în drept să vîndă, să dăruiască sau să înstrăineze bunurile comune exclusiv membrilor gospodăriei. Membri ai gospodăriei țărănești pot fi următoarele persoane apte de muncă: soțul(soția), părinții, copiii inclusiv cei adoptivi, frații, surorile și nepoții care au atins vîrsta de 16 ani.

- d) Cît privește împărțirea bunului proprietate comună în devălmășie art.370 C.C. prevede: „împărțirea bunului proprietate comună în devălmășie între coproprietarii devălmași se v-a face proporțional aportului fiecăruia la dobîndirea bunului pînă la proba contrară, aportul coproprietarilor devălmași este prezumat a fi egal”.

TEMA 6. APĂRAREA DREPTULUI DE PROPRIETATE

1. Precizări introductive.

2. Acțiunea în revendicare.

3. Acțiunea negatorie și acțiunea confesorie.

4. Publicitatea imobiliară.

-1-

Apărarea dreptului de proprietate și a celorlalte drepturi reale principale se realizează, direct sau indirect, printr-o diversitate de mijloace juridice, reglementate de normele mai multor ramuri de drept civil și drept procesual civil; drept penal și drept procesual penal, drept administrativ și dreptul muncii etc.

Mijloacele de drept civil prin care se apără dreptul de proprietate sau alt drept real principal constau în totalitatea acțiunilor în justiție prin care titularul dreptului solicită instanțelor de judecată să pronunțe hotărâri în scopul de a înlătura orice atingere sau încălcare a dreptului său.

În literatura juridică aceste mijloace juridice au fost grupate în două mari categorii: a) indirecte; b) directe.

Mijloacele juridice indirecte sunt acele acțiuni în justiție care se întemeiază direct și nemijlocit pe drepturi de creanță, în scopul realizării lor. Aceste mijloace sunt indirecte, deoarece se întemeiază direct pe dreptul de proprietate sau alt drept real, adică prin promovarea acestor acțiuni, se înlătură, indirect atingerile aduse însuși dreptului de proprietate al reclamantului. Se includ în această categorie: acțiunile în executarea contractelor civile, acțiunea în răspunderea contractuală, acțiunea întemeiată pe îmbogățirea fără justă cauză.

Mijloacele juridice directe de apărare a dreptului de proprietate și a altor drepturi reale constau în totalitatea acțiunilor, care se întemeiază direct și nemijlocit pe un drept real sau pe faptul posesiei unui imobil, și care se numesc acțiuni reale. Aceste acțiuni sunt:

- acțiunea în revendicare,
- acțiunea negatorie,
- acțiunea confesorie (este reglementată de legislația altor state).

-2-

Acțiunea în revendicare este acea acțiune reală prin care reclamantul cere instanței de judecată să i se recunoască dreptul de proprietate asupra unui bun determinat și pe cale de consecință să-l oblige pe pîrît la restituirea posesiei bunului. Reglementarea legală a acestui mijloc de apărare a dreptului de proprietate o găsim în art. 374 – 375 C.c.

Acțiunea în revendicare poate fi introdusă de titularul dreptului de proprietate. Probleme apar în legătură cu faptul cînd bunul constituie proprietatea mai multor persoane. În astfel de situații acțiunea poate fi introdusă numai de către toți copărtașii. Reclamantul, adică proprietarul deposedat trebuie să probeze că anume lui îi aparține dreptul de proprietate asupra bunului litigios, drept care a fost încălcat de către pîrît deținînd bunurile sale nelegitim.

Pîrît în cazul acțiunii în revendicare este posesorul nelegitim la care se află bunul. Deci calitatea de pîrît o poate avea fie persoana care nemijlocit l-a deposedat pe proprietar, fie persoana căruia acesta i-a transmis bunul la momentul înaintării acțiunii (l-a vîndut, arendat, donat). Astfel, posesor nelegitim este și persoana care a achiziționat bunul de la violatorul proprietății.

Obiectul acțiunii în revendicare îl constituie un bun sau niște bunuri individual - determinate. În cazul bunurilor de gen, ele pot fi revendicate, doar dacă la momentul cînd s-a săvîrșit deposedarea ele erau separate de celelalte bunuri de gen (de exemplu un sac de făină sau cartofi pe care se află niște semne distinctive) aceasta în scopul ca apartenența acestor bunuri proprietarului să nu ridice dubii. Dacă bunul individual-determinat s-a distrus iar bunurile de gen s-au amestecat, atunci scopul acțiunii în revendicare nu poate fi atins, deoarece lipsește temeiul acțiunii, dreptul de proprietate încetînd ca urmare a pieririi bunului. În acest caz se poate înainta o acțiune născută din obligația de reparare a prejudiciului.

Obiectul acțiunii în revendicare nu poate fi subrogat cu un altul. Dar în unele cazuri proprietarul poate prefera restituirea bunului în natură, plata unui echivalent bănesc, deoarece revendicarea bunului din anumite considerente este nerezonabilă.

Tipurile de posesiune nelegitimă

Nu toți posesorii nelegitimi răspund față de proprietar în același mod. Răspunderea lor depinde în primul rînd de faptul dacă posesorul este de bună-credință. Posesor de bună-credință este acel posesor care nu cunoștea și nici nu putea să cunoască că persoana de la care a procurat bunul nu avea dreptul să-l înstrăineze.

Circumstanța că posesorul nelegitim află ulterior că a dobândit bunul nelegitim nu poate afecta calitatea sa de posesor de bună-credință. (art.307 C.C.)

Posesor de rea-credință se consideră acela care cunoștea sau putea să cunoască despre caracterul ilicit al dobândirii (de exemplu: a sustras bunul și l-a însușit, sau a procurat bunul știind că cel ce înstrăinează nu are titlu de proprietate și nici împuterniciri de a înstrăina din partea proprietarului).

Cerința proprietarului de a i se restitui bunul aflat la posesorul nelegitim de rea-credință se va satisface în orice caz. Trebuie de avut în vedere, însă faptul că buna-credință se prezumă pînă la proba contrară, adică reclamantul va trebui să dovedească că posesorul intenționat sau din neglijență nu a luat în considerație circumstanțe concrete din care rezultă că bunul se înstrăinează nelegitim (în continuare vezi art.312 C.C.)

Cît privește posesorul de bună credință, revendicarea bunurilor de la acesta nu întotdeauna poate avea loc. Astfel art.375 C.C. prevede...(din cod). Legea prevede că bunul se va restitui nu numai cînd a fost pierdut sau furat, dar și cînd a ieșit în alt mod, fără voia lor din posesiune. Este evident că organele juridictionale soluționînd cazuri concrete trebuie să ia în vedere toate circumstanțele de exemplu incendiul, inundația alte calamități naturale în legătură cu care bunul a ieșit din posesia proprietarului.

Dacă bunul a pierit, a fost înstrăinat sau consumat de posesorul de bună-credință pînă la momentul cînd a aflat despre caracterul nelegitim al posesiunii sale, cerința fostului proprietar nu poate fi satisfăcută.

După cum am văzut, legiuitorul restrînge posibilitățile de revendicare a proprietarului în situația cînd bunul a ieșit din posesia sa la propria-i dorință, adică a încheiat un contract de arendă, depozit etc. Dacă arendașul sau depozitarul vor înstrăina acest bun, proprietarul nu-l poate revendica la posesorul de bună-credință, ci îl poate acționa în judecată pe cel cu care a încheiat contractul.

Cît privește starea bunului și a fructelor acestuia în cazul posesorului de bună-credință art.311 C.C. prevede: Posesorul de bună-credință care nu are dreptul să posedze bunul sau care a pierdut acest drept este obligat să-l predea persoanei îndreptățite. În cazul în care persoana îndreptățită nu-și realizează dreptul, iar posesorul consideră pe bună dreptate că trebuie să păstreze posesiunea în continuare, fructul bunului și drepturile aparțin posesorului.

Posesorul de bună credință poate cere titularului de drept compensarea îmbunătățirilor, dacă acestea nu pot fi separate fără a se aduce prejudiciul bunului, intervențiilor, sarcinilor, impozitelor și a altor cheltuieli suportate pe parcursul posesiunii de bună-credință a bunului, care nu se compensează prin folosirea bunului și a fructelor obținute, ținîndu-se cont de fructele ce nu au fost percepute din culpa lui. Această regulă se aplică și cheltuielilor ce au avut ca urmare sporirea valorii bunului dacă scorul valorii încă mai există la momentul predării bunului. Posesorul de bună-credință poate să nu predea bunul pînă cînd revindicările lui nu vor fi satisfăcute.

De la momentul încetării buneii-credințe, iar în cazul posesorului de rea-credință de la momentul dobândirii posesiunii, posesorul răspunde față de proprietar pentru prejudiciul cauzat prin faptul că din vina lui bunul s-a deteriorat, a pierit sau nu poate fi restituit din alt motiv (art.374 alin.3 C.C)

-3-

Prin acțiune negatorie, proprietarul care n-a pierdut posesia bunului este în drept să pretindă înlăturarea piedicilor și tulburărilor în exercitarea atributelor de folosință și dispoziție asupra bunului, survenite din partea terților. Acțiunea negatorie este reglementată prin art.376 C.C.

După cum rezultă din definiție acțiunea negatorie poate fi înaintată cînd se aduce atingere următoarelor două atribute: folosința și dispoziția.

Din categoria încălcărilor drepturilor de folosință face parte de exemplu: ocuparea samovolnică a unei încăperi din imobilul proprietarului sau împiedicarea de a folosi dependențele imobilului, cum ar fi garajul, beciul. În aceste situații, proprietarul sau persoana împuternicită să posedze bunul își poate apăra interesele înaintînd o acțiune în judecată despre înlăturarea impedimentelor în folosirea bunului, adică o acțiune negatorie.

Cît privește încălcarea dreptului de dispoziție, aceasta are loc în cazurile cînd proprietarul în mod ilicit este îngrădit în posibilitatea de a dispune de bunul său, de exemplu: în cazul sechestrării bunurilor, proprietarul poate cere ridicarea sechestrului de pe bunurile sale prin intermediul acțiunii negatorii.

Prin acțiune negatorie proprietarul poate solicita și despăgubiri ca urmare a faptului că i s-a încălcat dreptul de folosință și de dispoziție. Despăgubirile pot fi solicitate și în cazul cînd nu se cere încetarea încălcării sau executarea acestei cerințe este imposibilă.

Acțiunea negatorie și acțiunea în revendicare sunt modalități de apărare nu numai a dreptului de proprietate, dar și a altor drepturi reale.

Acțiunea confesorie este acea acțiune reală prin care reclamantul cere instanței de judecată să stabilească, prin hotărîrea ce o va pronunța, că el este titularul unui drept real, dezmembrămînt al dreptului de proprietate –

uzufruct, uz, abitație, servitute sau superficie – asupra bunului altuia și să-l oblige pe pîrît , care poate fi proprietarul sau altă persoană să-i permită exercitarea lui deplină și netulburată.

-4-

Publicitatea imobiliară desemnează totalitatea mijloacelor juridice prevăzute de lege prin care se evidențiază situația materială și juridică a imobilelor, în mod public pentru a ocroti securitatea circuitului civil referitor la asemenea bunuri. Astfel, prin organizarea publicității imobiliare se urmăresc următoarele scopuri:

a) de a da o cât mai mare siguranță drepturilor reale existente, precum și transmisiunilor imobiliare prin aducerea situației juridice a acestor bunuri la cunoștința părților interesate;

b) de constitui o evidență clară și cuprinzătoare a bunurilor imobile;

c) de a permite organelor competente ale statului să exercite un control riguros referitor la schimbările care se produc în situația materială (împărțeli, adăugiri) și în situația juridică a mobilelor (transmisiuni, grevări).

Publicitatea imobiliară are la bază „Legea cadastrului bunurilor imobile” și art.496-511 C.C.

Conform art.2 a Legii cadastrului bunurilor imobile „cadastrul este un sistem informațional de stat ce conține înscrieri despre terenuri, despre obiectele aferente lor și despre drepturile asupra lor, constituit din cadastrul bunurilor imobile și cadastre specializate (cadastrul apelor, cadastrul silvic etc.).

Cadastrul se constituie din planurile cadastrale ale teritoriului, registrele bunurilor imobile, registrele de estimare a valorii bunurilor imobile și din dosarele cadastrale pentru fiecare bun imobil.

Conform art.22 al Legii cadastrului bunurilor imobile „registru bunurilor imobile este documentul de bază al cadastrului, în el se conțin înscrieri privind fiecare bun imobil, dreptul de proprietate și alte drepturi patrimoniale, titularii de drepturi, documentele ce confirmă drepturile, tranzacțiile cu bunuri imobile.

Aceste registre se dețin la Organul cadastral teritorial. Cît privește conținutul registrului ... (vezi art.23 din Legea cadastrului bunurilor imobile).

Înregistrarea în Registrul bunurilor imobile are loc prin înscriere. Conform art.498 C.C. „înscrierile sunt de 3 feluri:

1) Întabularea

2) înscrierea provizorie

3) notarea.

1. Întabularea este înscrierea prin care se transmite, constituie sau stinge un drept real cu titlu definitiv. Deci obiectul intabulării îl constituie înscrierea drepturilor tabulare. Intabularea are efect constitutiv de drept, adică ca urmare a intabulării persoana dobîndește titlul de proprietar sau titular a altui drept real. Intabularea se face pe baza actului juridic în temeiul căruia se cere înscrierea , a unei hotărî judecătorești sau a unui act administrativ.

2. Înscrierea provizorie prin care se strămută, constituie, modifică sau stinge un drept real sub condiția și în măsura justificării sale ulterioare. Adică această înscriere operează în baza unui act juridic ce este afectat de o condiție suspensivă sau rezolutorie, ori în temeiul unei hotărîri judecătorești ce poate fi încă atacată cu recurs. Dacă înscrierea provizorie este justificată, în sensul că actul juridic va îndeplini toate cerințele prevăzute pentru intabulare și nu va fi afectat de o condiție rezolutorie sau suspensivă, sau hotărîrea judecătorească devine definitivă. Efectele înscrierii provizorii sunt prevăzute de art.502 C.C.

3. Notarea se referă la înscrierea dreptului de creanță a faptelor sau a raporturilor juridice aferente imobilelor consemnate în registru. De exemplu pot fi notate în registrul bunurilor imobile lipsirea de capacitate de exercițiu a titularului dreptului, interdicția înstrăinării sau grevării unui drept intabulat, acțiunea de împărțea, etc. (art.508 alin.2 C.C.)

TEMA 7. DEZMEMBRĂMINTELE DREPTULUI DE PROPRIETATE

1. Considerații generale (definiție și enumerare).

2. Dreptul de uzufruct (definiție, constituire, termen)

3. Dreptul de uz și de abitație

4. Dreptul de servitute (definiție, clasificare, exercitare, constituire și categorii de servituți)

5. Dreptul de superficie (noțiune, caractere juridice, constituire, exercitare și stingere a dreptului de superficie)

-1-

După cum am menționat în repetate rînduri dreptul de proprietate este dreptul real cel mai deplin, deoarece conferă titularului său trei atribute: posesia, folosința dispoziția. Sunt însă și situații cînd unele dintre

atributele recunoscute de lege proprietarului sunt desprinse din conținutul juridic al dreptului său, alcătuind un alt drept real principal, constituit ori recunoscut în favoarea altei persoane, drept independent, opozabil tuturor, inclusiv proprietarului. În acest mod se realizează dezmembrarea dreptului de proprietate întrucât unele atribute ale proprietății se exercită de către o altă persoană decât proprietarul. De aceea aceste drepturi reale se numesc dezmembrăminte ale dreptului de proprietate.

Definiție dezmembrăminte ale dreptului de proprietate sunt acele drepturi reale principale derivate asupra bunurilor altuia, opozabile tuturor, inclusiv proprietarului care constituie prin desprinderea unor atribute din conținutul juridic al dreptului de proprietate. Analizând definiția concluzionăm: drepturi reale sunt opozabile atât terțelor cât și proprietarului. Astfel, proprietarul este obligat să nu facă nimic de natură a aduce atingere sau a împiedica exercițiul liber al aceluși drept

Dezmembrămintele dreptului de proprietate sunt:

1. Dreptul de uzufruct
2. Dreptul de uz
3. Dreptul de abitație
4. Dreptul de servitute
5. Dreptul de suprafață.

Toate aceste drepturi reale principale pot fi constituite sau dobândite numai asupra bunurilor care se află în proprietate privată.

-2-

Conform art. 395 C.c.” „uzufructul este dreptul unei persoane (uzufructuar) de a folosi pentru o perioadă determinată sau determinabilă bunul unei alte persoane (nuda proprietar) și de a culege fructele bunului în tocmai ca proprietarul, însă îndatorirea de a-i conserva substanța. Uzufructul este reglementat prin art. 395-423 C.c.

Drepturile de uzufruct prezintă următoarele trăsături:

1. Este un drept asupra bunului sau bunurilor aflate în proprietatea altuia;
2. Este un drept real, fiind opozabil tuturor;
3. Este un drept temporar, astfel conform art. 397.C.c. „uzufructul se instituie cel mult până la decesul persoanei fizice sau la lichidarea persoanei juridice, dacă un termen mai scurt nu este stabilit prin lege sau prin act juridic. Uzufructul constituit în favoarea unei persoane juridice nu poate depăși treizeci de ani;
4. Este un drept inalienabil (art. 398 din cod).

Conținutul juridic al dreptului de uzufruct este alcătuit din atributele: posesie și folosință, uzufructuarul având și dreptul de a culege sau percepe în proprietate, fructele bunului respectiv. Proprietarul rămâne doar cu atributul de dispoziție juridică pe care îl poate exercita liber fără a aduce atingere dreptului de uzufruct.

Cât privește obiectul dreptului de uzufruct conform art. 396 (al. 3) C.c. acesta poate fi orice bun neconsumptibil care se află în circuitul civil mobil sau imobil, corporal sau incorporeal, inclusiv un patrimoniu sau o parte din el.

Uzufructul se constituie potrivit art.396 C.c. prin lege sau act juridic sau hotărârea judecătorească . „La constituire este necesară și îndeplinirea cerințelor de publicitate imobiliară, pentru ca dreptul să fie opozabil tuturor (art. 396 al. 2 C.c.)

Drepturile și obligațiile uzufructului

1. Dreptul de a folosi bunul în limitele și cu respectarea destinației bunului;
2. Dreptul de a închiria sau a arenda bunul asupra căruia s-a constituit uzufructul, dacă la momentul constituirii uzufructului nu s-a stabilit altfel;
3. Dreptul de a dispune de bunurile consumptibile art.402 C.c.
4. Dreptul de vot în cazul când deține o acțiune sau o altă valoare imobiliară art. 404 C.c.
5. Dreptul asupra carierelor art.408 C.c.

Obligații

1. Întocmirea inventarului la stabilirea uzufructului asupra unei universități art.399 C.c.
2. Să plătească impozite, taxe față de stat pentru obiectul uzufructului art.400 al.3 C.c.
3. La încheierea uzufructului să transmită plata ce a primit-o pentru o obligație scadentă nudului proprietar.
4. Să înlocuiască arborii care au fost distruși și nu are dreptul să taie arborii care cresc pe terenul grevat cu uzufruct art. 407 C.c.
5. Să informeze pe proprietar despre faptul că bunul s-a deteriorat sau sânt necesare lucrări de reparare art. 410 C.c.
6. Să respecte destinația bunului în timpul cât îl exploatează;

7. Să efectueze reparațiile de întreținere a bunului;

8. Să plătească primele de asigurare.

Drepturile și obligațiile nudului proprietar

Drepturi:

1. De a înstrăina bunul grevat cu uzufruct - art.416 C.c.

2. De a exercita toate acțiunile prin care se apără dreptul de proprietate (acțiunea în revindecare).

Obligații:

1. Să participe la întocmirea inventarului - art.399 C.c.

2. Să suporte cheltuielile și sarcinile proprietății;

3. Să efectueze reparații capitale - art.412 al.6 C.c.

4. Să se abțină de la orice act juridic și faptul prin care ar împiedica sau tulbura uzufructuarul în exercițiul liber al dreptului său, să garanteze uzufructuarul împotriva eviețiunii, să despăgubească uzufructuarul în cazul în care, prin fapta sa, ar micșora valoarea uzufructului art.417 C.c.

5. Să plătească datoriile aferente patrimoniului grevat cu uzufruct art.418 C.c.

Stingerea uzufructului:

1. La expirarea termenului pentru care este constituit;

2. Prin întrunirea în aceeași persoană a calității de proprietar și de uzufructuar;

3. Prin renunțarea uzufructuarului la dreptul său;

4. Prin moartea sau lichidarea uzufructuarului;

5. Prin rezoluțiunea sau nulitatea actului juridic prin care cel care a instituit uzufructul a dobândit titlul de proprietar;

6. La cererea nudului proprietar, dacă uzufructul abuzează de bun, îi aduce stricăciuni;

7. Când bunul sa distrus într-un caz fortuit (în continuarea art.423 C.c.).

-3-

Conform art.424 al.1 C.c. „uzul este dreptul real asupra bunului altuia în virtutea căreia uzuarul poate folosi bunul și culege fructele lui necesare pentru nevoile proprii și ale familiei sale.”

Conform art.424 al.2 dreptul de abitație este acel drept în conformitate cu care titularul său are dreptul să locuiască în locuința unei alte persoane împreună cu soțul și copiii săi, chiar dacă nu a fost căsătorit sau nu avea copii la data la care sa constituit abitația.

Aceste drepturi sînt varietăți ale dreptului de uzufruct care particularizează prin aceea că titularul are recunoscute atributele de posesie și folosință asupra bunului altuia, dar numai în limitele satisfacerii nevoilor lui și ale familiei lui, deci ele nu pot fi cedate, iar bunul care face obiectul acestor drepturi nu poate fi închiriat sau arendat art.425 C.c.

Dreptul de uz și abitație fiind un uzufruct restrîns, li se aplică normele juridice care se aplică și uzufructului.

-4-

Servitute este sarcina care grevează un imobil (terenul aservit) pentru uzul sau utilitatea imobilului unui alt proprietar (terenul dominant). Utilitatea poate consta în sporirea confortului terenului dominant ori poate rezulta din destinația lui economică art.428 C.c.

Codul civil clasifică servituțiile în funcție de mai multe criterii:

a) după modul lor de exercitare servituțiile pot fi:

- continue, al căror exercițiu este sau poate fi continuu fără a fi necesară fapta omului art.430 al.2 (de exemplu servitutea curgerii apelor).

- necontinue, cele pentru a căror existență este necesară fapta omului (de exemplu: servitutea se trece prin proprietatea străină art.392 C.c.)

b) după felul în care se manifestă, servituțiile sînt:

- aparente, care se cunosc prin semne exterioare (de exemplu servitutea distanței plantațiilor).

- neaparente, cele care nu se atestă prin astfel de semne, de exemplu nu poate fi cunoscută printr-un semn exterior servitutea de a nu planta la o distanță mai mică decît cea prevăzută de lege.

c) după obiectul lor servituțiile sînt:

- pozitive, care îndreptătesc pe proprietarul terenului dominant să facă în mod direct anumite acte de folosință pe terenul aservit (de exemplu: servitutea de trecere).

- negative, cele care impun proprietarului terenului aservit anumite restricții în exercițiul dreptului său de proprietate (de exemplu: servitutea de a nu clădi sau planta la o anumită distanță față de fondul dominant art.389 C.c.).

Exercitarea servituțiilor

Analiza exercitării servituțiilor face necesară evidențierea drepturilor și obligațiilor care revin proprietarilor celor două fonduri sau imobile.

Drepturile și obligațiile proprietarului dominant. Drepturile sunt reglementate în art.436 C.c., iar obligațiile în art.436 C.c. și art.429 al.2 C.c.

Drepturile și obligațiile proprietarului fondului aservit

Drepturi: poate indica pentru exercitarea dreptului de servitute proprietarului terenului dominant o altă parte a terenului decât cea utilizată anterior.

Obligațiile:

1) proprietarul terenului aservit este obligat să se abțină de la orice act care limitează ori împiedică exercițiul servituției art.434 alin.4

2) să suporte cheltuielile lucrărilor de excitate și conservare a servituțiilor art.435 C.c.

3) proprietarul terenului aservit nu are nici un drept asupra construcțiilor și plantațiilor amplasate pe terenul său de proprietate terenului dominant.

Constituirea servituții

Conform art.431 „Servitutea poate fi constituită prin destinație stabilită de proprietar prin acte juridice ori prin uzucapiune”

Stabilirea servituției prin destinație de către proprietar are loc atunci când unul și același proprietar a două imobile vecine stabilește între ele o stare de fapt care ar fi servitute dacă ar aparține la proprietari diferiți. Aceste servituții iau naștere când cele 2 imobile vor avea proprietari diferiți. Pot fi constituite pe această cale numai servituțiile continue și aparente (de exemplu servitutea distanței plantațiilor). (vezi Art.432 C.c.)

În principiu, orice servitute poate fi stabilită prin act juridic. Conform art.431 alin.2 C.c: actul juridic prin care se constituie servitutea se încheie în formă autentică. Servitutea constituită prin acte juridice este opozabilă după înscriere în registrul bunurilor imobile. Actul juridic constitutiv de servitute poate fi cu titlu oneros sau titlu gratuit, convenție sau testament.

Conform art.433 C.c. prin uzucapiune se pot dobândi numai servituțiile continue și aparente, precum și cele neaparente și pozitive. Servituțiile neaparente și negative nu se pot dobândi prin uzucapiune.

Categorii de servituții

1. Servitutea de grănițuire – conform căreia proprietarul de teren poate cere proprietarului de teren vecin să ia parte la instalarea unui hotar stabil de demarcare sau la restabilirea unui hotar deteriorat (art. 393 C.c). Cheltuielile pentru demarcare se împart între vecini în mod egal dacă din raporturile existente între ei nu reiese altfel.

2. Servitutea distanței plantațiilor, potrivit căreia nu se pot planta arbori, cu excepția celor mai mici de 2 metri, la o distanță mai mică de 2 metri față de hotar (art.389 alin.3).

3. Servitutea picăturilor din streșină, potrivit căreia acoperișul trebuie să fie construit astfel încât apa, zăpada sau gheața să cadă exclusiv pe teritoriul proprietarului. (art.386 C.c)

4. Servitutea privind distanța construcțiilor – orice construcție lucrare sau plantație se poate face de către proprietarul terenului numai cu respectarea unei distanțe minime față de linia de hotar (art.389 alin.1 C.c.)

5. Servitutea de scurgere a apelor naturale, potrivit căreia proprietarul terenului inferior nu poate împiedica scurgerea provocată de proprietarul terenului superior sau de alte persoane, așa cum este cazul apelor care țîșnesc pe acest teren deteriorat unei lucrări subterane întreprinse pe terenul proprietarului superior, cazul apelor provenite din secarea terenurilor mlăștinoase ale apelor folosite într-un scop casnic, agricol sau industrial, însă numai dacă această curgere precedă vărsarea într-un curs de apă sau într-un șanț (art.382 alin.2 C.c).

6. Servitutea izvoarelor – conform căreia proprietarul poate acorda orice întrebuințare izvorului de pe terenul său cu condiția de a nu aduce atingere drepturilor dobândite de proprietarul terenului inferior (art.385 alin.2 C.c).

7. Servitutea de trecere – dacă terenul este lipsit de comunicație prin orice cale de acces de folosință comună, conducte de alimentare cu apă, conducte de energie electrică, gaze, telecomunicații, proprietarul poate cere vecinilor să-i permită utilizarea terenurilor lor pentru instalarea comunicației necesare (art.392 alin.2,3 C.c).

Stingerea servituții

Dreptul de servitute se poate stingea conform art.440 C.c. în următoarele situații:

- a) consolidare, când ambele terenuri ajung să aibă același proprietar;
- b) renunțarea a proprietarului terenului dominant;
- c) expirarea termenului;

- d) răscumpărarea;
- e) imposibilitatea de exercitare;
- f) neuz pentru o perioadă de 10 ani;
- g) dispariția a oricărei utilități a lor;
- h) exproprierea terenului aservit, dacă servitutea este contrară utilității publice căreia îi va fi afectat bunul expropriat art.442 C.c.

-5-

Conform art.443 alin.1 C.c. „superficia este dreptul real imobiliar de a folosi terenul altuia în vederea edificării și exploatării unei construcții, deasupra și sub acest teren sau al exploatării unei construcții existente”.

Dreptul de superficie se naște în temeiul unei act juridic sau a unei dispoziții legale, fiind opozabil terțelor din momentul înscrierii în registrul bunurilor imobile.

Actul juridic în temeiul căreia se naște superficia poate fi o convenție sau testament. Acestea constituie titluri pe baza cărora se dobândește dreptul de superficie asupra terenurilor proprietății particulare.

Cît privește construirea superficiei prin dispoziții legale art.10/1 legea pentru modificarea și completarea legii privind prețul normativ și modul de vânzare – cumpărare a pămîntului din 7 decembrie 2000, care prevede că în cazul în care proprietarul obiectivelor privatizate sau ai întreprinderilor și obiectivelor private nu au cumpărat sau nu au arendat terenuri aferente obiectivelor și întreprinderilor menționate.

De la acestea se va încasa anual plata pentru folosirea terenului stabilită în mod unilateral de consiliile locale.

Drepturile de superficie prezintă următoarele caractere juridice:

- a) este un drept real imobiliar, avînd ca obiect întotdeauna un bun imobil, adică o suprafață de teren;
- b) este determinat în timp, astfel art.444 alin.2 C.c. stabilește că dreptul de superficie se constituie pe un termen de 99 de ani, dacă nu a fost stabilit un alt termen;
- c) dreptul de superficie se înscrie în registrul bunurilor imobile numai cu rangul întîi;
- d) este alienabil căci se transmite prin succesiune;

Exercitarea superficiei

Dreptul de superficie conferă titularului său atributele de posesie, folosință și dispoziție. Posesia și folosința terenului pe care se află construcția se pot exercita în strînsă legătură și în limitele necesare exercitării dreptului de proprietate, care intră la alcătuirea dreptului de superficie. Ba mai mult, superficială dispune de substanța terenului numai în vederea realizării construcției ce urmează a fi amplasată pe acel teren. Cît privește dispoziția juridică, superficialarul poate înstrăina construcția, dar respectînd dreptul de preempțiune al proprietarului de teren. Art.447 C.c.

De asemenea art.448 C.c. prevede obligația superficialarului de a plăti o redevență proprietarului terenului, dacă actul juridic nu prevede astfel pentru folosirea terenului (vezi în cod)

Conform art.449 C.c. dreptul de superficie se stinge:

- a) la expirarea termenului;
- b) prin consolidare, dacă terenul și construcția devin proprietatea aceleiași persoane;
- c) la cererea proprietarului terenului dacă superficialarul nu a ridicat construcția în termenul superficialat în actul juridic.
- d) în alte cazuri prevăzute de lege.

La stingerea dreptului de superficie, construcția aflată pe teren se transmite de drept proprietarului acestuia. Proprietarul terenului trebuie să plătească superficialarului o despăgubire corespunzătoare pentru construcție. Despăgubirea nu este corespunzătoare, dacă nu acoperă cel puțin două treimi din valoarea de piață a construcției.

Proprietarul terenului se poate elibera de plata despăgubiri dacă prelungește dreptul superficialarului, înaintea expirării acestui drept, pe durata previzibilă de exploatare a construcției. În cazul în care refuză prelungirea superficialarul pierde dreptul la despăgubire. Superficialarul nu are dreptul, la stingerea dreptului de superficie, să ridice construcția sau părți ale ei.

Superficialarul are dreptul de retenție a construcției pînă la plata despăgubirii. Pretenția în despăgubire este garantată cu teren în loc de superficie și cu rangul acesteia.

BIBLIOGRAFIE

I. Actele normative:

1. Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 4 noiembrie 1950. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM nr. 1298-XIII din 24.07.1997. (culegea: Tratatate internaționale, vol. I, pag.341).
2. Declarația universală a drepturilor omului din 10 decembrie 1948. ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM nr. 217-II din 28.07.1990 (culegea: Tratatate internaționale, vol. I, pag.11).
3. Constituția Republicii Moldova adoptată la 29.07.1994 //Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1 din 12.08.1994.
4. Codul Civil al Republicii Moldova aprobat prin Legea nr. 1107-XV din 06.06.2002// Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 82-86 din 22.06.2002.
5. Codul Funciar al Republicii Moldova nr.828-XII din 25.12.01, republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.107 din 04.09.2001(cu modificări și completări la data de 6august 2004).
6. Codul Familiei al Republicii nr.1316-XIV din 26.10.2000 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.47-48/210 din 26.04.2001.
7. Legea Republicii Moldova cu privire la gaj, nr.449 din 30.07.2001, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.120.
8. Legea exproprierii pentru cauză de utilitate publică nr. 488-XIV din 8 iulie 1999 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 42-44, 2000.
9. Legea **cu privire la proprietatea publică a unităților administrativ-teritoriale**, nr. 523-XIV din 16.07.99 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 124 din 11.11.99, art. 611.
10. Legea Republicii Moldova privind actele de stare civilă nr. 100-XV din 26.04. 2001.
11. Legea privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de cercetare penală și de anchetă preliminară, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești nr. 1545-XIII din 25.02.98 // Monitorul oficial al RM nr.50-51/1998.
12. Legea privind licențierea unor genuri de activitate nr. 451-XV din 30 iulie 2001 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 108-109, 2001.
13. Legea privind protecția consumatorilor nr. 105/2003 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 126-131, 2003.
14. Legea cu privire la statutul refugiaților nr. 1286-XV din 25 iulie 2002 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 12.09. 2002 (în vigoare din 01.01.2003); modificată și completată la: - 29.05. 2003 prin Legea nr. 214, MO al RM din 06.06.2003; - 26.05.2005 prin legea nr. 97, MO al RM nr. 092 din 08.07.2005.
15. Legea Republicii Moldova privind mărcile și denumirile de origine a produselor nr.588-XIII din 22.09.1995 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1996, nr.8-9;
16. Legea cu privire la cooperativele de întreprinzător nr. 73, 2001.
17. Legea cu privire la cooperativele de producție nr. 1007, 2002.
18. Legea cu privire la asociațiile obștești nr. 837, 1996 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 6, 1997.
19. Legea cu privire la Camera de Comerț și Industrie nr. 393, 1999 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.73-77, 1999.
20. Legea cu privire la societățile pe acțiuni, adoptată la 02.04.1997
21. Legea cu privire la societățile cu răspundere limitată, adoptată la 14.06.2007
22. Legea cu privire la antreprenariat și întreprinderi adoptată la 03.01.1992
23. Hotărârea Plenumului Curții Supreme de Justiție nr. 11 din 27.03.1997 „Cu privire la aplicarea legislației despre apărarea onoarei, demnității, reputației profesionale ale cetățenilor și organizațiilor”.

II. Literatura de bază:

1. Ameli François, Droit civil. Introduction. Le personnes. Les biens. Paris : Moncherestien.
2. Baieș, S.; Roșca, N. Drept civil. Partea generală. Persoana fizică. Persoana juridică. Chișinău 2004.
3. Beleiu Gh., Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil.-București: Universul juridic, 2003.
4. *Comentariul Codului Civil al Republicii Moldova*, volumul I, ed. „Arc”, Chișinău 2005, art. 192-194, p. 403-406;

5. Grajdanscoie pravo v 4-h tomah. Obsceaia ceasti: ucebник / otv. red. E. A. Suhanov. – 3-e izd., - Moskva : Volters Cliuver, 2004. tom 1.
6. Şerşenevici G. F. Curs grazdanskogo prava. Tula: Avtograf, 2001
7. Ungureanu Ovidiu, Jugastru Călina, Drept civil. Persoanele. Bucureşti: rosetti, 2003.
8. Vasicovschi E. V. Ucebник grazdanskogo prava. Moscva: Statut, 2003.
9. Baieş Sergiu, Drept civil: partea generală. Drepturile reale. Teoria generală a obligațiilor. (Scheme) / Sergiu Baieş, Nicolaie Roşca. – Chişinău, 2001.
10. Boroî Gabriel, Drept civil. Partea generală. Persoanele. – Bucureşti: Ed. ALL BECK, 2001.
11. Carbonnier Jean, Droit civil. – Paris: Ed. Press universitarea de France, 1994.
12. Carmen Ilie Todiciă, Teoria persoanelor. Subiecte de drept civil. – Bucureşti: Oscar print, 2003.
13. Chiriac Andrei, Aspecte istorico-teoretice a persoanei juridice în legislația Republicii Moldova. Autoreferatul tezei de doctor în drept. – Chişinău: 2001.
14. Costin Mircea N. Dicționar de drept civil. – Bucureşti : Ed. Lumina Lex, 1997 - . Vol. I – 1997, vol. II
15. Grajdanscoie pravo: ucebник / pod. red. : A. P. Srgheeva, U. K. Tolstogo. – Moskva : Prospekt, 1998-. Vol. Ceast. I. – 1998.
16. Grajdanscoie pravo: ucebник / pod. red. : S. P. Grişaiva. – Moskva : Uristo, 1998.
17. Grajdanscoe pravo Rosii. – Moskva : Prior, 1999-. Vol. Ceast.I: Konspekt lekcij v shemah.- 1994.
18. Greşnicov I. P., Subiectî grajdanscogo prava: iuridiceskoe liţo v prave i zakonodatelistve. Canct-Peterburg, 2002.
19. Jalinski A., Reriht A., V vedenie v nemecikoe pravo – Moskva : Spark, 2001.
20. Lupan Ernest, Drept civil: persoana juridică. – Bucureşti : ed. Lumina Lex, 2000.
21. Osnovnye instituty grazdanskogo prava zarubeznych stran : sravnitelino-pravovoe issledovanie / V. V. Zelesskij, G. E. Avilov, M. M. Vilidanova. – Moskva : Norma, 2000.
22. *Comentariul Codului Civil al Republicii Moldova*, volumul I, ed. „Arc”, Chişinău 2005;
23. Beleiu Gh., Drept civil roman, Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil, Casa de editură şi presă “Şansa”, Bucureşti, 1995.
24. Boar A., Uzucapiunea. Prescripția. Posesia şi publicitatea drepturilor, editura Lumina Lex, Bucureşti, 1999.
25. Bîrsan C., Drept civil. Drepturile reale principale, Editura ALL BECK, Bucureşti, 2001.
26. Bîrsan C., Gaiță N., Pivniceru M. M., Drept civil. Drepturile reale, Institutul European, Iaşi, 1997.
27. Buzu O., Matcov A., „Evaluarea bunurilor imobiliare”, Firma editorial-poligrafică „Tipografia Centrală”, Chişinău 2003.
28. Cantacuzino M., Elementele dreptului civil, Editura All, Bucureşti, 1998.
29. Cercel S., Drept civil. Patrimoniul. Posesia. Proprietatea, „Editura Universitaria”, Craiova, 2002.
30. Cojocari E., Cojocari V., „Drept Civil”, Editura Bussiness-Elita, Chişinău 2004.
31. Cosmovici P.M. „Drept Civil”, Editura All, Bucureşti 1994.
32. Cosmovici P.M., Drept civil. Drepturi reale. Obligații. Codul civil, Editura ALL BECK, Bucureşti, 1998.
33. Ciutacu F. „Dreptul de proprietate şi alte drepturi reale”, Editura Lumina Lex, Bucureşti 2001.
34. Dumitrescu B., Nicolaie M., Popescu R. „Instituții de drept civil”, Editura Universul Juridic, Bucureşti 2001.
35. Ion Dogaru, Drept civil, Ideea curgerii timpului şi consecințele ei juridice, Editura ALL BECK, Bucureşti, 2002.
36. Dogaru I., Cercel S. „Drept Civil. Teoria generală a drepturilor reale”, Editura All Beck, Bucureşti 2003.
37. Dogaru I., Sîmbrian T. „Elementele Dreptului Civil. Drepturi reale”, vol.II, Editura Oltenia, Craiova 1994.
38. Filipescu I. P. „Drept Civil. Dreptul de proprietate şi alte drepturi reale.”, Editura Proarcadia, Bucureşti 1993.
39. Filipescu I. P. „Drept Civil. Dreptul de proprietate şi alte drepturi reale.”, Editura Actami, Bucureşti 1998.
40. Florescu D., „Dreptul de proprietate”, Editura Universității T. Maiorescu, Bucureşti 2002.
41. Gionea V., „Curs de Drept Civil”, Editura Scaul, Bucureşti 1996.
42. Gîsca Veronica, Drept civil. Drepturile reale, tipografia „Elena-V.I.”, Chişinău, 2005,-182p.
43. Hamangiu C., Bălănescu C., Băicoianu Al., „Tratat de drept civil român”, Editura All Beck, Bucureşti 2002.
44. Lupulescu D., Drept civil. Drepturile reale principale, Editura Lumina Lex, Bucureşti, 1997.
45. Manoliu J., Durac G., „Drepturile reale principale”, Editura Fundației Chemarea, Iaşi 1994.
46. Macovei L., „Codul Civil în 1624 de tabele”, Editura Cartea, Chişinău 2002.

47. Mocanu E., „Drept Civil”, Editura Tacis, Chişinău 1998.
48. Pop L., „Drept Civil. Drepturile reale principale”, Editura Cordial, Cluj-Napoca, 1993.
49. Pop L., „Dreptul de proprietate și dezmembrămintele sale”, Editura Lumina Lex, Bucureşti 1996.
50. Popescu T., „Drept Civil. Note de curs I”, Editura Hyperion, Bucureşti 1991.
51. Uliescu M., Ciutacu F., „Drept Civil”, Editura Oscar-Print, Bucureşti 1999.
52. Urs I.R., Ilie-Todică C., „Drepturi reale”, Editura Oscar-Print, Bucureşti 1993.
53. Ungureanu O., Bacaci A., Turianu C., „Principii și instituții de Drept Civil”, Editura Rosetti, Bucureşti 2002.
54. Ungureanu O., „Drepturi reale. Curs practic”, Editura Rosetti, Bucureşti 2001.
55. Safta-Romano E., „Dreptul de proprietate publică și privată în România”, Editura Graphix, Iași 1993.
56. Stoica V., Pușcaș N., Trușcă P., „Drept Civil. Instituții de Drept Civil”, Editura Universul Juridic, Bucureşti 2003.
57. Stătescu C., Bârsan C., „Drept Civil. Drepturi reale”, Editura Universitatea, Bucureşti 1998.
58. Turianu Gr., „Dreptul de proprietate și alte drepturi reale”, Editura All Beck, Bucureşti 1998.
59. Țiclea A., Stănciulescu L., Trușcă P., „Drept Civil”, Editura Lumina Lex, Bucureşti 1997.